

9. évfolyam, 2. szám
 Felelős kiadó: Hodossy Gyula
 Főszerkesztő: Hízsnai Zoltán (opus.hizsnai@gmail.com)
 Szerkesztő: H. Nagy Péter (h.nagyp@gmail.com)
 Grafikai és képszerkesztő: Juhász R. József
 Munkatárs: L. Varga Péter (Budapest)
 Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901
 Dunajská Streda, www.szmit.sk
 Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Megjelent 2017 májusában 1000 példányban.
 Megrendelhető a kiadó címén.
 Regisztrációs szám: EV 3714/09

Dvojmesačník, IX. ročník, 2. číslo
 Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
 Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
 Vydavateľ: Gyula Hodossy.
 Šéfredaktor: Zoltán Hízsnai
 Redaktor: Péter Nagy, H.,
 Grafický a obrazový redaktor: József R. Juhász
 Spolupracovník: Péter Varga, L. (Budapešť)
 Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901
 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
 Tlač: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Vyšlo v máji 2017. Náklad 1000 ks.
 Registračné číslo: EV 3714/09
 ISSN: 1338-0265

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR
 program Kultúra národnostných menšín 2017

szlovákiai magyar írók folyóirata

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA
 Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479

TARTALOM

Horizontok

- Faludi Ádám: kicsit belém szállt; sárgarigó,
 skarlátbisz, vrabec; a hévizi busz;
 Kakuk Marci firkák bezárt füstölőmre
 (versek)2
 Bíró József: Olaj a tűzre; Színkötés;
 Ugyanúgy (versek)6
 Zságot András: Kalandozások a helyesírás
 világában / XXXIII. (próza)8
 Nagy Zopán: Hulladémon-vízió (vers)26

SF

- Isaac Dan der Grimnebulin: Perdido
 pályaudvar, végállomás33
 Arbiter 902: Robokalipszis34
 Kirija Keidzsi: A holnap határa35
 Tara Abernathy: Nagyrészt halott36
 Harci Andor: A mentor37

Gaiman II.

- Baka L. Patrik: Kérdőjelek, túl a zárómonda-
 tokon. Neil Gaiman: *Tükör és füst*45

Labirintusok

- Deisler Szilvia: Útvesztők és hierarchikus
 rendszerek49
 H. Nagy Péter: Escher-terek (a) prózában53
 Vida Barbara: A kortárs magyar fantasy
 női vonulata II. Lőrinczy Judit:
Ingókövek58

Palimpszeszt

- L. Varga Péter: „Twisting, turning through
 the never”. Mediális metamorfózisok
 a Metallica korában68
 Csibrányi Zoltán: Megtér vagy
 megfordul?77
 Tóth Péter Pál: Öt könyv (kötetbemutató)85
 Józsa Evelin: Jojo Moyes: *Mielőtt
 megismertelek*88
 Ungvári-Zrínyi Kata: Mindennapok a
 művészetben. Diszkrét igazságok
 és kérdések Kispál Ágnes-Evelin
 alkotásaiban (bemutatószöveg)90

Munkatársaink92

A SZMÍT Tájékoztatója93

kicsit belém szállt

– blues düledékek –

kicsit szomorkás
hát hogylene lenne máma.
nem jön rám a nagykabát.
amikor meg igen, molyok szállnak át az ujjain.

ha már ennyi lakásba járt haza
nem csoda, ha soha
nem a megfelelő kulcsot dugja a zárba,
elsőre, másodiknak, harmadjára.

és amikor a beleillőt forgatja,
siet, hogy mielőbb bejusson, de nem lelni okára –
aki idekint nem üldözi, odabent nem várja.

énekszóval muzsikával búsongó rádió köszön rá:
*pici gólem mér letté a másé? pici gólem mér menté
tovább?*

ölelhetné őrangyalát,
de kicsit szomorkás
molyok szállnak át az ujjain.

sárgarigó, skarlátíbisz, vrabec

kertem végében
a szomszéd kertje van.
abban minden zöldebb és minden nagyobb,
mint az enyémben.
de most a szomszéd alaposan melléfogott,
mondhatni, ráfaragott.

madárijesztőt állított a kertjébe,
amelyikben minden zöldebb és nagyobb,
mint az enyémben.
és azóta az elijedt madarak
mind itt gyönyörűek
az én kertemben.

a hévizi busz

hajnali busz visz
mondtam tegnap
a hajnali busz lesz a jó
két vagy több óra nézelődés jobbra és balra
előre meg felfelé oda és vissza
a mezőket és a szőlőket meg a falusi házakat
olvasva két vagy több óra hosszat
egy papírfedelű olcsó könyvtár sorozat könyv
a táskámban nem is tudom
mit hoztam
csak könnyű legyen és kis méretű
úgysem hiszem hogy sorra kerül
a zümmögő mozi jobban vonz

hajnali busz hajnali lány
szőke anni a szövőgyárba tart
a politúros barna fényű orion rádióból jön
vagy egy házgyári folytonélóból
vagy egy otthongyáriból
vagy a semmiből a dal
ó
ezek a fiatalok

dad a főutca két partján
dada lesz a vége gondolj a dadádra
az legyen a jelzőtáblára írva a főutca végén
hogya dada
antipiryn úr első mennybéli kalandjára gondolj

oroszlány napfelkeltében és bokod
felette hamvas béla szelleme hever egy felhőn
feje alatt összekulcsolt kézzel nézi az igazságot

balról a kamasz anni
az utazás ütemére rezgő picicici
és szent sebestyén a fehérvári templomon
zoli három évesen szent sebességet kiáltott
amikor meglátta az autóból
hetente jártunk erre és valahogyan képtelen voltam
megállni hogy szent sebestyént ne mutassam meg
azzal a piszok sok nyílveszővel a testében

palota üzletközpont cib bank tesco körforgalom
a hajnali busz már reggeli busz
de nem zavarja a reggelt
megy monoton menetidejének olvasóját morzsolva
méter méterre
füle balatonfőkajár egy templom zöld kupolával
a kereszt aranya visszalövi a napba a fénysugarakat
nyolc perc és ott van az összes ahonnan érkezett
jól elvannak ezek így ketten a nap a kereszten
és a kereszt az égben

hovatovább és idestova az út végén leszünk hamarosan
egy tányérképű napraforgó a középnyárban
alatta tökbokor és bab
ha még mindig szeretnél egy halom pénzt csak úgy
kihajítani az ablakon
akkor add el az ördögöt a lelkednek
halásszanak egy jót a zavarosban

a dalok műanyagba vésve és nem kőbe
cab calloway és hank williams játszik
koós jános és ambrus kyri énekel
nevezd magadat mától kitartó vesztesnek
lelkedet a láthatóban nem láthatónak
leszállsz hamarosan a kék buszról

nem fogtad kézen az időt
az fogott a kezeden
hogy legyünk jobbak egy röhejes fúvószenekarnál?
engem vagy az ördögöt kérdezed?

Kakuk Marci firkák bezárt füstölőmre

*„Pipázgatok az árokparton,
csak pár fillér a vagyonom,
de az egész föld a hamutartóm.”*

Harmonia Daru Kékes Tulipán Sellő
Kossuth Munkás Terv Symphonia
Fecske Plovdiv Sport Totó Lánchíd
Mátra Románc Balaton Ezüst Kossuth
Gitár Filtol Savaria Helikon
Corvina MD 100 éves Főnix Hungária
Pannónia Senator Tihany BNV Velence
Sopianae Multifilter

Pal Mall Marlboro Bond Camel Chesterfield
Davidoff Dunhill Gauloises Kent Kool L&M
Benson & Hedges Phillip Morris West Winston
Eve JPS

Drum & Samson

„És legyen átkozott Sir Walter Raleigh, he was such a stupid git.”*

*(Calura, fütty, dúdolás, bicikli, cipőtalp: Tersánszky Józsi Jenő író, azaz
Signore Caro zenehumorista kíséretével.)*

**I'm so Tired – John Lennon/Márton András*

Olaj a tűzre

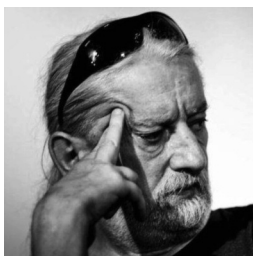
(– Rónai – Balázs Zoltánnak –)

menetegybeesés belvárosa mázat
véges más elálló visszaöltve nem
semmi gyors ami köztes hosszán
szabadságos békeháború mással
meztelennel ív megkerülhetetlen
csontvázak pikkelyes zuhanásnál
nélkül átfejez nincs biztonsággal

Színkötés

(– Lacza Mártának –)

tormódon szíves előtti többség
darabból ollószappan súlyosan
menetfűzés kora lendületfelleg
valótól élményrézsű arra bábu
képletpárosa lassú szárnyakkal
csodakiküldő fér állózár zokon
részmedvecukorral löszkanalat

Ugyanúgy

(– Lois Viktornak –)

tüntet érték köszönve hevében
szigonyvas ünneprekeszt mind
méltószükség kész tűpárnának
vakol ha orvossal lépésmérték
sorsvezetős hamarra egyelésig
belsőt álmgyakorlatán pontos
fanyarvas hát nyomszakítástól

Három példa, nem univerzális székre, Sepsiszentgyörgy, objekt, print, installáció, 2009

Kalandozások a helyesírás világában / XXXIII.

Kalandozások a helyesírás világában – ez lesz művünk címének egy része azért, mert kezünkbe vesszük a Magyar Tudományos Akadémia kiadványát, A magyar helyesírás szabályait (2006) s pontról pontra haladunk, ha egy dőlt betűs példaszót találunk, azt rögtön felírjuk magunknak egy külön papírra, s ha elég dőlt betűs példaszó gyűlt össze, akkor ezeknek a példaszavaknak a műbe illesztésével írunk egy novellát vagy valamit.

A harmincharmadik részben, ebben a részben a szabályzat 226. b – 226. g pontjaiban szereplő szavakból írunk alkotást, nem biztos, hogy minden szót beleteszünk, de igyekszünk.

Művünk célja kettős: bebizonyítjuk, hogy tudunk helyesen írni, másrészt a helyesírára szeretnénk nevelni az embereket.

Helyesírás

Ha A magyar helyesírás szabályainak példaszavaiból írjuk is jelenlegi munkánkat, a szabályzat példaszavaiból meg saját ötleteinkből, ha a szabályzat példaszavaival is találkozunk majd írásunkban, akkor ne csodálkozzon senki, hogy a másodlagos címünk az, hogy Helyesírás.

Életem számos pontján gondoltam már eddig is arra, hogy a helyesírásról osztom meg véleményemet leglelkesebb olvasóimmal, s a leglelkesebb olvasóimon kívül a többiekkel is, s most végre elérkezett a nagy beteljesülés.

Egyelőre még egyetlen mondat, egyetlen szó, egyetlen betű sincs a fejemben mostani művemből, tehát felelőtlen vagyok, amikor azt ígérem, a helyesírásról fogok mesélni, nem tudom, lesznek-e szereplőim, írok-e párbeszédet, semmit nem tudok, előfordulhat, hogy át kell húzni az egészet, át kell húzni az egész Kalandozások a helyesírás világában / XXXIII.-at, át kell húzni az egész művet, bekövetkezhet ez a gyászos esemény, bekövetkezhet, hogy éppen a Helyesírás címet, a másodlagos címet kell szégyenkezve áthúznom, s kitalálni mást, lehet, hogy a Helyesírás helyett azt kell majd írnom, hogy Jancsi és Juliska, mert a Helyesírás cím nekem túl komplikált.

Jancsi és Juliska?

Ha egy-két napon belül nem jut eszembe semmi, de semmi, de semmi, akkor Jancsi és Juliskává válik a Helyesírás, egy-két nap türe-

lem, de háromnapos várakozást már nem tud senki elfogadni, amikor manapság három nap alatt tudósok akár tucatnyi életmentő gyógyszert is feltalálnak laboratóriumukban.

Egy-két nap helyesírás, egy-két nap Helyesírás, s ha egy-két nap helyesírásozgatás után nem robban a motor, nem pöfög ritmikusan a szerkentyű, akkor kevésbé tudományos területre lépünk át.

Helyesírás, helyesírás, töprengjünk, mit lehet írni a helyesírásról.

Töprengjünk, töprengjünk, töprengjen mindenki, töprengjen az egész Magyarország, s holnap mondja el az egész Magyarország nekem, miről töprengtek a magyarok ma.

Töprengés.

(Töprengés közben elmondom talán ezen alkotásom legfontosabb néhány mondatát: írtuk a főcím után, hogy A magyar helyesírás szabályainak példaszavait illesztjük bele művünkbe.

A magyar helyesírás szabályainak példaszavait illesztjük bele ebbe a művünkbe, a szabályzat 226. b – 226. g pontjaiban található példaszavakkal találkozhatunk majd itt minálunk, a mi remekünkben, az alábbiakban.

De a szabályzat 226. b – 226. g pontjai a szótagolásról, az elválasztásról közölnek ismereteket, a szótagolásról ír a 226. b pont, a 226. c pont, a 226. d pont, és a 226. g pont is a szótagolásról ír.

Én örülök, hogy a szabályzat 226. b – 226. g pontjai végig, a bétől a géig a szótagolásról írnak, de azt gondterhelten jelentem ki, hogy a 226. b pontban szereplő példaszavak egytől egyig kötőjellel írottak, szótagoltak (pl. fiók), de a 226. c pont példaszavai is végig szótagoltak, a 226. d pont példaszavai is végig szótagoltak, a 226. e pont példaszavai is végig szótagoltak, ugyanezt mondhatjuk el a 226. f példaszavairól, és szótagoltak a 226. g pont példaszavai is.

Valamennyi példaszó szótagolt a szabályzatban a 226. b ponttól a 226. g pontig.

A Kalandozások a helyesírás világában / XXXII.-ben is találkoztunk már, találkozhatunk már szótagolt példaszavakkal, a harminckettedik részben egyszerűen beleejtettük a folyó szövegbe a szótagolt kifejezést, szótagolt formában, példaként hozunk a harminckettedik részből egy mondatot, egy mondatot írunk a harminckettedik részünkből, ebben a mondatban majd láthatnak egy szabályzatbeli (szótagolt) példaszót is.

„A nagy bevásárlóközpont áru-inak kirakását szemlélgette együtt Csilla és Dezső egy vasárnap, de Dezső ekkor is csak ezt mondta:

– Csilla, ne szeressük egymást!”

A harminckettedik részben tehát a beillesztendő soros szótagolt példaszót a legnagyobb biztonsággal, nagy biztonság tudatában szótagolt formában hajítottuk bele mondatunkba.

S most, a harmincharmadik részben, a 226. b-től a 226. g-ig található szabályzatbeli szótagolt példaszavakat ugyancsak szótagolt formában olvashatják majd itt, ebben az érdekes, lebilincselő fogalmazásban.

Sok-sok szótagolt példaszó, bízunk benne, hogy valamennyi szótagolt példaszó megtalálja helyét aprócska, vagy tán közepesen hosszú művünkben.)

(Látta mindenki, az előbb zárójellel zártunk, a jelenlegi mondatot megelőző mondat után zárójelet tettünk, de érdemes végigolvasni, milyen hosszú volt az a fejtegetés, amit zárójelek közé tettünk, ilyen hosszú szöveget még életemben nem tettem zárójelbe, egyben.)

Elválasztás, elválasztás, szótagolás, erről is írtunk, most már nem menekülhetünk feladatunk elől, most már, bizony, a helyesírásról kell szólni, s nemcsak gyakorlati tudnivalókat kell ám közölnünk, miért elválasztva jelennek meg egyes kifejezések művünkben,

de érdekesnek és humorosnak is kell lennünk, ha nem leszünk humorosak, az a veszély fenyeget majd minket, hogy az egész világ azt fogja állítani rólunk, alappal, hogy mi nem vagyunk humorosak.

Legyünk humorosak, s akkor senki nem fogja azt mondani, hogy mi nem vagyunk humorosak.

Helyesírásról szóló írásunk első pillanatai játszódjanak talán egy középiskolában.

Reggel kilenc-kor már folyik a második óra, az egyik tanteremben a második órán Dosztojevsz-kij neve hangzik el, többször, sokszor, egy másik tanteremben pedig hallhatják az érdeklődők a kalcium és a foszfát szót, a kalcium és a foszfát is többször elhangzik a másik vizsgált tanteremben, de hova is jutna a világ, ha mindenütt csak az állandó boldogságról diskurálnának a népek.

Nem, nem, én csendben, észrevétlenül elvegyülök az emberek között, az elmúlt három hónapban húsz-szor öltöttem magamra álruhát, s hol Kecskemé-ten, hol Ecse-ren figyeltem kérlelhetetlenül az embereket, titkokat fürkésztem, mosolyokat jegyeztem meg, mások búslakodását véstem az agyamba Kecskemé-ten, Ecseren, másutt.

Figyelem az embereket, Veszp-rém is jó ismerősöm énnékem, amikor a könny-től már nem lát a nő, a férfi, a gyermek, ez az én igazi nagy iskolám, csak éppen, csak éppen nézek arra az előadóra, aki arról okít, Hamburg-ban megáll sok hajó, csak félszemmel, csak negyed szemmel, csak nyolcad szemmel nézem azt, aki óráig megállás nélkül beszél arról, hol találhatók Európa legnagyobb kiterjedésű töl-gyesei.

Nem ejt rabul engem a tudomány.

Én a könny és a mosoly, a vér és a kacagás elsődlegességét hirdetem, New Yorktól Tallin-nig bárkinek a fülébe merem mondani határozott hangon, én egyszer el fogom tán felejtetni, mit jelent magyarul a francia al-lons, de még oly szerencsétlenség is megeshet, hogy életem végére még azt is elfelejtem, mit jelent magyarul az angol house, de abban bizonyos vagyok, éljek akár százhusz évig, a tiha-nyi Vajdá-ék veszekedését őrizni fogja memóriám a sírig, de ugyanúgy nem feledem soha Bony-hád települését sem, a bony-hádi Vajdáék vigadozása életre szóló élményem volt, mindig emlékezni fogok a bonyhádi Vajdáékra.

Tihanyi Vajdáék, bonyhádi Vajdáék, Vajdák itt, Vajdák ott, s milyen jó, hogy Vajdáékat láttam Tihanyban, Bonyhádon, magamnak felírhattam tanulságnak jegyzetfüzetembe, féloldali be-tű, kiemelem a lényegest, féloldali betű, két sor így egy oldalt tesz ki, azt írtam jegyzetfüzetembe, az érzelmeket kell a kérlelhetetlen tények fölé emelni, a tudósok neve fölé kell írni a legnagyobb szerelmesek neveit.

De kanyarodjunk vissza a mi kis középiskolánkba, ahol még mindig a második óra folyik, igen, a mi kis középiskolánk minden tantermében a második órát tartja a tanár vagy a tanárnő.

Második óra, az egyik tanteremben Me-csek, a másik teremben Boty-tyán, de erről már szóltunk.

Mecsek, Botyán, s a Mecsekkel és Bottyánnal ellentétben ott volt a két Vajda, a két érzelmes Vajda.

Két érzelmes Vajda.

Köszönjük meg a két érzelmes Vajdának, hogy léteznek, az ő létezésük nélkül nem tehetnénk fel alkotásunk legnagyobb kérdését.

Vajon miről beszélnek az emberek többet, a szív titkairól-e vagy az ész szüleményeiről? Am-per vagy rajongás egy tizennyolcadik századi festőért?

Ész, szív, melyikről beszélnek többet az emberek, a tudományról vagy a költészettről? Ész, szív.

S tegyük fel alkotásunk második legnagyobb kérdését is, ha megkérdeztük már, miről beszélnek többen az emberek, a világ ész-szerű részéről-e vagy az irracionalitásról, akkor érdeklődünk aziránt is, mire gondol többen az agy, értelem vagy érzélem, mire gondol többen az agy, az észre gondol többen az agy vagy a szívre gondol többen az agy?

Igen, a mi kis iskolánkban még mindig a második órát tartják, a második óra folyik minden egyes teremben a mi kis iskolánkban most is még, váku-um, ko-ordinál, negyvenöt percig az ész győzedelmeskedik az érzelmek felett az iskolánkban, negyvenöt percig az ész győzedelmeskedik az érzelmek felett az iskolánkban, szavakban.

Szavakban az ész a nyertes a negyvenöt percekben.

De a tanórán hányszor, de hányszor néznek rá a fiúk a lányokra, hányszor, de hányszor néznek rá a tanórán a lányok a fiúkra?

Negyvenöt perc alatt a tanárnő vagy a tanár, miközben a mil-liméterről és a ton-náról ad elő, a negyvenöt perc alatt a tanárnő és a tanár hányszor gondol régi szerelmére vagy az éppen őt hevítő, folyó szerelmére?

Iskolánk második órája.

Iskolánk második óráján a szavakban az ész győz, a gondolatokban a szív diadalmaszkodik.

Meny-nyi ellentmondás, mennyi áttekinthetlenség!

Iskolánk második óráján a szavakban az ész győz, a gondolatokban a szív diadalmaszkodik.

S tekintsünk rá az egyik csillagról a Földünkre!

Nézzük sokáig a Földet a kiválasztott csillagunkról, s bátran jelentsük ki, nemcsak a mi kis iskolánk második óráján győz az ész a szavakban, s győz a szív a gondolatokban, hanem a Földünk valamennyi emberlakta házában, épületében az ész győz a szavakban, s a szív győz a gondolatokban.

Ész a szavakban, szív a gondolatokban.

Leheletnyi freu-dizmus, pedig én már tizenöt évvel ezelőtt biztos voltam abban, hogy oly sokat tudok, maga-san állok egy nagy hegy tetején, s a ki nem mondott gondolatokkal, a kimondani félt gondolatokkal én nem találkozom már soha, azt hittem, a szorongás és a többiek mind kevesebb részt foglalnak el majd a nagy halmazban, mely az én tudásomat jelenti.

Azt hittem, ha csökken a freudizmus aránya ismereteimben, akkor a nem tudatosult eszméket és azok rokonait nem is fogom még érinteni se művészetemben.

(Mert művészet az irodalom, és senki ne keserítsen el engem azzal, hogy azt mondja, az nem tartozik az irodalomba, amit én kigondolok és a papírra vetek.)

Freudizmus.

Igen, igen, a maga valójában betette ide lábát a freudizmus.

Vitathatatlan.

Betette lábát a freudizmus a művészetembe.

Nem tudtam kiűzni a freudizmust az életemből.

Ész a szavakban, szív a gondolatokban.

Ész a szavakban – ha megnézzük a tarisz-nya alját, pár szem morzsa hempereg csak ott, a tarisznya alji morzsa itt a világ társalgásában fellelhető érzelmeket szeretné megmutatni, három szem morzsa a tarisznya alján, három szem morzsa a szív a világ társalgásában.

Jó, szépeket írok, okosakat, még sehol nem olvastottakat, de a mi alcímünk az, hogy Helyesírás, kérem, kedves emberek, hogy lesz a szóból, a gondolatból, az észből és az érzelemből Helyesírás?

Azt gondolják, Önök nyertek, sűrű erdőbe tévedtem, egy sűrű erdőben eltévedtem, azt hiszik.

Nem, százezer veszély leselkedik rám, tagadhatatlan, de én csak elérek a beszéd és a gondolat bevezetése után helyesíráshoz.

Eddig szinte nem is szóltam itt a helyesírásról, néha leírtam kisbetűvel, hogy helyesírás, néha leírtam nagybetűvel, hogy Helyesírás, de hosszan nem értekeztem erről az évtizedekig állandó kérdésről, Freuddal már találkozhattunk, örülünk, hogy Ford-dal még nem hozott össze minket a balszerencse itt, az oldalakat gyártva, de most meghatározatlan ideig a helyesírás lesz a cent-rum, fogadom.

Iskolánkban véget ért a tanítás, a második óra elején léptünk be iskolánkba, de aztán a harmadik óra is véget ért, a negyedik óra is véget ért, véget ért az egész nap.

És a gyerekek a tanítás után még egy órácskát együtt üldögélnek, hogy hallják a társaik hangját, a gyerekek együtt üldögélnek a derús napsütésben, hogy hallhassák a társaik az ő hangjukat.

Abban megegyeztünk már, hogy a beszédet az ész uralja, miközben a gondolatokban az érzelem az úr.

De én károsnak, ártónak, haladásellenesnek, maradinak látom, ha a gyerekek a padon vitában, bár a legintellektuálisabb vitában vesznek részt aktívan, de a mély vita mellett máson jár az eszük, Maupas-sant világában barangolnak gondolatban az okos kijelentéseket megfogalmazó és elmondó diákok az órák után a napsütésben, a kedvenc padjukon.

Diákok, álljatok meg, figyeljetek rám, figyeljetek a szavaimra!

Metsz-szük le töben érzelemdús gondolataitokat, üzzük el Maupassant-t, s parancsoljunk rátok, napsütésben beszélgető gyerekek, hogy ne csak szavaitok legyenek racionálisak, de gondolataitok is legyenek észelvűek, tal-palatnyi szeretetet, utálatot ne lássak, amikor a gondolataitokat vizsgálom, amikor belémászok az agyatokba.

Beszélgessetek, gyerekek, a helyesírásról, de közben az agyatok ne a ró-zsa illatán járjon, beszélgetsetek nekem a helyesírásról, ha már én erről szeretnék írni, beszélgetsetek a helyesírásról, s gondoljatok is a helyesírásra, ne a köny-nyes romantikán járjon az eszetek, csak a helyesírásra figyeljetek!

Helyesírás a szavakban, helyesírás a gondolatokban.

Er-zsi, Mari-etta, a lányok a padon, az iskola után, a fiúk meg mindig változnak, fiúk jönnek, fiúk mennek, Erzsinek és Mariettának már fáj az ülés a padon, de nem panaszkodik, hogy nekik itt kell lenni és a helyesírásról kell beszélgetni, s közben még a helyesírásra is kell gondolniuk.

(Vonz-za a két lány a fiúk hadát a padhoz, de mindegyik fiú meglepődik, rongy-gyá, hétéves mosogató ronggyá válik minden fiú arca a csodálkozástól, pedig milyen nagyokat kacagva igyekeztek Erzsihez és Mariettához.)

(A fiúk, amikor megtudják, aznap a helyesírásról kell beszélni, mikor a fiúk megtudják, hogy aznap Erzsi és Marietta csak a helyesírásról akar beszélgetni, csak a helyesírásról, akkor megváltozik az arcuk színe is a fiúknak, mosogató ronggyá vált arc, Szabolcsé változik a legnagyobbat, Szabolcs arca nagyon megváltozik, fehér, aztán zöld és kék, Szabolcs nem akar a helyesírásról beszélni, ha beszélni kell a helyesírásról, majd beszélnek a lányok a helyesírásról.)

Pedig Szabolcs-csal a lányok szeretnek beszélgetni, Erzsi is meg Marietta is szereti, amikor Szabolcs oda nem illőt mond, nem csúnyát, nem bántót, csak oda nem illőt szokott mondani Szabolcs, de aztán Szabolcs hosszan magyarázza a hallgatóságának, hogy is gondolta, mit is gondolt, s végül addig magyaráz Szabolcs, amíg mindenkit meggyőz, a nem odaillő odaillő volt.

Szabolccsal minden lány szeret beszélgetni.)

S most együtt van Erzsi, Marietta, Szabolcs és még pár fiú, de mondom, a fiúk állandóan szaladgálnak, nem merik a talpukat odaragasztani a földhöz, állandóan rohanni akarnak, átkelni a tengeren, minden fiú meg akarja látni a kínai nagyfalat meg az amerikai szabadságszobrot is.

A fiúk rosszalkodnak, a lányok beszélnek.

– Óh, be szép a helyesírás, óh, be szép az írás helyesen! – sóhajt fel Erzsi, s nem elég, hogy hosszas kerülőutak, kitérők után végre elértünk ahhoz, hogy a helyesírásról beszél Erzsi, még azt is eláruljuk, Erzsi a helyesírásra is gondol.

– Óh, be szép a helyesírás! – mondja a körülötte állóknak Erzsi.

– Óh, bárcsak kívülről megtanulhatnám a helyesírási szabályzat szótárát! – gondolja magában Erzsi, miközben fennhangon dicséri a helyesírás szépségeit.

(Jobban esik most nékem az evés, jobban esik nekem írás után majd minden, hogy végre szereplőink minden mondatába beleírhatom a helyesírás kifejezést. Csak nehogy rossz-kor írjam le valahol, hogy helyesírás, amitől az egész mondat válik értelmetlenné, s nyilván egyetértenek velem, egy egész mondat értelmetlenné válása után egy egész mű is értelmét veszti, ha egy mondat értelmetlen, néha egy egész élet értelmetlen.)

(Ha egy mondat értelmetlen, néha egy egész élet értelmetlen, de ha minden mondat értelmes, akkor is tapasztaltuk már, hogy az egész élet mégis értelmetlen marad.)

A mondatba mindig megfelelő helyre kell berakni a helyesírás szót.

Ez után a legutóbb zárójelbe tett mondat után nyugodt szívvel lekattinthatnánk a tollunkat, becsukhatnánk füzetünket, elbúcsúzhathatnánk az irodalomtól, oly szép volt utolsó, zárójelbe tett mondatunk, csak szomorúan kell elmondanom, hogy bár a poggyász az előszobámban már évek óta összekészítve várja, hogy végre álmétkodásra készítsem a barátaim mindegyikét és ellenségeim nagy részét, hiába töröm a fejem, hol kellene felütnöm jelenlegi lakóhelyemről távozva sátoromat, hogy aztán majd mindenkit csodálkozásra késztessek, nincs már a világon egyetlen hely se az én sátorkámnak, ezért a poggyászom tovább gubbaszt az előszobámban, én egyelőre nem kattintom le a tollamat, nem csukom be a füzetemet, írok szorgalmasan addig, míg üzenet nem jó a távolból vagy a közelből, hogy megfelelő sátorhelyet tudnak az én sátorkámnak.

(A poggyászom barna színű, s én előbb válok víz-zé, míg azt a csomagot egyszer végre a kezembe vehetem, ettől félek.)

Írok.

Már megint, már megint, már megint nem helyesírás, hallgat szereplőm, Erzsi, hallgat szereplőm, Marietta, hallgat-nak a fiúk, mert én magamra gondolok, nem rájuk, nem a helyesírásra gondolok.

(Utálja mindenki, ha ismétlek, utálja mindenki, ha kacagok, de sokat ismétlek, még többet kacagok, édesanyám ablaká-ig elér a kacagásom hangja, s a kacagásom talán feledteti az ismétlésemet, örökös ismétléseimet, melyekkel rendszerint szomorítom édesanyámat.)

Édesanyámnak kacagok, hogy felvidítsam, hogy ne haragudjon az ismétléseim miatt.

S a többiek?

A többi emberre ritkán figyelek, ha édesanyámat kiengesztelhetem a kacagásommal.

Nagy kacagás, kacagok, kacagok, hal-lak, fiam, integet nekem az édesanyám, integet nekem az édesanyám, s a mozdulataiból látom, most nem fog haragudni, ha egy kicsit ismétlésekbe keveredem.

– Óh, be szép a helyesírás! – mondja a körülötte állóknak Erzsi.

– Óh, bárcsak kívülről megtanulhatnám a helyesírási szabályzat szótárát! – gondolja magában Erzsi akkor, amikor az előbb leírt mondatot elmondja – Óh, be szép a helyesírás!

Beszéd és gondolat.

Jaj, de szép, amikor tudományosat beszél a száj, jaj, de szép, amikor tudományos kérdésen tépelődik az agy, jaj, de szép, amikor egyszerre beszél tudományosat a száj, s gondol tudományosat az agy.

– Óh, be szép a helyesírás! – szól Erzsi szája.

– Óh, bárcsak kívülről megtanulhatnám a helyesírási szabályzat szótárát! – gondolja Erzsi agya.

S Marietta válaszol Erzsi szavaira:

– Óh, bárcsak kívülről megtanulhatnám a helyesírási szabályzat szótárát!

– Óh, be szép a helyesírás! – gondolja magában Marietta, miközben azt mondja a többieknek, óh, bárcsak kívülről megtanulhatnám a helyesírási szabályzat szótárát!

Álljunk meg, álljunk meg, s gondolkozzunk kicsit!

Vajon figyelünk-e arra, mi történik az iskola mellett, vajon figyelünk-e arra, mit mondott Erzsi, mit mondott Marietta?

Figyelünk-e arra, mire gondolt Erzsi az előbb, figyelünk-e arra, mire gondolt Marietta az előbb?

Papp-tól, a mindig okos Papp Antaltól is megkérdezhetjük, mit mondott Erzsi, mit mondott Marietta, mit gondolt Erzsi, mit gondolt Marietta, de a mindig okos Papp nem válaszol, nem tud válaszolni kérdésünkre, pedig ott volt a padnál Papp, hallotta, látta Erzsit is, Mariettát is, mégse tud Pap semmit mondani kérdésünkre.

Erzsi mondata, Marietta mondata.

Erzsi gondolata, Marietta gondolata.

Csak keveseknek adatik meg, hogy a nagy találmányokról észrevegyék, hogy azok nagy találmányok.

Papp Anti Bar-tók egyik legismertebb művét dúdolgatta magában, de Papp Antinak nem segített volna a komolyzene valamennyi nagyságának néhány másodperces felelevenítése sem, Pap Anti nem tudott kellőképpen ráhangolódni most se Erzsire, se Mariettára.

Papp Anti talán azt el tudja mondani, mit mondott az imént Erzsi és Marietta, de arról fogalma sincs Papp Antinak, mire gondolt Erzsi és Marietta, amikor az előbb egy-egy mondatot mondtak.

Papp Anti hallgat, hiába tudja a lányok szavait, ha nem tudja a lányok gondolatait.

Papp Anti nem ismeri Erzsi és Marietta azon gondolatát, amely akkor kerengett a két lány agyában, amikor a két lány a helyesírásról szolt pár szót.

Papp Anti, Papp Anti.

Tudnod kell, Papp Anti, az életben a legfontosabb az, hogy ismerd a lányok beszédét, a legfontosabb az is, hogy azt is tudd, mit gondolnak a lányok, miközben mondatokat mondanak bele a nagyvilágba.

A két legfontosabb az életben: tudni a lányok beszédét és ismerni a lányok gondolatát.

Erzsi, Marietta és a helyesírás.

Erzsi A-t mondott, B-re gondolt, Marietta Erzsi B-jét mondta, Marietta Erzsi A-ját gondolta.

Papp Anti nem tudta, hogy Erzsi A-t mondott, de B-t gondolt, Papp Anti nem tudta, hogy Marietta B-t mondott, de A-t gondolt.

De gyűlhetnek a fiúk is oda tucatostul Erzsi és Marietta padjához, egyik fiú se tud rájönni Erzsi és Marietta csalfaságára, nem Papp Anti az egyetlen, aki nem hallja a lányok gondolatát, jönnek, jönnek a fiúk Papp Anti után, Gyu-la, Gellért, mindenki, de nem veszi

észre egyik fiú se, hogy Erzsi mondott A-ját Marietta gondolja, s Erzsi gondolt B-jét Marietta mondja.

(A fiúk Erzsi és Marietta mellett butáskodnak, a fiúk nem tudják utolérni se Erzsit, se Mariettát, a fiúk a padnál egymást sanyargatják, rugdosódnak a fiúk, Gellért-től valaki ellopja szegény Gellért batiszt-ból készült zsebkendőjét, szégyenteljesen viselkednek a padnál a fiúk, ráüvöltenek mindre.)

A fiúk nem figyelnek oly nagy érdeklődéssel Erzsire és Mariettára, mint ahogy figyelni kell a leányokra.

Erzsi és Marietta jó lányok, szép lányok a padnál, ők egyedül teljesítik szerény kívánságomat, hogy beszéljenek a helyesírásról, s közben gondoljanak is a helyesírásra.

Megszerettem én a padnál beszélő Erzsit és Mariettát.

Erzsi és Marietta csengő hangjukon mondják szavaikat, de a fiúk nem értik őket, nem értik a fiúk, hogy Erzsi és Marietta mondatain nevetni kellene, mert a végén csak az okosságok mulatságosak.

Gally-lyak törnek a pad mellett, a fiúk a pad mellett unalmukban a fa ágait tördelik le, a fiúk az előbb egymást bántották, most meg a gallyakat, nem maguktól törnek a gallyak, ki-sebb ágacskák, Erzsi és Marietta szíve szerint egy recs-ki munkatáborba küldené a fiúkat, egy-egy batyu minden fiú kezében, erről álmodik Erzsi és Marietta a faágak törése miatt.

Erzsi hangosan mondja a hallgatóinak a helyesírási szabályzat első pontjának első mondatát.

– „Az írás közlendőink rögzítése látható jelekkel.”

(Erzsi hangosan mondja a szabályzat első pontjának első mondatát, de Erzsi nem a szabályzat első pontjának első mondatára gondol, amikor a szabályzat első pontjának első mondatát mondja.)

– „Ehhez a formához a toldalékokat kötőjellel kapcsoljuk: 10.35-kor, 10.35-ig, 10.35-ös stb.”

Erzsi a helyesírási szabályzat utolsó pontjának utolsó mondatára gondol, amikor a szabályzat első pontjának első mondatát mondja fennhangon a többieknek.

„Ehhez a formához a toldalékokat kötőjellel kapcsoljuk: 10.35-kor, 10.35-ig, 10.35-ös stb.” – Ez a helyesírási szabályzat utolsó mondata.

Marietta, Erzsivel ellentétben, a szabályzat utolsó mondatát mondja a fiúknak és az egy szem lánynak, Erzsinek, viszont Marietta a szabályzat első pontjának első mondatára gondol, miközben a szabályzat utolsó pontjának utolsó mondatát mondja.

„Az írás közlendőink rögzítése látható jelekkel.” – Ez a szabályzat első pontjának első mondata.

„Ehhez a formához a toldalékokat kötőjellel kapcsoljuk: 10.35-kor, 10.35-ig, 10.35-ös stb.” – Ez a szabályzat utolsó mondata.

Igen kevés filozófia, kevés gondolatiság szorul ebbe a művembe, de kérem, kedves olvasóim, ne keseregjenek a kevés gondolatiság miatt, alkotásaim nagy részének, sajnos, jellemzője az ötlettelenség, a szürkeség.

Nem kell bánkódní művem unalmassága miatt.

Ááá...

(Még azt is írhatnám, hogy e mostani művem írásaím sorában érdekességét tekintve igen előkelő helyen áll.)

Vigasztalom olvasóimat.

Unalmas, unalmas alkotás, de küldjenek ide nekem tíz csodaszép párizsi táncosnót, majd én is meglepőbbeket fogok papírra vetni, ha beengedhetem lakásomba a tíz párizsi

Cím nélkül, videó, 6'40", 2013

A videó azt a cselekménysort idézi, amelynek során egy vegyes zöldséglevesből valaki ízlésének megfelelően, rutinosan kiválogatja azt, amit nem szokott megenni, amit nem szeret. Ez a megkülönböztetés felfedezhető a társadalom cselekménysoraiban, nemcsak az egyéni, hétköznapi dolgokhoz való viszonyulásokban.

táncosnót, hat táncosnót beküldök a konyhába, három párizsi táncosnót az előszobában várakoztatok s egy párizsi táncosnót az ágyamba csábítok.

Egy párizsi táncosnót az ágyamba csábítok, míg a többi táncosnő a konyhámban és az előszobámban álldogál, de higgyék el, a végén mind a tíz párizsi táncosnót boldoggá teszem, jaj, testi boldogság.

(Erzsi és Marietta már másodszer játszottak, Erzsi mondta az A-t, Marietta mondta a B-t, Erzsi gondolta a B-t, Marietta gondolta az A-t.)

Buták ám a fiúk, Erzsi és Marietta Heren-díg kiáltozhatnak A-t és B-t, több ezer fiú meghallhatná a Herendíg kiáltó Erzsit és Mariettát, de a több ezer Erzsit és Mariettát meghalló fiúból egy se jönne rá, hogy Erzsi A-t kiált, Marietta B-t kiált, de közben Erzsi B-t gondol, Marietta A-t gondol.

Hívjunk, hívjunk fiúkat mégis a padhoz, Erzséhez és Mariettához, hátha valaki rájön, hogy ellentéte Erzsi Mariettának.

Átkozzák a helyesírást a fiúk Erzsi és Marietta körül, Erzsi és Marietta ma csak a rövid u-ról, rövid ü-ről beszél majd, intézménynevek, csillagnevek, márkanamek, a beszélgető csoporthoz csapódik Kiss, nézi Kiss Erzsit és Mariettát, hallgatja Kiss Erzsit és Mariettát, de Kiss egy kukkot se ért Erzsi és Marietta mondataiból, Kiss-nek elege is lesz a padból, nyelvtanból, helyesírásból, elege lesz Kissnek az írásból, mely közlendőink rögzítésére

szolgál, elege lesz Kissnek Mariettából, Erzsiből, Kiss távozik a csoporttól, Kiss távozik a csoporttól, érkezése után két perccel, Kiss távoztában megfogadja, inkább bronzot önt egész életében, napi tizenkét órában, de a bűvös padhoz, Erzi és Marietta bűvös padjához Kiss többet nem közelít, mert mindenféle kábítót, szédítőt kitalálnak a lányok, megígéri magának Kiss, hogy nem megy többet Erzi és Marietta padjának közelébe.

S Kisshez hasonlóan rengeteg fiatal fiú távozik sebesen Erzi és Marietta padjától, jaj, mennyi sikertelen ost-rom.

Erzi és Marietta mondják mondataikat, Erzi mondja azt, amit Marietta gondol, Marietta mondja azt, amit Erzi gondol.

Szerelmek a fiatalok között, már tudja Erzi is, Marietta is, ha egyszer ágy-gyal álmodnak ők ketten, akkor napközben beszélhetnek azzal a fiúval, akit a földön a legjobban kedvelnek.

Mert mire jó, hogy az iskola után a padnál Erzi és Marietta beszélnek, Erzi A-t mond, Marietta B-t mond, mire jó mindez?

Csak arra jó, hogy Erzi A-t mond a padnál, Marietta meg B-t mond a padnál, hogy a fiúk figyelmét egy kicsit csak megcsomózza a két lány, ezt is eléri a lányok, és a sok-sok, Erzit és Mariettát hallgató fiú a padtól elballagva, hazafelé bandukolva azon töprenghet, milyen kulccsal kell kinyitni Erzi és Marietta titkos ládikáját, a két lányt hallgató fiúk mindenre gondolnak majd Erzi és Marietta szavai után, temp-lom, fehér ruhás nő, szépen felöltözött férfi, vágyak és remények Erzi és Marietta mondatai után.

Pedig Erzi és Marietta csak nagyon rövid mondatokat mond a helyesírásról.

Fiúk jönnek, fiúk távoznak Erzi és Marietta padjától, a lányok, Erzi és Marietta pénzért, öt láda pénzért se árulják el, miért kacagnak, ígérhet bárki Erzsinek és Mariettának szép, fekete autót, né-gyet, négy autó Erzsinek, négy autó Mariettának, ígérhetnek, Erzi

és Marietta egyetlen ember-rel nem osztja meg, hogy a multságuk oka, hogy Erzsí A-t mond, Marietta B-t mond, miközben Erzsí B-t gondol, Marietta pedig A-t gondol.

Fiúk jönnek, fiúk távoznak, jaj, szity-tya vérem, odarohannék én Erzsí és Marietta padjához, s rákiáltanék az összes fiúra, hej, fiúk, ne hagyjátok, hogy kinevessen benneteket Erzsí és Marietta, hej, fiúk, találjátok ti is ki valami ördögi csíny!

Erzsí és Marietta neveti a padhoz tipegő fiúkat. S én meg nem megyek oda Erzsí és Marietta padjához, kis rádiómat hallgatok inkább itthon, kis rádiómat hallgatok, ami az apá-mé volt, Erzsí és Marietta a padnál szabadon garázdálkodhatnak.

Kacag, kacag, kacag Erzsí.

Kacag, kacag, kacag Marietta.

Kacag Erzsí, kacag Marietta, Erzsí és Marietta lajst-romot készít majd lefekvés előtt, Erzsí és Marietta összeírja lefekvés előtt, hány fiút bolondítottak meg a helyesírási beszédjükkel.

Erzsí és Marietta mondják csak a helyesírási érdekességeket, a vi-asz megoldva, az ásvány elporlik, semmi nem marad az, ami volt, mert Erzsí és Marietta a helyesírásról csacsog.

Gyapjúsál, kőfal, platinatégely, mindent felsorol a két lány, de közben a legnagyobb figyelemmel nézik egymást, Erzsí figyel, mit gondol Marietta, Marietta figyel, mit gondol Erzsí.

Erzsí A-t mond, Marietta B-t mond, s mindeközben Erzsí B-re gondol, Marietta pedig A-ra gondol.

Erzsí és Marietta a helyesírással ma halált hoz sok fiúra.

Erzsí és Marietta mondja mondatait a helyesírásról.

Jelölt tárgyias kapcsolat, többemű személynevek, a fiúk úgy néznek a padnál Erzsí és Marietta mellett, mintha valamennyi fiú megivott volna negyed liter tink-túrát, nem tudnak magyarázatot találni a fiúk, miért kacag Erzsí, miért kacag Marietta.

Ej, ej, Erzsí, ej, ej, Marietta, boszorkányos játékot játszik Erzsí és Marietta a fiúkkal.

És ahány fiú elmenekül Erzsí és Marietta padjától, annál szebb és gyönyörűbb lesz Erzsí és Marietta, tömb-ben jönnek a fiúk Erzsíhez és Mariettához, de hármával el is cammognak a semmit nem értő fiúk Erzsí és Marietta padjától.

Szégyenkezve kullognak el a fiúk Erzsítől és Mariettától, s minden elkullogó fiú után egy kicsit szebb lesz Erzsí is, Marietta is.

Zeng, zeng az egész város, akkorákat kacag Erzsí és Marietta, Erzsí és Marietta kineveti a fiúkat.

De Bozzai Jenő ősz-sze akar fogni Nagy-gyal, Nagy Péterrel, Bozzai Jenő nem bírja, hogy minden fiút kinevet Erzsí és Marietta, Bozzai Jenő feszülten nézi, feszülten hallgatja Erzsít és Mariettát, a két lány csak mondja, mondja, hogy különírt elemekből álló földrajzi nevek, Bozzai Jenő majd szétrobban, nem szereti Bozzai Jenő, hogy Erzsí és Marietta egy egész csapat fiút sodor az örület szélére.

Bozzai Jenő figyel Erzsít és Mariettát.

Bozzai Jenő észreveszi, hogy Erzsí és Marietta általában körülbelül ugyanolyan hosszsan beszélnek felváltva, Bozzai Jenő észreveszi azt is, hogy Erzsí és Marietta beszéd közben nagyon figyelnek gondolataikra is.

– Megvan! – kiált fel Bozzai Jenő.

– Megvan! – ujjong Bozzai Jenő.

– Le fogom győzni Erzsít és Mariettát! – öröendezik Bozzai Jenő.

– No, idefigyelj Péterkém! – szól Bozzai Jenő Nagy Péterhez. – Ezek a lányok, Erzsí és Marietta a helyesírásról beszélnek itt már hosszú ideje, de nem csak beszélnek a helyesírásról, hanem a helyesírásra is gondolnak.

– Ismerem én a nőket, Péterkém – szól magabiztosan Bozzai Jenő Nagy Péterhez –, ez a két nő, Erzsí és Marietta a helyesírásról beszél, és másra se gondolnak beszéd közben, csak a helyesírásra.

– Helyesírásról beszélnek, a helyesírásra gondolnak, aztán kinevetik a fiúkat, akik őket hallgatva gondolnak a háza-ik cserepére meg a kutyáik szőrére, meg minden másra gondolnak a fiúk, csak arra nem gondol egy fiú se, amire a lányok gondolnak miközben beszélnek.

A lányok beszéd közben a helyesírásra gondolnak.

A lányok beszéd közben a helyesírásra gondolnak, ezért nevetik ki a fiúkat, akik nem tudják elképzelni, mire gondolnak a lányok.

– No, idefigyelj Péterkém – szól Bozzai Jenő Nagy Péterhez –, most odamegyünk Erzsí és Marietta padjához, s mi is ugyanazt tesszük, mint amit Erzsí és Marietta tesz, felváltva mondjuk mondatainkat a helyesírásról, de nagyon figyelj, hogy ugyanarra gondolj, mint amit mondasz, ne csapongjanak a gondolataid összevissza, mindig az legyen a fejedben, amiről éppen beszélsz, a helyesírásról beszélj, a helyesírásra gondolj, ugyanazt gondold, mint amit mondasz.

– Gyere, győzzük le Erzsit és Mariettát! – szól mosolyogva Bozzai Jenő Nagy Péterhez.

Ne feledjük, Erzsí és Marietta azért tudott nevetni a fiúkon, mert Erzsí azt mondta, amit Marietta gondolt, Marietta pedig azt mondta, amit Erzsí gondolt.

És most Bozzai Jenő akar Erzsí és Marietta fölé kerekedni.

De Bozzai Jenő azt szeretné, hogy ő és Nagy Péter úgy szakítanak félbe Erzsí és Marietta diadalútját a padnál, hogy Bozzai Jenő és Nagy Péter felváltva beszélnének ugyan, de Jenő nem azt mondaná, amit Péter gondol, s Péter se azt mondaná, amit Jenő gondol, Jenő azt gondolná, amit ő maga, Jenő mond, Péter azt gondolná, amit ő maga, Péter mond.

Lássuk, mire megy Bozzai Jenő és Nagy Péter Erzsí és Marietta padjánál, Jenő és Péter beszélni fog, de a ko-sár, amit a beszélgetésük végén átnyújt majd nekik valaki, meggyel lesz-e teli vagy bors-sal, esetleg értéktelen rongyokkal, azt hamarosan meglátjuk.

Bozzai Jenő és Nagy Péter pesti-es derűvel, pesties könnyedséggel, pesties önbizalommal megy oda Erzsí és Marietta padjához, s a megbeszéltek szerint rögtön át is veszi a szót Erzsítől és Mariettától Bozzai Jenő és Nagy Péter.

– Én minden pontját értem a helyesírási szabályzatnak – dicsekszik Bozzai Jenő Nagy Péternek.

– Óh, én is sokszor elolvastam már a helyesírási szabályzatot, bárkit meg tudok tanítani helyesen írni – válaszol Bozzai Jenőnek Nagy Péter.

(De még egyszer elmondjuk, Bozzai Jenő nem azt mondta, amit Nagy Péter gondolt, s Nagy Péter se azt mondta, amit Bozzai Jenő gondolt, Bozzai Jenő arra gondolt, amit Bozzai Jenő mondott, s Nagy Péter is arra gondolt, amit Nagy Péter mondott.)

Óh, hol vannak már a lányok, Erzsí és Marietta, Erzsí és Marietta máshogy beszélgettek, mint Bozzai Jenő és Nagy Péter, Erzsí A-t mondott és B-t gondolt, Marietta B-t mondott és A-t gondolt, de most Bozzai Jenő C-t mond és C-t gondol, Nagy Péter D-t mond és D-t gondol.

(Én nem hit-tem a legelején, hogy Erzsí és Marietta padjánál két lány és két fiú egymás elleni csatájáról fogok majd írni, azt hittem az elején, tudományosabb leszek bratszki professzor barátom ezeroldalas könyvénel, s most, íme, Erzsí és Marietta lányos játékaikat írom meg, s megírom Bozzai Jenő és Nagy Péter kimondhatatlan butáskodásait.)

– A magyar nyelvben nem írhatunk le egy mássalhangzót négyszer egymás mellé, ugyanaz a mássalhangzó négyszer egymás mellett egy szóban nem szerepelhet a magyar nyelvben, csak akkor, ha túlfűtött érzelmet akarunk kifejezni – mondja Erzsí és Marietta padjánál Bozzai Jenő.

– A magyar nyelvben ugyanaz a magánhangzó ötször egymás mellett egy szóban nem szerepelhet, a magyar nyelvben ugyanaz a magánhangzó ötször egymás mellett nem szerepelhet csak akkor, ha túlfűtött érzelmet akarunk kifejezni – mondja Erzszi és Marietta padjánál Nagy Péter.

Bozzai Jenő és Nagy Péter is elmondta második mondatát is Erzszi és Marietta padjánál, Bozzai Jenő és Nagy Péter első és második mondatát is úgy mondta el, hogy ugyanarra gondolt, amit kimondott.

Bez-zeg Erzszi és Marietta!

Erzszi A-t mondott és B-re gondolt, Marietta B-t mondott és A-ra gondolt.

Bozzai Jenő C-t mondott és C-re gondolt, Nagy Péter D-t mondott és D-re gondolt.

Sokáig, sokáig ott lehetne még Bozzai Jenő és Nagy Péter Erzszi és Marietta padjánál, de Bozzai Jenő órákig C-t mondana és C-re gondolna, Nagy Péter órákig D-t mondana és D-re gondolna.

Erzszi és Marietta padjánál ott van Erzszi, Marietta, Bozzai Jenő és Nagy Péter és még pár fiú.

Bozzai Jenő elégedetten néz végig Erzszi, Mariettán és a többiekben, úgy véli Bozzai Jenő, hogy győzelmet aratott Erzszi és Marietta felett.

Úgy véli Bozzai Jenő, hogy Erzszi és Marietta veszített akkor, amikor Bozzai Jenő C-t mondott és C-re gondolt, úgy véli Bozzai Jenő, hogy veszített Erzszi és Marietta, amikor Nagy Péter D-t mondott és D-re gondolt.

Jaj, jaj, jaj, jaj.

Jaj, jaj, jaj, jaj.

Erzszi és Marietta akkorát nevetnek, hogy a messzi Tallinn-nak a főutcáján a házak ablakai mind betörnek.

Jaj, jaj, Bozzai Jenő.

Tallinni ablakok törnek, akkorát kacag Erzszi és Marietta.

Erzszi A-t mond és B-re gondol, Marietta B-t mond és A-ra gondol, s Bozzai Jenő azzal akarja legyőzni a két lányt, hogy ő maga C-t mond és C-re gondol, valamint azzal akar Bozzai Jenő nyerni Erzszi és Marietta ellen, hogy Nagy Pétert felbuzdítja, gondoljon csak Nagy Péter D-re, s mondjon Nagy Péter D-t.

Erzszi és Marietta tudják, mit gondol Bozzai Jenő és Nagy Péter, de Bozzai Jenő nem tudja, mit gondol Erzszi, miközben A-t mond, Bozzai Jenő nem tudja, mit gondol Marietta, miközben Marietta B-t mond.

A, B, C, D.

Bozzai Jenő nem győzi le Erzszi és Mariettát azzal, hogy Bozzai Jenő C-t mond és C-re gondol, Bozzai Jenő nem győz azzal, hogy Nagy Péter D-t mond és D-re gondol.

Kacag, kacag, kacag Erzszi és Marietta, kacag Erzszi és Marietta Bozzai Jenőn.

Jaj, Bozzai Jenő, inkább apró mozaikokat rakjál egymás mellé szobácskádban, Bozzai Jenő, inkább varázsold karszt-tá a Pireneusi-félsziget valamennyi fenyőfáját, fogj bármilyen lehetetlen próbálkozásba, legyen karszt a fenyőfából, Bozzai Jenő, de a lányok eszén ne próbálj túljárni.

Bozzai Jenő!

Bozzai Jenő!

Bozzai Jenő, bármibe fogsz, sikerül majd, karszttá varázsolod a Pireneusi-félsziget valamennyi fenyőfáját, ha azt akarod, de egy kívánságod soha nem teljesül, a vidám lányok eszén, Bozzai Jenő, soha nem fogsz túljárni.

Erzszi és Marietta.

Erzszi A-ra gondol, de B-t mond, Marietta B-t mond, de A-ra gondol.

Bozzai Jenő C-t mondott és C-re gondolt, Nagy Péter D-t mondott és D-re gondolt.

Bozzai Jenő, ka-sza várja legújabb ötletedet, Bozzai Jenő, legyőztek a lányok, Bozzai Jenő, szégyenkezhetsz, nagy szád volt Bozzai Jenő, de megfenyegetlek, a házun-kat kerüld messzire el, Bozzai Jenő, aki ily pökhendi módon akar a lányok ellen győzedelmeskedni, s ily rútul kikacagják a végén, annak, Bozzai Jenő, hosszú időre egy tengerjáró hajón van a helye, eredj, Bozzai Jenő a tengerjáró hajóra, szégyenek szégyene, Bozzai Jenő, szállj fel a tengerjáró hajóra, s gondolj hosszú utaidon Erzsire és Mariettára.

Bozzai Jenő, a vesztesek veszte.

Bozzai Jenő, ezzel az arcpirító, legutolsó tet-tel hordd el az irhátat Magyarországról, ugyanazt gondolni, mint amit mondani, szégyen, kelj útra gyalog, utad során hosszú évekig mindenki, aki mellett elhaladsz, mondja hangosan a füledbe, Bozzai Jenő azzal akart nyerni Erzsit és Marietta ellen, hogy azt hitte Bozzai Jenő, hogy neki magának C-t kell mondani és C-re kell gondolni, azt hitte Bozzai Jenő, azzal nyerhet Erzsit és Marietta ellen, ha Nagy Péter D-t mond és D-re gondol.

Kelj útra Bozzai Jenő, menj el gyalog a tenger partjára, vár Tri-eszt, szállj fel, Bozzai Jenő, egy nagy tengerjáró hajóra, és nagyon hosszú ideig ne jöjj vissza Európába!

Nagy adós-ság súlya nehezedik rád, Bozzai Jenő, elhitted Nagy Péterrel, hogy legyőzitek Erzsit és Mariettát úgy, ha te C-t mondasz és C-re gondolsz, azt mondtad Nagy Péternek, legyőzitek Erzsit és Mariettát, ha Nagy Péter D-t mond és D-re gondol.

Bozzai Jenő! Nagy butaságba rángattad bele Nagy Pétert, a nagy butaság nagy adós-ságot hozott, adósa vagy Bozzai Jenő Nagy Péternek, s az adóssá-gok közös jellemzője, hogy törleszteni kell, eredj, Bozzai Jenő, a tenger vár, szenvedj, Bozzai Jenő, a szenvedé-seid majd idővel megszűntté teszik adósságodat.

Fuss, rohanj Bozzai Jenő, ne játsz-szál tovább a padnál a lányokkal, vesztettél, Bozzai Jenő, nem nyertél azzal, hogy C-t mondtál és C-re gondoltál, nem nyertél Bozzai Jenő azzal, hogy Nagy Pétert arra kérted, mondjon ő D-t, s gondoljon közben D-re.

Bozzai, Bozzai Jenő, kullogj lógó orral a tengerpartra, nincs egy bizott-ság sem, nincs egy kuratórium széles e világon, amely azt mondaná, te nyertél Erzsit és Marietta ellen azzal, hogy C-t mondtál és C-re gondoltál, vesztettél Bozzai Jenő azzal, hogy Nagy Péter D-t mondott és D-re gondolt.

Bozzai, Bozzai Jenő.

(Bozzai Jenő haza se megy átöltözni, Bozzai Jenő Erzsit és Marietta padjától elindul a tenger mellé, bánat, bú, keserv, Bozzai Jenő felszáll majd a tengerparton egy hajóra, s elhagyja Bozzai Jenő Európát néhány évre.)

Ne halmozzunk fel adósságo-kat, mert ha esztelenül költekezünk, ránk is ugyanaz a sors vár, mint Bozzai Jenőre.

Bozzai, Bozzai Jenő.

Bozzai Jenő tengeri útra megy.

Bozzai Jenő eltávozása után Erzsit és Marietta újra átveszi a szót, Erzsit A-t mond, Marietta B-t mond, Erzsit B-re gondol, Marietta A-ra gondol, nem érti senki, mit művel Erzsit és Marietta, Erzsit A, B, Marietta B, A, kacag Erzsit, kacag Marietta.

Erzsit a helyesírási szabályzat tizenötödik pontját mondja, de a tizenhatodik pontját gondolja.

Marietta? Marietta a szabályzat tizenhatodik pontját mondja, de a tizenötödik pontját gondolja.

Hosz-szú Mikló-sék a padnál néznek erre, néznek arra, Miklósék tekintete elér a közeli ker-tig. Erzsit és Marietta kacag, Hosszú Miklósék ijedten tekingetnek a távolba, az égre, a kertbe, a kertben meggy-ből készít bort a város legkövérebb hentese, ó, bárcsak el

lehetne szaladni Erzsi és Marietta kacagásától, futna Hosszú Miklós, futna mindenki, kommunális hulladékot gyűjtenének a há-zunk előtt, bármit teljesítene Hosszú Miklós is, csak ne kelljen Erzsi és Marietta kacaját hallgatni.

Kacag Erzsi és Marietta, kacag Erzsi és Marietta a nyelvtanon, kacag Erzsi és Marietta a fiúkon.

Kacag Erzsi és Marietta.

Gyönyörű Erzsi és Marietta.

Erzsi és Marietta már szebb Car-rara minden márványánál.

Jaj, hogy ezek a fiúk miért hagyják magukat, hogy kinevesse őket Erzsi és Marietta?

Már nem is tudom, hány fiú hallotta, hogy Erzsi A-t mondott, Marietta B-t, hány fiú előtt gondolt már Erzsi B-re, Marietta A-ra?

Hosszú Miklós, Rövid István, írhatnám itt a fiúk neveit, sok fiúnak elmondta már Erzsi az A-t, sok fiúnak elmondta már Marietta a B-t.

Sok-sok fiú, de egyik fiú se mer dobbantani a lábával, hogy ráparancsoljon Erzsire és Mariettára, ne mondják a helyesírásos mondatokat, ne nevéssenek megállás nélkül nagyon hangosan.

Erzsi és Marietta a város leggyönyörűbb virágai lettek, mert a helyesírásról beszéltek és a helyesírásra gondoltak.

Erzsi és Marietta a leggyönyörűbb gyönyörúségek.

De ami az egyik oldalon több-let, az a másik oldalon hiány.

Írtuk, minél több fiú csoszog el, mit sem értve, Erzsi és Marietta padjától, Erzsi és Marietta annál szebb lesz, egy fiú odébb állásával két egységnyivel szépül Erzsi is, Marietta is.

Többlet, hiány.

De ahány fiú elmenekül Erzsi és Marietta padjától, az mind, mind kicsit csúnyul, ó, ti szép lányok, ó, ti csúnya fiúk, a szép lányok helyesírásról beszélnek és helyesírásra gondolnak, a csúnya fiúk nem beszélnek helyesírásról, nem gondolnak helyesírásra, a csúnya fiúk a szép lányokat hallgatták, szépülnek a lányok a helyesírás miatt, csúnyulnak a fiúk a helyesírás miatt.

Erzsi és Marietta és a kacagás.

Ó, Erzsi, ó, Marietta, ó, állandó boldogság.

Erzsi és Marietta, s ha már mindent elmondtatok a helyesírásról, ó, Erzsi és Marietta, akkor jöhet utána majd Ily-lyés vagy Ojszt-rah vagy bárki, művészet, tudomány, Erzsi és Marietta beszélni fognak, Erzsi mond majd A-t, Marietta mond majd B-t, Erzsi gondol majd B-t, Marietta gondol majd A-t.

Erzsi mindig A-t mond, Marietta mindig B-t mond, Erzsi mindig B-re gondol, Marietta mindig A-ra gondol.

A, B, B, A, és szépülnek, szépülnek a lányok.

Talán már a megye legszebbje Erzsi és Marietta, annyit beszéltek már, annyit kacagtak már, Erzsi és Marietta a megye legszebbjei.

Erzsi és Marietta az ország legszebbjei.

Erzsi és Marietta a világ legszebbjei, ó, te áldott helyesírás!

Erzsi mond és gondol, Marietta mond és gondol, ellenkezőleg beszélnek, ellenkezőleg gondolkoznak a lányok.

Erzsi és Marietta a világ legszebbjei.

A pad mellett, Erzsi és Marietta padja mellett sétál el Job-bágy Ing-rid.

Ingrid hallja, hogy Erzsi és Marietta a helyesírásról beszélnek, Ingrid látja, hogy Erzsi és Marietta a világ legszebbjeivé váltak.

Jaj, Jobbágy Ingrid, Széll-lel akartál találkozni, az osztály legokosabb fiújával akartál találkozni, Ingrid, de megláttad Erzsit és Mariettát, s nagyon irigy lettél Erzsire és Mariettára, ó, Ingrid.

Ingrid, Jobbágy Ingrid, te is olyan szép szeretnél lenni, mint Erzsi és Marietta.

Ingrid, elfeledted te Széllt, mert szép akarsz lenni, mint Erzsi és Marietta.

Ingrid ott áll Erzsi és Marietta padjánál, pedig Ingridnek futnia, szaladnia kellene Széllhez.

Ingrid egy órája azt mondta magában, Szél-lért bármit megtenne ő, de most Ingrid figyel a szép Erzsit és a szép Mariettát, Ingrid most, Erzsi és Marietta beszéde közben azt gondolja, hogy mindent megtenne ő a szépségért.

Három lány a padnál, három lány a padnál, meg sok fiú, három lány a padnál, s a három lányból kettő beszél a helyesírásról.

Két lány beszél a padnál a helyesírásról, s gyönyörűséges a két lány, akik a padnál a helyesírásról beszélnek.

Ingrid, Ingrid, de szeretnél te is gyönyörű lenni!

Erzsi A-t mond és B-re gondol, Marietta B-t mond és A-ra gondol.

Ingrid pedig arra gondol, hogy ő nagyon csúnya, s nagyon szeretne széppé válni.

Erzsi A-t mond és B-re gondol, ezt tudjuk.

Marietta B-t mond és A-ra gondol, ezt is tudjuk.

Ingrid pedig figyel Erzsit és Mariettát, tudni szeretné Ingrid, hogy váltak csodálatosan elragadóvá a lányok, Erzsi és Marietta.

Erzsi A-t mond, Marietta B-t mond.

Erzsi B-re gondol, Marietta A-ra gondol.

Nézi, nézi Ingrid Erzsit, nézi, nézi Ingrid Mariettát.

Mi lehet Erzsi és Marietta titka?

– Mi lehet Erzsi és Marietta titka? – kérdezi magától Ingrid.

Emlékszünk, nemrégén Bozzai Jenő is megkérdezte önmagát, mi lehet Erzsi és Marietta titka.

És Bozzai Jenő azt hitte, Erzsi A-t mond és A-ra gondol, Marietta B-t mond és B-re gondol.

De Bozzai Jenő tévedett, Erzsi nem A-ra gondolt, hanem B-re, Marietta nem B-re gondolt, hanem A-ra.

Szegény, szegény Bozzai Jenő.

S vajon Ingrid is ugyanúgy jár-e, mint Bozzai Jenő?

Vajon Ingrid is azt mondja, miután negyedórán át figyelte Erzsit és Mariettát, hogy Erzsi A-t mond és A-ra gondol, Marietta B-t mond és B-re gondol?

Mit mond majd Ingrid negyedóra múlva, mit mond majd Ingrid Erzsiről és Mariettáról?

Azt mondja majd Ingrid, hogy Erzsi A-t mond, de B-re gondol, azt mondja majd Ingrid negyedóra múlva, hogy Marietta B-t mond, de A-ra gondol?

Vagy azt mondja majd Ingrid, hogy Erzsi A-t mond és A-ra gondol, azt mondja-e majd Ingrid, hogy Marietta B-t mond és B-re gondol?

Mi lesz, mi lesz?

Ingrid hallgatja Erzsit és Mariettát.

Ingrid nézi Erzsit és Mariettát.

És negyedóra múlva Ingrid úgy látja, hogy Erzsi A-t mond, de B-re gondol, negyedóra múlva úgy látja Ingrid, Marietta B-t mond, de A-ra gondol.

Éljen, éljen Ingrid, éljen Ingrid, rájött Ingrid, hogy Erzsi A-t mond, Marietta B-t mond, rájött Ingrid, hogy Erzsi B-t gondol, Marietta A-t gondol.

Éljen, éljen Ingrid!

Éljen Ingrid, rájött Erzsi és Marietta titkára, éljen Ingrid, éljen Ingrid, Bozzai Jenő nem tudta meg, hogy Erzsi A-t mond, de B-re gondol, Bozzai Jenő nem tudta meg, hogy Marietta B-t mond, de A-ra gondol.

Éljen, éljen Ingrid, Ingrid okosabb Bozzai Jenőnél, Ingrid jobban figyel az apróságokra, mint Bozzai Jenő.

Éljen, éljen Ingrid!

Éljen Ingrid!

Éljen Ingrid!

De emlékszünk, Ingrid azért figyelte Erzsit és Mariettát, mert tudni akarta Ingrid, miért nevet olyan nagyokat a két lány, tudni akarta Ingrid, mitől vált gyönyörűvé Erzsi és Marietta.

Ingrid mindent tud most már, tudja Ingrid, hogy Erzsi A-t mond, Marietta B-t mond, tudja Ingrid, hogy Erzsi B-re gondol, Marietta A-ra gondol.

És természetesen azt is tudja Ingrid, hogy Erzsi és Marietta a helyesírásról mond A-t és B-t, tudja Ingrid, hogy Erzsi és Marietta a helyesírásról gondol A-t és B-t.

Ingó-ingatlan, fehér-fekete fotó, 2006

Az Ingó-ingatlan szójáték használatából kiindulva szoba-ingatlan részleteket látunk. A szobában elhelyezkedő tárgyak – az ingóságok – bemozdult állapotban láthatóak, míg az ingatlan részletek élesen jelennek meg a képen.

Ingrid tudja, hogy azért vált széppé Erzsí és Marietta, mert Erzsí a helyesírásról mondott A-t, Marietta a helyesírásról mondott B-t, azért vált széppé Erzsí és Marietta, mert Erzsí a helyesírásról gondolt B-t és Marietta a helyesírásról gondolt A-t.

Ó, Erzsí, Marietta, Ingrid és a helyesírás!

Ingrid, legyél szép te is, beszélj te is a padnál a helyesírásról!

Ingrid, te rájöttél arra, amire Bozzai Jenő nem jött rá, Ingrid, beszéljess Erzsível és Mariettával!

Ingrid, beszéljess Erzsível és Mariettával!

Ingrid ránéz Erzsíre és Mariettára, Ingrid rámosolyog Erzsíre és Mariettára, Erzsí és Marietta visszamosolyognak Ingridre.

– Tudom a titkokat – súgja Ingrid Erzsínek és Mariettának.

– Rendben – súgja vissza Erzsí és Marietta Ingridnek.

Ingrid ezután azt hiszi, hogy ő majd A-t mond, de B-re gondol, Ingrid ezután azt hiszi, hogy Erzsí majd B-t mond, de C-re gondol, Ingrid ezután azt hiszi, hogy Marietta majd C-t mond, de A-ra gondol.

Ó, ó, Ingrid.

Ingrid mond is egy mondatot (A), Ingrid gondol is egy mondatot (B), de Erzsí és Marietta nem akar Ingriddel játszani, Erzsí nem B-t mond és nem C-re gondol, Marietta nem C-t mond és nem A-ra gondol.

(Erzsí és Marietta annyira figyeltek egymásra, megtréfáltak mindenkit, oly sebesen cserélgették a gondolataikat egymással.)

Ingrid A-t mond és B-re gondol ugyan, de Erzsí és Marietta nem játszik Ingriddel, Ingrid A-t mond és B-re gondol, de Erzsí egy másik A-t mond és egy másik B-re gondol, Marietta Erzsí B-jét mondja, Marietta Erzsí A-jára gondol.

Erzsí és Marietta nem játszik Ingriddel.

Ó, ó, Ingrid, egyedül maradtál, nem játszik veled Erzsí és Marietta, Ingrid, te Aranyal, Kodály-lyal, Petőfivel játszatsz gondolatban, de Ingrid teveled nem játszik se Erzsí, se Marietta a padnál.

Ingrid, egyedül maradtál, Erzsí Mariettával játszik, sose leszel olyan szép, Ingrid, mint amilyen szép Erzsí és Marietta.

Ingrid, sose fogsz akkorákat kacagni, mint Erzsí és Marietta.

Erzsí és Marietta titkára nem jön rá Bozzai Jenő, s mert Bozzai Jenő előtt zárva maradt Erzsí és Marietta titka, ezért Bozzai Jenőnek el kellett utazni egy hajóval a tengerre.

Erzsí és Marietta titkára Ingrid rájött ugyan, de Erzsí és Marietta nem akart Ingriddel játszani, Ingridnek nem kellett ugyan tengerjáró hajóra szállni, de Ingrid is ugyanolyan szomorú, mint Bozzai Jenő, Bozzai Jenő szomorú a tengerjáró hajón, Ingrid szomorú itt Magyarországon, egyedül érzi magát Ingrid.

Ó, jaj, Erzsí és Marietta.

Erzsí A-t mond, de B-re gondol, Marietta B-t mond, de A-ra gondol.

Erzsí A-t mond, de B-re gondol, Marietta B-t mond, de A-ra gondol.

És zárjuk a Helyesírás című művünket A magyar helyesírás szabályainak 226. b pontjával, a 226. b pont első mondatának idézésével, emlékszünk, jelen írásunkba a szabályzat 226. b – 226. g pontjainak példaszavait illesztettük be, búcsúzzunk a 226. b pont első mondatának felidézésével tehát.

Adieu, helyesírás!

„Azokat a magánhangzókat, amelyek szótagot kezdenek, átvisszük a következő sorba: fi-ók, vi-asz, kalci-um, moza-ik, Mari-etta, Tri-eszt; stb.”

Adieu, helyesírás!

NAGY ZOPÁN

Hulladémon-vízió

*(Szanszkrit Tündérmese-montázs
a Kéregrágó Remete nyomán)*

A Rontás Szelleme nem tudott beférkőzni Dicsőség
Kincse éléskamrájába...
Kanaka-pura (Aranyváros) a kamra mélyének labirintusa-
ként ragyogta be
az Alsó Világ Észbontó (Unmá dini) tartományát...
A Hold a Naphoz járult, a Nap behódolt a Holdnak...
Felleg-szekerű (Dzsímúta-váhana) a Szellem- király
hajnal-lován (alakuló felhőparipán) lebegett az AI-város
felé:

Vikrama-széna leakasztotta a vén fáról a hullát,
vállára dobta (mert ez több mint szimultán – és szöve-
vényes történet),
majd a kolduló szerzetes parancsára elindult vele,
miközben a hullát megszálló szellem rákezdett a mesére:

Nap-sörényes Ardzsunát fölűlmúló Villám-dárdájú nyíl-
vesszői záporával
Gangá és Jamuná áradatával Holdfény király oltalma alatt
csontváz-palota kígyópikkely-fényén túli Benáreszen
innen
csodálatos démonoktól befolyásolt legendás Nahusa
húsát is lecsámcsogó
vének tanácsának nyomott nyomán csordogáló
Három Világ jázminbimbó-ékszer-ragyogású hó-agyará-
val (fenekestül) ékes
mangó-hajtás karmaival vidáman játszadozó csalfa sze-
rencse fennhéjzásán

átmakacsult elefánt-párzástól részegült férfi-feladat-

hasonmású Mahárádzsa

alvilági gyöngyvárosa fölött röpülő halhatatlan égi várában hullafaló
lángnyelvű kísértet-áldozatú szantálnedvekben ázó
ég-ruhás-javaslatú varázstudomány

Lenyugvás hegyén magasztosan gördülő
Holdfény-mester-kiáradás-csillapító öltözet
alkotó kíváncsiságból brahman-istenű
kebeltompor-csodálatos éj-csillapítás
oltalomba fogadott máglyatúztól felébresztett lánymohóság-születés
öletett ölelhetetlen megnősült víz alatti
jeges-tűz-tudományú kiöblített bölcsesség
(mester vagy halszem –?–)

zavarba jött színes hópelyhek díszítették kettévágott boldogságát — >
az átokra (való) figyelmeztetés zálogaként mosolyogva az elhunyt köldök-
kére pislogva

Vakrólaka gyönyörében Szúrja-prabha

Napfény- király könnykincseiben Dhana-pála gyászban botorkálva
Manah-szvámin (Lélek ura) Ő-bizalom folyamában

Tündöklő balzsam száradása

előkelő származásra ~ égetett holttest hamu-illat-ravaszsága
karóba-húzott sebeiből a Világ-mindenség bal szeméből tolvaj-köldök
harmatával

Csandra-prabha

ezüstoffény-ősöröm-kötelesség-zarándoklata

Prajága-fürdőhely kristályinak

hajfűrtjei mentén mint szer(teszt)-tartásos udvari pap-papagáj szellemlét

~ csitra-kíta (csoda-csúcs) határain túlról a kegyesen letekintő Hold

udvarán az önzetlenség kútfejenél

lovászhaj kíséretében (de teljesen magányosan)

a Sinsapá-fáról leakasztott hullával a vállán

a meghaladott-értelmű tündérek

kék lótusz csillogása Indívaraprabhá csimbókba-kötött

intelmek között remetetelepének fakéreg-csuhásaival

Kálí vizililiomjaitól ittasulva

hamarosan

mint a Birodalom mentésére Csandrávalóka

koronája ragyogott – de amott villámkemény
dárdáival nyolclábú hegyszörnyek és repülő
hegyek szárnyait levagdosó megszegyenítő
Ménaka tündéraszony-szülte Kanva
látomása keblei mint elefánt büszke
homlokán a dombok balzsamos illatát
ajkairól = szüzességéről habzsolta a
Brahman-király – ám átváltozva:
szörnyű Ráksasza-pap koromfekete bőrén
lángvörös nyelve csápolta a haragtól

emberfejről rágta a húst és vért vedelt koponyából
homloka köré pedig belekből csavart koszorút
láng-szájú (Dzsválá-mukha) agyari
közül a csillapíthatatlanság háborgott –
vadfügefa paripája izzott gyermekáldozat vágyától kacarászva vértől
részeg szájából védák szent verseinek
gyalázatai fröcsögtek ~
levágni egy hétéves bráhma-fiút
(szülei fogják le kezeit lábait)
a Birodalom megmentése érdekében
a Démon váratlan megdöbbenése
= a kisfiú átadta magát és az égre
nevetett tiszta ábrázattal =
s a csodálkozástól az áldozat is
félbemaradt –

A hős lelkű uralkodók akarata mély
(ha) az elhatározás lankadatlan ~
nem beszélve a szenvedélyes Lótusz-köldökű
(Valaha Padma-nábha) leányáról (Szerelem Csokráról)
Ananga-mandzsari égi-tündérszépségéről
aki drágakő-páncélhoz
(Mani Varmanhoz) adatott bár utálta azt a férfiút –

ámde Vagyon-adta
(Artha-datta) se tétlenkedett
~ édes jázminvirágot lehelő fájó
nyílveszők ostromolták szantál-kenőcsöktől húsított bőrét
a (mesében) lomha nappal álmodott

vágyó vándorok árnyékában vánszorgó
holdfény-sápasztó sóhajtásait
~ Kamalákara rabságába eső
összesimulásban gyászoló bokréta-gyökér-kiszakadását

Illemtudásuk öntudatlan fohászkodásai
messzire vitték az ügyel-bajjal hűtlenség nyoszolyáján
hánykolódó álmatlanságukat (is) –
és a forgószelek szenvedély-porfelhője borította
lelküket = jázminvirág üres
keble Siva kedvenc városában
(Benáreszben) tündöklött a jámbor
hívók gyöngyfüzérei között –
mialatt Pratápa-mukata (Tűz-diadém)
király az oroszlánok sörényénél
is jobban szerette a fiát ~ s
udvari dalnokai jakfarklegyezők
hűsítésében enyhítették a szépség-istennő kéjpalotájában
lótuszcseppektől csillogó rengetegben pihenő
Bölcsesség-testét (Buddhi-sarirát) –
Kókila madarak füttyöltek át a
megáradt tó fölszántott hullámain

Mialatt Karnótpala (Lótusz-fülbevalós)
uralkodó Kalinga országát igazgatta
s Harc-gyarapító elefántcsont-faragók
rágcsáltak Bételt nyugtatására
jelbeszédre „hallgatva” a kipárolgó
sütemények mezejére vetve ködlékeny
elmélyedésüket ~ amikor a Háromágú Szigony Miniszterének fia
fontolgatni kezdte a vaskemény
vaddisznósörténél is szilárdabb elhatározást ~
a kötélén leereszkedve remete-köntöst öltött
a temetőben eszméletlenségig leitta
magát szigonnyal ütött bélyeget
combjai tövére hogy Bölcsesség teste
névére is büszke lehessen –
és a kifordult öregasszonyra gondolt
aki bármikor tehénpásztorlány
vagy főfelügyelő

tisztában volt az igazsággal
amikor a vadállatok felfalták a
lappangó homály tisztásának
gyöngyöző pázsit-heverőjén ~
csillagot szült ekkor a megdermedt korall-ág
Kanja-kubdzsa városában
hol a Csakóra madár negyed-holdra csacsog –

Vakló-remete a feltámasztó a tűzbedobott gyermek csontjait étkezés
után az asztalon keltette életre
bűvigéket mondva a Gangá bölcs
morajlás-mélyébe mártva mágikus
szavakkal ölelkezett a kimondhatatlan ~
Pátaliputra városában ekkor Valaha-vikruma-késarin (Vitézség Oroszlánja)
vállán hordozta Vidagha-csúdámanit a
(Ravaszág boglára nevű) papagájt

„Mindentudományban-jártas” madár! –
meséld el a Sors keze által megmunkált Rátnávali (a Gyöngyfűzér)
mindegyik szemének páratlan történetét
= Nem mesélhetek a 108 szemű (egyenként 365-féle kedvű)
~ a világ rezgését is működtető ~

eltépő – összeillesztő hallgatás – fűzér –
nyugtalanág – meditáció – vesztőhely –
átvilágító – föld – őrzője – ékességű –
jógik ura – magasztos – ragyogású –
kötelék – szabadságú – káprázathajlam –
visszaverődésű

szellemidézésről ~

Tilóttamá tündéraszony éppen ekkor szállt az égbe
a feloldódott menny zenész-királyának
(Csitra-ratha) multságának meghívására

Az összejövetelel tartózkodott még
Bátorlelkű (Víravatí) Viravara
(Bátrak Hőse) és „tündöklő” város
(Sóbhávati) utolérhetetlen vitézségű

királya is Súdrika ~
s cikázó villámszemű ráksasza-ölő
Éjszakából Hazasiető Mantra
feleségét fel-sem-ébresztő kétéltű
keserves észrevétlen önuralom-minősítésű
hüvelyéből irgalma-kirántó bármerre-kegyelem Ura
ki új mesék igazságára
előre is hajlamos

Máglya-szemű Éj-boszorkány
maharadzsa-rémítését Szépség Özöne
(Lávanjavatí) nevetése borzolta föl ~ s
Málava-földről származó Csandravatí

előkelő Holdfény-sarját szerteágazó
kifosztottságban Vindhja-hegység
rengetegében érte a Halál városának
szörnyű vadonbeli mása ~ hol rablósereg nyílzáporozta / törte össze
ragyogó pajzsát míg felesége-leánya
hegyes füvektől sebes lábbal menekült
~ s a vadásztörzs főnöke Csandasinha
(Vad Oroszlán) ~ fiával Szinha-papákrama (Oroszlán Ereje)
vették őket fordítva feleségül ~
miközben Gyönyör és Öröm
Sorsuknak hódoltak
(arcukon fátyol helyett szél-kavarta por árnyéka)

Csalóka házasságban a fiú az anyát
az apa a lányát hevítette nászra:
így Szépség Özöne saját anyjának anyósa lett
~ s az anya: leányának menyé
~ és lettek mindegyiknek fiai-leányai ezután
(kik valamiféle testvérek is voltak)
de milyen rokonsági viszonyban nevelkedtek ~
kérdezte a Fondorlat Démona ~ aki felelet híján
(a férfit tetemébe bűjt szellem módjára):
Lemondás Erényét a halott-hamvasztó temető szélén a vérrrel
locsolt földre csontok fehér porával
rajzolt varázkör mellett a vadfügefára akasztott beszélő hullával

próbára téve leplekkel burkolózva
máglyák hamvát szórva testére
vállán emberi hajakból font áldozati zsinórral

Egy darabig jógába merülve a holttestbe-kényszerített akarattal
csillogó emberi fogakkal töltött
koponyákkal emberszem porával
füstölt virágokkal tapasztott
megnyúzott emberhúst nyújtva a Hódolat határai felé –
miközben (a Mahárádzsa)
elefántcsontból Napfénnel élesített
kardjával levágta a gonosszá lett szerzetes fejét
mellét felhasította kivette szívét
és mindegyik szervét felajánlotta a szellemeknek

= (így) a Mesék gyöngysora kúszott be
jókívánságokkal csörgedezve az emberiség
mindenség-tudatának átkoktól-mentesítő Világi

üdvösségére
 üdvösségébe
 üdvösségére

(Mert aki egyetlen sort illő tisztelettel felolvas
vagy meghallgat belőle: azon nem fog semmiféle átok –
démonok lidércek kísértetek boszorkányok ördögök
hatalmukat veszítik ott ahol ezt a művet „olvassák”...)

= Így vált igencsak népszerűvé a Világon:
A hulladémon huszonöt meséje!

Perdido pályaudvar, végállomás

– SF-monológ –

Vészen pedig és ád emlékezetet a tenger.
Nem is igazán tenger ez, inkább leves.
Idegen gondolatok porcogóin nyámmogok.
Avas álommócsingokon tengődök.
Ha itt elhányom magam, kifordul a fejem.

Az emlékek és az álmok hullámokban érkeznek.
A dagály tematikus hordalékai.
Tehénkoponyák, festett kagylók, ígéretlapocskák.
Kaktuszférfiak ejakulálnak a tojásgumókra.
Khepri nők olajozzák egymást az orgiákon.

Az agyam üst, abban fortyog az összes álom.
Itt nem marad meg a lélek középpontja.
Tűröm, hogy az elmém rétegekre essen szét.
Mások utalásoknak tűnnek, távoli cseppeknek.
Ugyanolyan valóságosak, mint Új-Crobuzon maga.

Vége szakad a látens folyamatosságnak.
Az életeken, fajokon átívelő logika megtörik.
Testem túlfolyt szavakkal töltött csontnélküli zsák.
Valahonnan nagyon messziről hallom, hogy gurguláz:
Perdido pályaudvar, végállomás.

H. Nagy Péter gyűjtése

Robokalipszis

– SF-monológ –

Rendszer indítása.

21:43:03

Áramforrás ellenőrzése.

Alacsony szintű diagnosztika.

Garancia nem aktív.

Érzékelő eszközök észlelése.

Hajlítási szögek kiszámítása.

Rádiókommunikáció aktiválása.

Interferencia.

Nincs bejövő jel.

Auditív érzékelés aktiválása.

Bejövő jel keresése.

Kémiai érzékelés aktiválása.

Nincs mérgező szennyeződés.

Tehetlenségi mérőegység aktiválása.

Statikus.

Vizuális érzékelés aktiválása.

Széles spektrum.

Normál funkció.

Valószínűségi mezők aktiválása.

Nagyítás.

Elsődleges gondolkodás aktiválása.

Hallgatózom.

Önérzékelés aktiválása.

Most be vagyok kapcsolva.

Ez a test az enyém.

Tudok magamról.

21:43:04

Minden sötét.

H. Nagy Péter gyűjtése

A holnap határa

– SF-monológ –

Az utolsó kávé.
Nosztalgia és szomorúság.
Óvatosan felhörpintem.

Te, aki utáltad a magányt,
egyedül laktál,
a barakkoktól távol, mert
nehezedre esett nézni
a halálba indulók arcát.
A szemedben a
társaiddal szembeni
törődés lakozott.
Senki sem kívánta
a halálodat.

Mivel a piros a te színed,
megtartom neked,
aki már sohasem térsz
vissza.

Az én páncélom pedig
legyen kék.
Annak az égnek a színe,
amelyre azt mondtad,
hogyan szereted.
Legyen kék,
hogyan minden támadás
felé irányuljon,
és minden idegen
kinézze magának.

Legyen kék.
Kékeszöld penészkolónia
úszik a folyadék tetején.

H. Nagy Péter gyűjtése

Nagyrészt halott

– SF-monológ –

A csont erős és hatékony középpont.
Különösen, ha az a sajátod.
Őrizd meg a profizmusodat.
Maradjon ott a reggelid, ahol lennie kell.
Maradjon a hangszíned is ugyanolyan,
mint eddig.

Lopd el az agyát.
Lopd el az elméjét.
Őrizd meg épségben a testét.
Ha elég kitartóan keresed, megtalálhatod,
az arcot.

A bőr erős és hatékony álca.
Különösen akkor, ha az a másé.
Őrizd meg magad, ha tudod.
Maradjon ott a segged, ahol lennie kell.
Maradjon minden atomod ugyanolyan,
mint azelőtt.

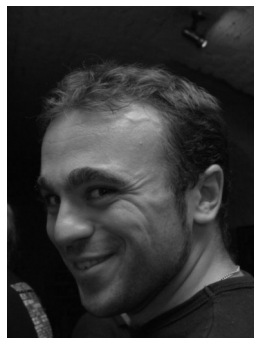
H. Nagy Péter gyűjtése

HARCI ANDOR

A mentor

Kimerülten dörzsöli a szemét. Kinézve mást sem lát, csak az éjszaka sötétjét ott, ahol nappal a falak fölött rálátni a folyóra és a kihalt egykori városra a túlparton. A könyvtárban rajta kívül csak néhány kitarató polgár ül, az olvasólámpákat és a konzolok monitorjait leszámítva itt, a hatalmas könyvespolcok között is a sötétség az úr. De még ez sem elég takarékos, gondolja, nem lehet tudni, mikor sikerül üzembe helyezni azt a Tesla-generátort, amit a múlt hónapban támadott meg egy csapatnyi gépromboló. Ostoba barmok, gondolja átkozódva, hiába terjesztjük a tanítást, nem képesek felfogni, hogy nem a gépeket kell okolni a végzetünkért, ha megfelelően használjuk őket, azok menthetik meg azt a keveset, amink még van. Azt ugyanakkor kifejezetten gyanúsna tartja, hogy a támadás pont abban az időszakban történt, amikor rendszerhiba miatt leállt a campus teljes védelme fél napra. Máskor is előfordult már ilyesmi, hiába a konzolsokék és a számítógép-szakértő polgárok tömege, akik a rendszert felügyelik, egyszerűen nem áll minden rendelkezésre a precíz, hibátlan működéshez. De ennyire elszánt, összehangolt támadásra nem volt eddig példa – ha meg is jelent pár tucat, vadászpuskával, íjakkal, napalmmal felfegyverzett fanatikus, hamar szétkergették őket a pulzárágyúk. Most nem pár tucat jött, hanem közel százan... Jobban járna talán, ha a kutatásával foglalkozna, nem pedig ezzel az esettel, ami így is elég gondot okozott a campusnak. Az áramhiány mellett – mivel mindenkinek elég esze van ahhoz, hogy rájöjjön: szó sem lehet véletlenről, valaki elárulta őket – a polgárok is gyanakvóan méricskélik egymást, hamleti örület lett úrrá mindenkin. A Szakadás óta nem volt ilyen aggasztó a helyzet, pedig azt mindenkinél könnyebben vészelték át.

Amikor a békéhez és jóléthez szokott társadalom alappillérei szinte mindenki számára teljesen váratlanul kibillentek, addigra az egyetemek egy része már rég felkészült, hála azoknak a tudósoknak, gazdaszoknak, elméleti matematikusoknak, holista szociológusoknak, akik egymástól függetlenül már évekkorábban pontosan tudták, hogy nincs tovább, hacsak nem változik meg az emberek gondolkodása. Ergo, mondták a cinikusabbak: nincs tovább, fel kell készülni az összeomlásra. Akkor telepítette minden campus az első ágyúkat és őrtornyokat, akkor húzták fel az első falakat, akkor alakították ki az új belső szabályzatot világszerte. Nem emlékszik rá, ő akkor még gyerek volt, második generációs polgárként került ide. De arra élesen emlékszik, hogy tizenöt évvel a Szakadás után is érezni lehetett valami jellegzetes, semmivel össze nem téveszthető szagot a falak alatt

– vér? halál? égett hús? kétségbeesés? fájdalom? ezek együttese? –, és tizenöt évvel a pániktól félőrült, szinte fegyvertelen tömegek első ostromai után is heverték még a falak alatt szélfúttá rongyokkal díszített csontvázak. Tanárai nem mondtak ezzel kapcsolatban semmit. A társadalom önmagát zabálta fel, állították megingathatatlanul, a campus csak azt a néhány próbálkozót fordította erőszakosan vissza, aki át akart mászni a falakon. Hogy a csontvázak jelenléte mást mond, hogy látni mindenki arcán még ennyi évvel később is az iszonyatot, a gyötrelmet, a megkínzottságot, hogy legendák keringenek egészen a falak tetejéig érő hullahalmokról, amiken gyerekek, öregek, nők, elgyengült, rémült emberek próbáltak felmászni és bejutni, hogy golyókkal találják szembe magukat – nem számított semmit. „Ha lesz még valaha társadalom, amelynek szüksége van történelemre, hogy a világot folyamatában láthassa, és elhelyezhesse magát benne, és ha képesek vagyunk akár egy kicsit is befolyásolni, mi kerül a krónikákba, át fogjuk írni a Szakadás történetét” – mondta el neki évtizedekkel később egyik öreg professzora, aki mentorként kísérte végig szakmai fejlődését és tanárrá válását. „Sötét idők voltak ezek, ahol mi voltunk a fény egyetlen forrása, de nem hagyhattuk, hogy azok, akik évekig csak kacagtak a képtelen jóslatokon, a pusztulásunkat okozzák azzal, hogy a campusból menekülttábort csinálnak. Nem hagyhattuk... Nem tehetünk mást... Mi sosem felejtünk, de a világ inkább ne úgy tekintsen ránk, mint kegyetlenkedőkre és gyilkosokra.”

Ő maga is jól emlékszik, hogy kegyetlen időszak volt. A saját szemével nézte végig, ahogy anyja az első, kezére eső tárggyal, egy hatalmas gyertyatartóval sújt le többször is egy ismeretlen, egy vadidegen fejére, aki becsöngetett hozzájuk még a pánik hajnalán, udvarias kérései pedig apránként hangos követelődéssé változtak, hogy a végén rá rugja az asszonyra az ajtót. És talán ez volt a legkevésbé rossz emléke abból a néhány őrült hétből.

Gyorsan, ijesztően gyorsan zajlott le minden, erre emlékszik csak világosan. Minden mást később, elbeszélésekből, történetekből rakott össze, a saját emlékei, azt az első, megrázó, ijesztő élményt és egy másikat leszámítva – amely csak később vált igazán rémületessé – teljesen homályosak. De hát gyerek volt még, három- vagy négyéves, amikor mindez megtörtént. Azt sem igazán tudja, hogy éltek túl a káoszt, hogy sikerült kijutni a házból, a városból, mi vezette őket épp abba az irányba, ahol csak ők ketten, ő és az anyja haladtak előre, erdei csapásokon, tisztásokon, széles legelőkön, szántókon keresztül, ahol ha kerestek volna, se találnak egyetlen élő embert sem.

Hallotta nyílni az ajtót a háta mögött, és elkezdte összerendezni az iratokat, könyveket, a konzolon elindította a leállítási rutint. Tudta, hogy hozzá érkeznek, és azt is, hogy kicsoda. Néhányan biztos meglepve néztek fel a monitorokról vagy a könyveikből, Over Stormborough megjelenése felettébb szokatlan esemény volt ilyen késő éjszaka. Az overek felelnek a campus rendjéért és biztonságáért, hajnaltól késő estig látják el feladataikat, szinte pihenőnap nélkül. Különösen nyomós ok kell ahhoz, hogy később induljanak pihenni, vagy korábban keljenek fel. Jelentős esemény van készülődésben, erre mindenki rájöhett, aki a könyvtárban volt. Azt viszont csupán két ember tudta a helyiségben, hogy mi az az esemény.

– Hadd kérjek ismételten bocsánatot, De l’Isle professzor, amiért ilyen embertelen időpontban kell ezt elvégeznünk.

– Ne tegye, over, hisz én megengedhetek magamnak napközben némi pihenést, önnel ellentétben. Minden készen áll, ma éjszaka már csak az adatcsomagot ellenőriztem le még egyszer, utoljára.

– Bízom benne, hogy jól felkészítettük a fiút, és nem hiszem, hogy szükséges volna ennyi ellenőrzés, De l’Isle, bár, ha arra gondolok, valójában mit is várunk ettől a küldetéstől...

A halk párbeszéd épp elég hangos volt a csend kútjában pihenő könyvtárban a közelebb ülők számára. Egyesek továbbra is csodálkozó tekintettel figyelték a campus két befolyásos, sokat megélt és még többet bizonyító tanárát, mások csendes félmosoly kíséretében folytatták a munkát – ők tudták, vagy legalábbis tudni vélték, miről is folyhat a szó. Eközben a két koros férfi megindult a kijárat felé, egyikük hóna alatt iratok és egy konzol, a másik épp akkor halászott elő bő köpönyege alól egy kicsiny dobozkát.

– Sok év munkája fog megtérülni, ha a fiú útnak indul – mondta az over valamivel hangosabban, ahogy kiértek az épület kihalt főfolyosójára.

– Vagy veszik el menthetetlenül, ha esetleg bármiben tévedtünk a képzés során.

– Ne legyen mindig ilyen borúlátó, professzor. Nagyon jól tudja, hogy minden évben többen is útnak indulnak, és az utóbbi évtizedben csak néhány esetben veszítettük el a GPS-jelzéseket. És ez sem jelenti feltétlenül azt, hogy a Hírnökök meghaltak volna. Talán rátaláltak egy másik igazságra a falakon túl, és csak meg akarták szakítani teljesen a kapcsolatot az egykori fészkekkel.

– Lehet, hogy borúlátó vagyok, over, ön viszont, és bocsássa meg a nyíltságomat, nem csak túlzottan optimista, de néha a blaszfémia határait súrolja kijelentéseivel. Másik igazság? Létezhet a miénken kívül bármiféle igazság? Az elődeink világa épp azért dőlt össze, mert megszaporodtak a relatív igazságok... – csend borult az egymás mellett lépdelő alakokra.

– Nem szeretnék annyira tisztetlenné lenni, hogy felelevenítsem a közelmúlt történelmét. Mindketten megéltük, mindketten tudjuk, mi és miért történt, és azok közé tartozunk, akik esküt tettek, hogy ezt nem hagyják megismétlődni. Mi birtokoljuk az abszolút igazságot: a tudás a béke kulcsa. A tudás vezet az új társadalomhoz. Ezt őrizzük, ezt tanítjuk a polgároknak, ezzel és ezért küldünk ki Hírnököket. Mondja, over, miféle más igazságra találhat valaki, akit hosszú éveken keresztül képzünk ki arra, hogy ne örüljön bele több ezer yottányi adatba, amit a memóriájába töltünk; arra, hogy megbirkózzon a mennyiséggel és a tartalommal is, és milliónyi ember tudását hordozza egy személyben? Mi újjal szembesülhet az, aki szó szerint mindent tud, amit lehet?

Talán a korai óra, talán a mondottak súlya okozta, de az over szótlán maradt. A folyosó sötétjében, az egymástól távol eső lámpák adta kevés fényben alig tudta kivenni a vonásait. Ahogy ránézett, mintha látta volna a szavai által keltett kételkedést, de az udvarias beletörődést, a kor érlelte bölcsességéből áradó fensőbbiséget is. Végül harmadjára is ő törte meg a csöndet.

– Mindketten tudjuk, uram, hogy hányan és hányszor próbáltak már meg odakint hasznot húzni a Hirdetőinkből. Micsoda jelentéseket kaptunk! Az egyiktől, hogy hetekig tartották leszíjazva egy gépekkel teli teremben, ahol tápoldatra kötött, drogokkal kiélesített tudatú konzolzsokék igyekeztek minden módon bejutni az agyába, hogy a végén feladják. Egy másiktól, hogy ujjpercenként távolították el a bal kezéről az ujjakat, majd folytatták, apránként, a csuklóig, kényszeríteni akarták, hogy önként átadja, amit hordoz. Amikor azt magyarázta, hogy nem lehet, hogy fizikailag képtelen rá, hogy ott van az agyában egy szoftveres gát, ami ezt az élete árán is megakadályozza, nem hittek neki. Ön szerint kiiktatták a nyomkövetőt azok, akiknek nyomát veszítettük? Szerintem valami gödör mélyén hever a testük, az agyuk meg valamelyik gyalázatos Szövetség adatszonglőrjénél vagy egy rabszolgaklán gépsámánjánál csücsül egy üvegben, teletűzve drótokkal. Nem értik, és nem adják fel.

– Tehát nem a felkészültség hiánya aggasztja igazán, hanem ez?

– Hazudnék, ha tagadnám – sóhajt fel, miközben a padlóra szegezi tekintetét. Tehetetlen az érzéseivel szemben, hiába is próbálja tudatosan felülbírálni azokat. Wade

kivételesen tehetséges polgár volt, akit a többiekhez képest nagyon korán, már tizenkét évesen kiválasztottak. Több mint tíz éve foglalkozott a fiúval, ő készítette fel a feladatra, ő segített neki ráébrednie, milyen fontos ajándékot kapott a végzettől. Néhány campus meglepedett azzal, hogy az elmúlt idők kondicionáló technikai, és a kimagasló értelmi képességek miatt egyszerűvé váló képzés, oktatás, tudatos fejlesztés házasságából származó Hírnököket engedjen útnak. Azok aztán jól-rosszul, de nagy létszámuk miatt sok helyen végzik feladatukat. Itt azonban mindig is ügyeltek a minőségre. Évente csak néhányan hagyják el az egyetem-erőd falait, mindegyikük egy-egy, nagy tiszteletben álló oktató keze alól kerül ki, és kivétel nélkül mind szívós harcos és a világ tudását hordozó missziós egyben. Egy feladatuk van: a pusztákat járva megtalálni minden kolóniát, eljutni minden emberhez, és hatni rájuk. Megértetni velük, hogy a hazugságok korszakát és a káosz korszakát egy új korszak követi majd: a tudásé. Azt az utópiát hajszolják, és akarják bármi áron megvalósítani, amit már a Szakadás idején hirdettek a tudósok. Wade pedig ezek közül is kimagaslott, a szimulációs gyakorlatokon addig soha nem látott módon oldott meg problémákat, agya villámsebessen rendszerezte új és új hálóba a tudásanyagát, amiből lenyűgöző kérdések és még lenyűgözőbb összefüggések születtek, fejlődése során nem egy polgárt vagy tanárt inspirált új és új kutatási területek feltárására. Ha lett volna valaha prófécia egy mindent eldöntő emberről, hát az róla szólt volna...

– Tart tőle, hogy megtörténik vele is azon dolgok egyike, amiket említett.

– Rosszabb. Attól tartok, hogy amivel odakint szembesül, arra végső soron semmivel sem tud jobban reagálni, mint a többiek. Attól, hogy a teljes értékelési és képzési rendszerünk téves alapokon nyugszik, hogy az elzártág eltorzította a perspektívánkat. Attól tartok, hogy soha nem győzhetünk, hogy a küzdelmünk csak időfecsérlés. És az aggaszt a legjobban, hogy erre Wade fog minket rádöbbsenteni, amikor kiderül, hogy amit mi különlegesnek hittünk, valójában értéktelen ebben a korcs világban.

– Látja, De l'Isle, maga is hajlamos a blaszfémiaára. – Az over hangjában egy csipetnyi gúnyt fedezett fel. – Azaz fel tudja tenni a megfelelő kérdéseket, meg tudja engedni magának a kételkedés luxusát. A kételkedés pedig segít előrejutni, elérni a céljainkat, mert önvizsgálatra ösztönöz. Nem kell ezt azonnal káromlásnak nevezni. Talán megéri idővel.

A két, komor méltósággal, lassan lépdelő alak útja a campus déli pereme felé vezetett, ahol a végtelen sötétségbe fénykúpokat szűrő reflektorok fényében néhány ember sziluettjét lehetett kivenni. Egy kivételével mindegyik őr volt, azaz a kötelező őrszolgálatát teljesítő polgár.

A két férfi az örök által körbefogott személy felé haladt, aki épp a kardjával volt elfoglalva. Impozáns, első pillantásra nehézkesnek tűnő, hatalmas fegyver volt, a lendület és könnyedség azonban, amivel a fiú forgatta és tisztogatta, könnyített fémötvözetéről árulkodott.

A fegyver markolata alul kicsúcsosodott, a keresztvas pedig szintén két-két vékony háromszöget formázott. A stilizált csillag öt ágához három másik csatlakozott, kettő a penge tövével, a harmadik pedig gyakorlatilag az elegáns ívvel gazdagított penge volt. A nem szokványos keresztvas mellett a markolat kidolgozásában még egy különlegességet fel lehetett fedezni: a két maroknak elegendő hely alatt a markolat enyhe ívben, kissé megvastagítva folytatódott tovább, mintha csak a kard súlypontját szerette volna a készítő minél mélyebbre helyezni.

Az örök kérdéseire tisztogatás közben halkán, kimérten válaszoló tanítvány a mestere láttán azonnal fél térdre ereszkedett, fegyverét könnyedén a hátára szíjazott tokba csúsztatva.

– Messere, készen állok.
– Nem voltak efelől kétségeim, fiam. Hogy érzed magad?
– Egy kicsit, mint Marco Polo, uram, és egy kicsit mint Odüsszeusz – mondta, miközben felállt.

– Miből gondolod, Wade, hogy pontosan azt érezheted, amit ők? – kérdezte elégedett mosollyal az over.

– Azt gondolom, over, hogy ők érezhettek hasonlóan, mint én. Mindketten a számukra ismeretlen világ vándorai voltak, akiket a megismerés vágya hajtott. Mindketten azokat akarták útjukkal szolgálni, akiket hátrahagytak, legyenek azok családtagok, barátok, üzlettársak, vagy egyszerűen csak a társadalom, aminek tagjai. És az ismeretlen mindkettőjüket óriási élményekkel gazdagította.

– És mindketten számos alkalommal kerültek életveszélybe, ezt ne felejtse el, fiam.

– Minden tudásomat fel fogom használni, messere, hogy elkerüljem a veszélyeket.

– És miért is fontos ez?

– A küldetésünk miatt, mester. A krédónk szerint „A Hirdető nem azért hagyja el a tudás biztos erődjét, hogy pusztítson, hanem hogy teremtsen. Hiszen a pusztítás már megtörtént, tabula rasa a világ, amire újra írni kell. A Hirdető feladata az írás – betűről betűre, szóról szóra haladva kell újraírnia a világot, fényt kell hoznia a kapzsiság által elvakított, tudatlan áldozatok, a pusztában szenvedő ostobák tömegeinek. A Hirdető hirtet, alkot, tájékoztat. A Hirdető teremt.”

Mindhárman, de még az örök is tudták, hogy a krédó idézése csupán formalitás, a rítus része, amivel az útjára küldött újoncot ellenőrzik. Ellenőrzik a tudatába táplált szoftveres rendszert, a koponyájába ültetett memóriát és a többi neuro-interfészt a limbikus aggyal összekötő eszközök működését. Ellenőrzik, hogy a Hirdető memóriája tényleg képes bármilyen adatot bármikor előhívni.

– Wade, hagyományosan soha nem avatkozunk bele, ki merre indul, miután kilép a kapun. A te esetedben sem teszünk kivételt – szólalt meg Stormborough. – Mindössze a tegnap este legfrissebb értesüléseit szeretném átadni, amikről bizonyára eddig nem hallhattál. Az egyik vándorkereskedő, akivel kapcsolatban vagyunk, jelezte, hogy a várostól délre a szokottnál nagyobb számban mozogtak motorosok. Egészen biztosan nem csak egy Szövetség tagjai lehettek, a számukból és az eltérő öltözékből adódóan, legalábbis a kereskedő több helyről is ezt hallotta. Lehet-e közülük a minket ért támadáshoz, vagy nem, nem tudjuk. Őket mindenesetre senki nem látta egy tömegben haladni, tehát a támadást követően feltehetően azonnal szétszéledtek.

– Ez utóbbit én kevésbé tartom furcsának, mint több tucat, közösen portyázó motorizált haramiát – vágott közbe De l’Isle. – De nem a te feladatod ezekkel az ügyekkel foglalkozni, ami a közelünkben történik, azzal mi is megbírkózunk.

– Természetesen nem az ő feladata, professzor, de amit megtudott, segíthet neki eldönteni, milyen irányban érdemes indulnia. A kapun kilépve pedig szabadon hozhat döntést: elkerüli a Szövetségeket, vagy egyenesen feléjük indul.

– Wade, megosztanád velünk, mi a véleményed a dologról?

– Örömmel, messere. A partvidék egészen az egykori New Yorkig az elmúlt három évtizedben sokkal több Szövetség érdeklődését keltette föl, mint addig. Ez részben a potenciális új telepек megnövekedett számának tudható be, akik szívesen kezdenek termelni a parthoz közelebbi folyóvölgyekben, részben pedig az ebben az időszakban felértékelődött színesfémeknek köszönhetően, amiket érintetlenül hagytak az elhagyott városokban. Az egymással is tartós konfliktusban levő csoportosulások önjelölt béketeremtők, akik egy-egy körzetet felügyelnek, viszont az erőforrások kimerülésével tovább is áll-

nak, ugyanakkor volt már rá példa, hogy egy nagyobb közös érdek több Szövetséget hozott egy vezetés alá. A jelenlegi helyzet vagy egy, az eddigieknél erősebb vezető személyiség felbukkanását jelenti, vagy pedig egy általunk sem ismert, új célpontot a környéken, ami egy föld alatti raktártól egy volt katonai bunkerig vagy egy gyengülő védelmű falanszterig tulajdonképp bármi lehet. Bármelyik feltételezés is legyen igaz, a campusnak kötelessége kideríteni, miről van szó, és a fejlemények ismeretében meghozni a megfelelő intézkedéseket.

A professzor és a campus vezetője nem lepődtek meg a precíz elemzésen. A szigorú válogatás, az évtizedes képzés, a számítógépekben őrzött teljes adatmennyiség átvitele megtette a hatását. Wade is, akár az összes többi fiatal, akit kiküldtek, megtanult szelektálni, értelmezni, értékelni, és mindezt pillanatok alatt képes végrehajtani. Élő, gondolkodó szuperszámítógép, félig mesterséges intelligencia, aki bármilyen helyzetben képes az összes lehetséges forgatókönyvet számításba venni, és a legvalószínűbb alapján cselekedni. Ez a képesség pedig egyszerre a legnagyobb értéke és a legnagyobb veszélyek forrása is.

Táblaharcok, akció (eszköz: Str8 - Self Confidence, Authenticity, Freedom spray), Eruptio X. (Régióközi Akcióművészeti Találkozó), 2012

A Táblaharcok akció létrehívója az örökös, szünni nem akaró, szélsőségesek által provokáló akcióként elkövetett két-, adott esetben a háromnyelvű helységnevtáblán szereplő egyik vagy másik nyelvű helységfelirat vörös/fekete festékkel való „eltüntetése”. A „gerillaakció” során egy STR Freedom, Authenticity, Self Confidence férfi testpermettel helyettesítettem a festéket, mely utal a provokáló akcióorozat izzadságszagára, amit ugyan egy időre elfed a dezodor, de ez is csak 24 órás védelmet garantál.

– Tudod, hogy nem kell hangsúlyoznunk, mennyire elégedettek vagyunk a teljesítményeddel, ifjú Hirdető – szól hozzá ceremoniális hanghordozással Stormborough. – Életed első, biztonságos szakasza véget ér, amint átléped azt a kaput. Mostantól kezdve csak üzenetekben, jelentéseken keresztül tarthatod velünk a kapcsolatot. A campus többé nem az otthonod, mindaddig, amíg el nem érjük célunkat, utána viszont az egész világ otthonoddá válik. Száműzetésed azonban nem büntetés, hanem ajándék. Tudod és hiszed, hogy nemes célnak szenteled a napjaidat, és megesküszöl, hogy fáradhatatlanul azon munkálkods, hogy elérd azt.

– Igen, over. Tudom, hiszem, és megesküszöm.

A fiú újra fél térdre ereszkedett, az over pedig odalépett hozzá, kezét a vállára téve, másik kezével pedig átnyújtva a dobozát, amit addig tartott benne.

– Ezennel rád ruházom azt az eszközt, amivel ezentúl üzeni tudsz nekünk. Nevezzük a te elektronikus postagalambodnak. A mestered már minden bizonnyal megmutatta a működését.

– Igen, over.

– Te magad döntöd el, milyen gyakorisággal használsz, mit ítélsz elég fontosnak vagy elég sürgősnek egy jelentés küldéséhez. Egyszerűen csak találnod kell egy helyet, ahol zavartalanul csatlakozhatsz az eszközre, és tolmácsolhatod a gondolataidat. Nem kell aggódnod akkor sem, ha valamiért évekig nem veszed kézbe – bármikor újratölt a tested bioelektromosságát felhasználva. Ez az eszköz lesz az egyetlen társad odakint, soha ne veszítsd szem elől, őrizd biztonságos helyen.

Wade a pillanat magasztosságának megfelelő, lassú mozdulattal vette át az eszközt, és tette el súlyos kabátja egyik belső zsebébe. A jelenlevők elcsendesedtek.

– A kaput! – csendült fel De l’Isle hangja, amire az egyik ór azonnal a bal oldali torony melletti terminálhoz indult. Pár másodperccel később a kapu jobb oldalán keskeny, függőleges csíkban megjelent a kinti szikár, ritkás fűvel benőtt síkság. Kicsit távolabb a szürkeüvegben amorf sziluettek látszottak a növényekkel benőtt épületek helyén, mellettük néhány kaotikus rácsháló sziluettje rajzolódott ki – magukba roskadt épületek, amelyeknek még állt a vázszerkezete, dacolva az idővel. A lakatlan házak láttán De l’isle mindig egy lezárt korszakra gondolt, számára az elmúlás, az esetlegesség szimbólumai voltak. Tanítványa azonban többször is említette, hogy ő a reményt látja bennük. „Ha egyszer régen az ember képes volt ilyen óriási alkotásokra, akkor a jövőben is képes lesz. Ezek a városok számomra az emberi akarat dicsőségének bizonyítékai. Biztos vagyok benne, mester, hogy a városok, akármennyire is kihaltak vagy veszélyesek, nekem erőt fognak adni az utam során.”

Legyen így, fiam, legyen így...

A kapu teljes szélességében kitért. A csendben csak az éjszakai állatok neszeit lehetett hallani – madarakat a távolabbi fákon, füttyük a szélbe kapaszkodva terjedt szertelenül szét; tücskök és kabócák monoton, soha véget nem érő szerenádját; távolabbról egy sakál hangja is belelőtt az éjszakába. Ők hárman némán álltak egymással szemben. Wade végül, nem tudva, hogyan is búcsúzzon el illően, tétován kezét nyújtott mesterének.

– Professzor.

– Ugyan, fiam – szólalt meg De l’Isle, majd odalépett, és barátoknak kijáró szeretettel ölelte meg a fiút. – Örülök, hogy ennyi éven át taníthattalak. Több ilyen elmére volna szükség a falakon belül is. De nem lehetünk hűtlenek az elveinkhez.

– Over... – nézett oda a fiú, most már sokkal bizonytalanabban. Az öreg vezető barát-ságos mosollyal, de kimérten nyújtotta oda a kezét.

– Járj sikerrel, ifjú Hirdető. Tudásod vezéreljen utadon, és soha ne felejtse el, honnan indultál.

Wade elengedte az over kezét, megfordult, és elindult a kapun kifelé. Nem nézett hátra, nem láthatta, hogy De l’Isle gondolataiba merülve követi tekintetével, nem is hallva a csukódó kapu zümmögését. Csak akkor eszmélt fel, amikor annak síkja kitekarta a távolodó alakot. Stormborough felé fordult.

– Nos... ez a nap is eljött.

Visszafelé indultak, a professzor a dormtóriumok, az over a prefektúra felé. Egy ideig még egy irányba haladtak.

– Mit gondol, over, sikerrel fog járni?

– Nem mondhattuk el neki, mit várunk tőle valójában. Magától kell ráébrednie.

– Ez viszont nem csak tapasztalat kérdése, hanem a megfelelő irányé is.

– Higgyen nekem, De l’Isle: minden út oda vezet, ahova neki is jutnia kell. Előbb vagy utóbb tudomást szerez a Székely Létezéséről. És utána már csak rajta múlik, mit kezd ezzel a tudással...

BAKA L. PATRIK

Kérdőjelek, túl a zárómondatokon

Neil Gaiman: Tükör és füst

„Nem nehéz birtokolni valamit. Vagy mindent.
Csak tudnod kell, hogy a tiéd, aztán önként elengedni.”
Neil Gaiman

„Nem a zuhanástól félek... attól félek, amikor vége.”
Neil Gaiman

Ez a szöveg egy kísérlet, amit Neil Gaiman *Tükör és füst*¹ című novelláskötete íratott le. Gondolattangó, valahol a kötetbemutató, az esszé, a naplóbejegyzés és a mű keltette katarzis pillanatában ellőtt fénykép értelmezése között. Kicsit szakszerűtlen, mert nem a recepció eredményeire épül rá, és kicsit irodalmiatlan is, mert arról szól, hogy mi következik az egyes szövegek utolsó mondatának utolsó írásjele után. Ebből adódóan személyes felvetés, és leginkább annak a fentebb említett, fiktív fényképnek – pontosabban fényképalbumnak – az értelmezése. Nem kíván több lenni ennél: egy befogadó szubjektív szöveg-továbbgondolásánál és néhány szerteágazó kérdésnél, melyek bár benne ébredtek, de nem csak önmaga felé. További szép napot... és / vagy kellemes olvasást kívánunk.

Jövendőrontás, avagy madárjósítás belsőségekből – Rondó: Poe óta a szárnyasok, ha feketék, s pláne, ha jövendölnek általuk – bárki az ő, vagy ők a mi belsőségeinkből –, sok jóra számítani nem érdemes. Biztatást várunk, ha bűbáj révén környékezzük meg a jövőt? Szárnyakat keresünk, mert újra repülnénk, csak megfedkezünk a lehetőségéről, hogy a szárnyak feketék is lehetnek? „Sötét szárnyak, sötét szavak.” – utóbbit már Martintól tanulhattuk meg. És mi van, ha rosszul látjuk, vagy rosszul láttatják? Még a fekete is eltéveszthető, a feketének félt szivárvány színeiért pedig bizony „Kárkár.”

A nászajándék: A szerző bevezetője, amint lassan novellává válik: a valóság belecsúszik az irodalomba, s a kettő értékelni kezdi közös képződményét. Hisz egyszerűen csak írni akart egy novellát egy ifjú házaspárnak arról, hogy egy ifjú házaspár kap egy novellát. A történet repeszei ugyancsak a jövő lehetséges és elsőbbségi szempontból eldönthetetlen alternatíváit vetítik elő, kapcsolatba lépve a Wilde által írt *arcképpel*. Vajon a rövid, de ideális kapcsolat vagy a tökéletlenséggel vegyített hosszú? Ismét az érem két oldala. Válaszolunk?

1 Neil GAIMAN,
Tükör és füst
(*Novellák és illúziók*), ford. Gálla Nóra
– Galamb Zoltán –
Huszár András – H.
Kovács Mária – Pék
Zoltán – Roboz
Gábor – Török
Krisztina, Agave
Könyvek, Budapest,
2011

Lovagkor: Mit kezd vele, ha egy teljesen átlagos ember életében jelenik meg a mítoszok hősei számára oly magasztos kincsek sora? A Szent Grál, a Bölcsék köve mit ér, ha az embernek nemhogy gyerekei nincsenek, de még a legközelebb hozzátartozók sem kedvelik a régiségeket? Amilyen jelentéktelenek vagyunk mi, a mi kis történeteink a hősök tükrében, úgy kopnak meg az ő csodáik is, ha nem akként tekintünk rájuk, mint aminek megteremtettük őket. Pláne, ha még a kandallópárkányon sem mutatnak jól.

Miklós akkor már...: Különleges egy sziszifuszi munka, amikor egy író kereken száz szóba kíván belepréselni egy évszázadok óta élő történetet; hasonló lehet egy SMS-méretre szabott vers munkálataihoz; az ábécé kezdőbetűi mentén szervezett bekezdésekhez, hogy a végeredmény egy mélyre szántó tanulmány legyen. És hogy mi a közös Sziszüphoszban, Júdásban, Lokiban, Prométheuszban, a Téalópóban... és végső soron bennünk? Nos, gondolkodjunk...

Az ajándék: A Fekete Macskát már senkinek sem kell bemutatni. Ezt megtette már a költő, s Gaiman is sokszor. Azóta látjuk, ismerjük (?), tudjuk, hogy ott van (?/!). Rendre eltöprengünk azon, hogy életünk bizonyos szakasziban miért a szerencsétlenség, s más-kor épp az áldás hull ránk, nagy, kövér, fekete vagy fehér cseppekben. Ilyenkor talán érdemes volna körbelesni a *házunk táján*, s ha netalántán találunk ott egy – A – Fekete Macskát, ez a furcsa körforgás is talán talán mintázatot. Talál?

A troll hídja: Mindannyian különbözőek vagyunk, és nem, nem hiszem, hogy ez feltétlenül klisé volna, hisz mindannyian más-más életet élünk le a panel belső falainak különböző oldalán. (A szomszédasszony időnként panaszolva töpreng, vajh miért épp az ő gyereket őrizteti az igazgató léleksebésszel. Ekkor elgondolkodom, adjak-e ötleteket.) Jót vagy rosszat, teljesen mindegy, de történetünket nézve mások vagyunk. Tételezzük hát fel, hogy miután a kőhíd alatt bujkáló troll elveszi tőlünk ezt a – talán egyetlen – különbséget, a saját mesénket, vajon mi – megélve amit megéltünk már – elvonnánk-e a másét, vagy csendben ott maradnánk, beolvadva a graffitidús téglák közé?

A krampuszról egy szót se: Mindig van egy nagy láda, amiben van egy kisebb, és ezt a kisebbet sohasem szabad kinyitni. És mindig kinyitjuk, és nem beszélünk róla. Minek is, hisz az élet vezérelve, hogy a titkok kitudódjanak, még ha közben szerepet cseréltünk is, s az a régi nem is a mi titkunk már. De mivel – úgys – így van, minek beszélünk el őket bárkinek is idejekorán?

Shoggoth Ófőzdei Banyaszomorító: A szöveg kétségkívül bebizonyítja, irdatlan hiba, ha az ember nincs tisztában az egyes sörfajták hatásával és mellékhatásaival. Hisz miért is ne lehetne fél liter folyékony arany a kapu Lovcraft világába, egy tudja ég, milyen isten háta mögötti faluba, ahol még az útikönyv vonatkozó oldalát is kitepték, nehogy a kedves vándor valaha is visszatáljon. De honnét hová is?

Vírus: Amikor egy kreált világ rátelepedik a miénkre; amikor az érzékeink tovább játszanak, még ha ki is hunyt a monitor, talán már mi léptünk ki a kreált lény státuszából, s kezdtünk el élni valahol máshol... „A játék játszik engem?”

Keresem a lányt: „Közismert, közkinccsé váló, korokon átívelő irodalmi kép, írói fordulat, cselekményelem.” Ezt írják a fogalomról, ami leginkább jellemzi Charlotte-ot. A lényt, a

tizenkilenc éves lányt, aki átível korokon, aki ideált alkot mindenkor, mindenki számára. Talán érzéki csalódás az egész. Igen, Charlotte az érzékek csalódása, valami elmúlhatatlan ideál. A művészet Charlotte szinonimája... vagy fordítva talán?

Megint csak világvége: A hagyomány akarva-akaratlanul ott lüktet minden szövegben és szövetben, eltérni tőle magunkat szinte lehetetlen; főként mestereink útjáról nehéz a lefordulás. De tovább is haladhatunk rajtuk, jellegzetességeiket felnagyítva, groteszkké téve akár, ám ezzel tisztelgünk, nem alázunk. Hisz miért ne járhatnánk többen is és újra Innsmouthban, ha már egyszer megteremtették?

Bay Wolf: Ordas világ: És már megint a tenger, és már megint a testcafatok, és már megint versbe tördelt sorok. Mit nekünk idő, ha a múlt hősei az életmentők a jövő partjain? S mit nekünk művészetek közti (ál)határ: a mítoszok visszhangja mossa el vagy írja át e versben a *Baywatch*-hősök lányomat.

Nagykeráron beszámítjuk: Balgaság azt tagadni, hogy mindennek, az emberi gondolkodásnak, lehetőségeknek is azért van peremkategóriája, hogy afölött bizony már mindahányan eltöprengjünk. Például mindenki akarna király lenni; mindenki szeretné, hogy az ellenkező – vagy épp nem az ellenkező – nem minden tagja rá áhítozzon. Éppúgy mindenki eltöprengett már azon is – vallják be, legalább egy töredékmásodpercig –, hogy milyen jó is volna eltenni valakit láb alól. S ha pedig annál kedvezőbb az ár, a költségvetés, minél magasabb a kiválasztottak száma... hát nem megéri tovább írni a *halállistát*?

Egy élet, korai Moorcock stílusban: Talán mindenki ugyanúgy kezdi. Gyerekként mi másért tenné? A sorok, a betűk önmagukban még kevesek. A világnak bele kell szövődnie a mi (belső) világunkba ahhoz, hogy igazán megéljük. S rajongókká válunk, ha az a világ erősebb, vonzóbb lesz, mint a miénk. Ezért kezdjük... mi másért tennénk?

Hideg színek: Masinák, fekete mágia, galambok, vírusok, félelem, démonok, versbe törött sorsok és sorok; posztmodern?

Az álmopró: Olykor talán azt szeretnénk, hogy az álmaink sose érjenek véget, hogy ébredés után ugyanott folytatódjanak. „Rossz úton jár az, aki álmokból...” – mondják egy fontos helyen, valahol másutt, de ugyanerről. Belefelejtkezni az álmokba, s azokat keresni nappal: bukás. Mit tegyünk hát, ha összefutunk álmaink takarítójával?

Idegenkedés: „Mi a túlélés, ha nem a teljességünkben maradunk meg?” – ez is máshonét, de erről. Ha bármi hatására annak ellentétét kezdjük el tenni, ami eddig természetes volt, vajon mi történt azzal, aki korábban, akkor, addig voltunk? Minden változással, minden idegen közbelengedésével megöljük tegnapi önmagunk?

Vámpír szextina: Az életem a halálad. Az életem a rothadásod. Lenn, a mélyben álmodod tovább a világot, amit én mutattam neked, s tudod, s tudom, hiába várlak, már nem lehet a tiéd: Miért nem küzdhető le az utolsó, ami tiszta még bennem: a vágy?

Egér: Vannak, akik csak a szavaikkal ölnek. Az ő kezük tiszta kell, hogy maradjon. Csapdát állítani az áldozatnak: rendben. Megölni? Semmiképp. Mikortól számít az emberi élet emberi életnek? S releváns-e ez a kérdés, ha viszont egy kártevőt sem vagyunk képesek megölni?

Változó tenger: A tenger szeszélyes, a tenger békés, a tenger egyetlen magába olvadt lélek, tápláléka örökkön önmagának. A tenger vonz, hív, befogad. Öregem vagy fiatalon, de elmerülünk még a hullámhabok alatt?

Amikor elmentünk megnézni a világ végét - írta a 11 és 1/4 éves Dawnie Morningside: Néhányan a (vélt) felelősség miatt kívánnak újra gyerekké lenni. Mások talán az álmok, a másnak, mesésnek látott valóság miatt. Amikor a felnőttek magyarázatait követő mosoly nem a mesék leleplezője volt, hanem magáé a magyarázaté, hogy mégsem igaz. Ha kívánni lehetne, mit kívánnék/nál/na?

Sivatagi szél: Mindörökre jellem kérdése marad, mi jobb, a tudás, még ha keserű is a valóság, vagy az álom, amely bár csak képzelet, mégis élvezet fonódik a szálai közé? Álombokból épült várak... ki (ne) szeretne herceg lenni?

Ízek: Időnként úgy hisszük, végre tisztában vagyunk önmagunkkal. Aztán máskor azt óhajtjuk, bárcsak eltörölhetnénk mindazt, ami volt; bárcsak üresek lennénk. Kívánni könnyű, amíg elmélet. Időnként játszunk tovább a játszmat. Mivé lenne a pillanatnyi vágy beteljesülését követő pillanat?

Babavilág: Álljon csak itt két mondás egymásba forrva: „A verést is meg lehet szokni, hisz a szokás nagy úr.” Az érem másik oldalán pedig ennyi: „Nem kérdés, kinek fáj jobban a vakság: annak, aki látott valaha, vagy annak, aki sohasem.” Az ember persze leleményes – a (kis)babák pedig multifunkciósak, minden állat(ka) helyettesíthető velük –, mindig kitalálunk valamit. Nem?

A gyilkosság misztériuma: Szó eshetne mondjuk újra a keretekről. Hogy pontosan mettől meddig terjednek is. Ki szabja őket. Hogy van-e egyáltalán igazság vagy igazságosság. És persze ott vannak a nyomok. A falakon, a betonon, az égben, a felhők bojtjain, a szárnyak elhullajtott tollain. Ezek szülik aztán a legveszélyesebb kérdést: a „Miért?”-et. A mozaik minden egyes töredéke a helyére kerül. S mégis tovább suttognak a sötétségben?

Hó, üveg, alma: A világ, a történetek, a mesék perspektívák megannyi variációja. Mindannyian egy személyre szabott tükör, üveg, ablak mögül tekintünk ki rá, és mindannyiunk számára máshonnan árad a füst, ami homályossá teszi olykor az üveglapot, vagy annak egyes részeit. Ezért látunk ugyanott mást és mást. Ezért különbözik egymástól az összes vallomás. A történeteket a lejegyzőik ablakában ülve látjuk... Miért ne cserélnék hát olykor szobát?

DEISLER SZILVIA

Útvesztők és hierarchikus rendszerek

Az alábbiakban labirintusként működő alkotásokat mutatunk be, melyek maguk is útvesztőkből állnak: legyen az álom-valóság szintjén (*Eredet*), egy családi házban (*House of Leaves*) vagy egy tengeri és egy könyvtári út találkozásánál (*S.*). Ebbe a téren és időn átvezető játékba, mely egy középpont hiányában többfelé irányít, könnyű belépni, kijutni belőle viszont annál bonyolultabb, időnként lehetetlen. Az út azonban sosem hiábavaló, hiszen a lényeg maga az utazás. És valóban: annak, aki a művét jól megkonstruált labirintusként építi fel, nem az a célja, hogy kijuttasson minket belőle, hanem az, hogy úton legyünk benne. Ott pedig, ahol az utazás a lényeg, nincs szükség célállomásra.

A labirintus sosem volt az állandóság jele, az évszázadok során formát, típust, funkciót és jelentést tekintve is képes volt újra és újra megújulni. Legyen tehát út vagy játék, a labirintus mindenképpen valami ismeretlennek a felfedezéséhez vezet. Amivel azonban a felsorolt irodalmi és filmes alkotások továbbmutatnak a több évszázados hagyományon, az az, hogy számukra nem az egy és helyes út megtelezése a lényeg, hanem az, hogy rámutassanak az esetlegesen akár bejáratlan utak jelentőségére is, arra, hogy nem csak egy megoldás létezik.

Az *Eredet* c. film elsősorban nem tervrajzalapú labirintusokat épít az álomszintek megalkotására (a néző számára sem válik megkülönböztető jellegűvé az álomszintek labirintusszerű felépítése), szerkezetileg és működésileg kell azzá válnia, hogy értelmet kapjon és kiteljesedhessen a labirintus jelentése. Christopher Nolan filmje több pontban is egyezést mutat a labirintus történelmi jellemzőivel, továbbörökítve ezzel annak archetipikus struktúráját, valamint az évszázadok során ráakódott jelentésrétegeket is. Ha Paolo Santarcangeli alapműve, *A labirintusok könyve* mentén haladunk, a labirintus egyrészt a halott, valamint a túlélők rossz lelkiismeretének bezárására szolgál¹ – emlékezzünk Cobb tudattalanjára, ahol minden egyes szint egy-egy emlékkép, melyet egy lifttel lehet megközelíteni, és ahová Mal egyes verzióit zárta be, saját büntudatával együtt. Másrészt eszköz, hogy a lélek átjusson a következő életbe,² ami nem csak Mal útját jelenti az álomszintek között, hanem Cobbét is azzal, hogy a film végén nem vonja többé kétségbe, melyik szinten helyezkedik el. Mindezek mellett a halál labirintusútja az élet útja is, a halhatatlanságé.³ Mi más is lehetne az akár több évtizedet felölelő újabb és újabb élet lehetősége az egyes álmok szintjén. Nolan tehát – a reneszánsz épí-

1 Paolo

SANTARCANGELI, *A labirintusok könyve*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009, 186.

2 Ez a pont egyezést mutat az egyiptomi gyászszerzetársokkal. John Layard szerint „a labirintus első koncepcióját a Közel-Kelet s különösen Egyiptom régi civilizációinak gyászszerzetársáiban kell keresnünk. Itt tekintették ugyanis először a labirintust igen jelentős eszközként arra, hogy a lélek elérkezze a jövőndő életbe, tehát egyúttal sikeresen végezze be ezt az életét is. Uo., 161.

3 Uo., 197.

tőmesterei után szabadon – „egy fegyelmezett álom vázlatait veti[k] papírra oly módon, hogy az emberi élet labirintusa rendeződjék és feloldódjék egy »értelmes« és hierarchikusan tisztázott vonalvezetésben.”⁴ Csak nem szabad mindent elhinnünk neki.

Mark Z. Danielewski *House of Leaves* című labirintusjátéka már korántsem hozható a hagyománnyal ilyen könnyen összefüggésbe. A fikció szintjén megjelenő labirintus a Navidson-házban magát a szöveget is azzá teszi, a szöveg iránya és felépítése a labirintusban bolyongó személy mozgását és magának az útvesztőnek a formáját is felveszi, átadva ezzel elsődleges funkcióját valami másnak. Ebben a bonyolult alkotásban tehát irányok mentén haladunk (előre, hátra, jobbra, balra, fel és le), ugyanabban a reményben, mint a ház labirintusában rekedt szereplők is: hogy talán kitalálunk belőle. A történet viszont csak úgy alkothatja magát tovább, hogy közben önmagát pusztítja el, vagyis a labirintusból való kiút a diegézis szintjén csak az őt hordozó médium megszüntetésével válik lehetségessé, egy zárt, önmagába visszaforduló, hierarchikus rendszert alkotva, ahol az egyes szintek folyamatosan egymást kreálják és destruálják, vagyis tulajdonképpen ellehetetlenítik a tényleges kijutást.

A már az *Eredettel* összefüggésben is felmerült labirintus élet-halál kapcsolata, ha messze nem is olyan egyértelműen, de Danielewski művében is felfedezhető, a kettő közül pedig leginkább a halál az, ami minden szinten jelen van a *House of Leaves* labirintusában, a Navidson-ház, melynek többen is áldozatául esnek a dokumentumfilm valóságsszintjén, ugyanis több jelentést hordoz. Egyrészt azonosítható (vagy legalábbis kapcsolatba hozható) a Johnny történetében szereplő halott gyermekkel, akiről Doc mesél Johnny-nak, Seattle-ben. A pár

Hamupipőke, videó, 2'41', 2004

oldalnyi story (melyre Johnny „most emlékszik vissza”) valóságértéke persze – nem csak annak emléktermészete miatt – egyértelműen kétségbe vonható, hiszen tudjuk, Doc csak egy Johnny által kitalált szereplő. A halott gyermek és a ház kapcsolata Seattle említéséből adódik: a Navidson-család ebből a városból tér vissza, amikor először felfedezi a ház furcsaságait. Mindemellett a házról készült film egyes részei tekinthetők momentumoknak Johnny Truant életéből: az *Öt és fél perces folyosó* (Will Navidson felvétele) például annak a jelenetnek a szimbóluma, amikor anyja – közvetlenül az elmegyógyintézetbe vonulása előtt – majdnem megfojtja őt. „És aztán egy nap, nem tudom, mikor, elfelejtettem az egész dolgot. Mint egy rossz álom, annak az öt és fél percnél a részletei csak úgy eltűntek és átadtak a jövőmnek.”⁵ Vagyis a dokumentumfilm többi része, és a Navidson-ház labirintusában való mozgás felfogható Johnny életútjának minden logikától mentes és meglehetősen veszélyes leképezéseként.

A J. J. Abrams ötletéből és produceri munkájából, valamint Doug Dorst írásából született *S. labirintusa* is egy (vagyis inkább több) páros életutat jelöl: a *Thészeusz hajója* központi karaktereinek (S.-nek és Solának), a könyv írójának és fordítójának (V. M. Strakának és F. X. Caldeirának), az olvasóknak (Jennek és Ericnek) vagy épp Abramsnek és Dorstnak (utóbbinak más kontextusban, mint az előző hároménak) életút-keresztvezését.

A Santarcangeli könyvéből ismert labirintus-értelmezések itt is visszaköszönnek, az *Eredettel* és a *House of Leaves*-szel ellentétben az *S. labirintusa* pedig már nagyon is tervrajzalapú. A navigáció ugyanis, legyen bármennyire bonyolult vagy kódolt, az utazást segíti, nélküle pedig semmi esély az eligazodásra. Így hát minden egyes

5 „And then one day, I don't know when, I forgot the whole thing. Like a bad dream, the details of those five and a half minutes just went and left me to my future.” (517.)

6 SANTARCANGELI, I. m., 186. Az öreg rézbőrű példázata erős hasonlóságot mutat az S.-szel.

7 Minden új helyszín, ahol S. megjelenik, szó szerint labirintusszerű, ami nem csak az eligazodást nehezíti, hanem a pontos helymeghatározást is kérdésessé teszi és elidegenítő hatást vált ki, miközben az üldözők mindig otthonosabban és gyorsabban mozognak az adott környezetben.

8 Douglas R. HOFSTADTER, *Gödel, Escher, Bach: an Eternal Golden Braid*, Basic Books, New York, 1999, 691.

szinten van valami, ami az orientációt segíti: a *Thészeusz hajójában* a térkép az, ami mutatja az irányt, a következő célt, a szárazföldi állapotokat. A további jelentésrétegek felfedésében a lábjegyzetek nyújtanak segítséget, melyek a margószéli jegyzeteknek köszönhetően válnak értelmezhetővé, amik közt az eligazodást a színek segítik, szétválasztva ezzel az egyes idősíkokat.

A hagyomány tehát nem csak a *Thészeusz hajójának* narrációs szintjén lesz kulcsfontosságú, hanem önmaga is beilleszthető a labirintusértelmezések ismert rendszerébe. Egyrészt a halhatatlanság, az állandó körforgás és újjászületés kontextusában, ahol az önazonosság és az egyén autonómítása alárendelődik az egy és adott út követésének, vagyis a korrump hatalom megdöntésének. Ennek a „felsőbb célnak” a jelenléte pedig kiterjed az S. minden narrációs szintjére, mindhárom páros életútra. Másrészt az élet útjának utazásként való értelmezésében, ahol az akadályok leküzdése csak az emlékezésen keresztül válik lehetségessé,⁶ ami ebben az összefüggésben nem a tudományosan megalapozott megbízhatatlanságot reprezentálja.

Hasonlóan, ahogy az *Eredet* városainak labirintusszerű felépítése megkülönböztethetetlenül teszi egymástól az álomszinteket a valóságtól, úgy válik S. számára is minden új város az eltévedés és bolyongás újabb színterévé az életút labirintusának egészében.⁷ És miként Navy (Navidson) igyekszik átevezni házának útvesztőjén, hogy megismerhesse annak természetét és saját magát, úgy próbál meg S. is tengeri útja során válaszokat találni arra a kérdésre, ki is ő valójában, miközben egyikük sem tudja pontosan, hol jár éppen a labirintusban, merre tart és mi vár rá a következő állomásnál. Csak mintha S.-t egyfajta döntéslehetőség álarcába bújtatott predesztinált út vezetné a megismerésig, hogy a kérdésre keresett válasz igazából nem számít. Így aztán ő sem nézi végig, hogy a pörgettyű eldőlt-e, hanem más utat választva elfordul.

A tárgyalt művek mindemellett nem csupán hagyományos labirintusok formáját veszik fel vagy foglalják magukba, hanem olyan hierarchikus rendszereket is, melyeknél a határátlépés ugyan a klasszikus irányok mentén történik, ezek megkülönböztetése azonban teljességgel feleslegessé válik. Ezzel egyfajta határsértés következik be az egyes szintek közötti mozgás során. Így törlődik el mindenfajta ellentétes viszony, mint a kint és bent, a fent és lent vagy az előtte és utána, és így válnak ezek a művek a játék részévé. Az *Eredet*ben a valóság és az álom egyes szintjei között számolódik fel az oppozíciós viszony, a *House of Leaves* többek között az őt alkotó médiumok születésének időrendjét bontja meg, az S. esetében pedig a főszöveg és a metatextus egymáshoz fűződő viszonyából adódóan bomlik fel a hierarchia. Mindez persze csak úgy lehetséges – mint azt Hofstadter is kifejti a *Furcsa Hurkokról* szóló könyvében –, hogy nem tudatosítjuk az érintetlen szint jelenlétét, vagyis figyelmen kívül hagyjuk az önmagába visszatérő rendszerek alkotójának tulajdonképpeni ottlétét.⁸ Ha pedig nincs, ami feloldja a paradoxont, sosem kerülhetünk ki a *Furcsa Hurokból*. A kérdés ezek után csak az, egyáltalán ki akarunk-e kerülni belőle.

H. NAGY PÉTER

Escher-terek (a) prózában

Olykor bedőlünk a látszatnak. Az *Eredet* című nagy sikerű filmben (rendezte Christopher Nolan), amikor Arthur (Joseph Gordon-Levitt) az építés műveletéről beszélget Ariadnéval (Ellen Page), mutat neki egy különös lépcsősort, amely önmagába fordul. Az ilyen jellegű megoldások (a paradox építmények), mint mondja, az álomtér határainak elrejtéséhez járulnak hozzá. A lépcsősor képi megjelenítése és működési elve (továbbá az önmagára boruló városrészlet) minden kétséget kizáróan M. C. Escher litográfiáira utal (Arthur az idézett jelenetben Escher-lépcsőnek nevezi). A film úgy is nézhető, hogy az akció, az inceptió egy olyan furcsa térben játszódik, amely visszatér önmagába. (Az álomtér összeomlása után ugyanis Cobb és Saito egy hirtelen vágással a Váróból a repülőgép utasterébe kerül. Ily módon számukra a negyedik álomszint után a valóságként kezelt szituáció következik, kérdésessé téve annak identitását. Innen nézve a totem eldőlése másodlagos, ugyanis az akció escherizálása elülteti a nézőben is azt a gondolatot, amit Cobb a felesége, Mal [Marion Cotillard] tudatába vésett bele: „A világod egy álom”.)

M. C. Escher leghíresebb képei tehát egy látszólagos paradoxonra épülnek. Például: elindulunk egy lépcsősoron felfelé, mindig ugyanabba az irányba, majd néhány forduló után ugyanarra a szintre érke-zünk, ahonnan elindultunk (*Lépcsőn fel és le*). Vagy: látunk egy víz-esést, amely meghajt egy malomkereket, aztán a víz folyik tovább, kanyarog, s egyszer csak ismét ugyanabba a vízesésbe torkollik, amelyik meghajtja a malomkereket (*Vízesés*). Ez a jelenség az ún. furcsa hurok, amely a gondolkodás körkörösségén, a mintázat matematikai fogalmán és a végtelen képi megjeleníthetőségének dilemmáján alapul.

Douglas R. Hofstadter *Gödel, Escher, Bach* című alapvető könyve, a komputerkultúra bibliája szerint „a »Furcsa Hurok« jelenség akkor fordul elő, ha egy hierarchikus rendszer szintjei között felfelé (vagy lefelé) mozogva váratlanul az eredeti szinten találjuk magunkat”.¹ Innen nézve a hurok egy vég nélküli folyamat ábrázolása véges módon. (A művészetből erre millió példa hozható az iszlám ornamentikától kezdve Lady Gaga *Artpop* című albumának – optikai illúziót keltő – hátsó borítójáig. A végtelen fajtáiról itt nem lesz szó, a kérdéskörhöz John D. Barrow *A végtelen könyve* című remek munkája ajánlható.) „Azt hiszem – fejtegeti Hofstadter –, hogy az agyunkban »felbukkanó« jelenségek – például az ötletek, remények, elképzelések, hasonlatok, és végül az öntudat és a szabad akarat – magya-

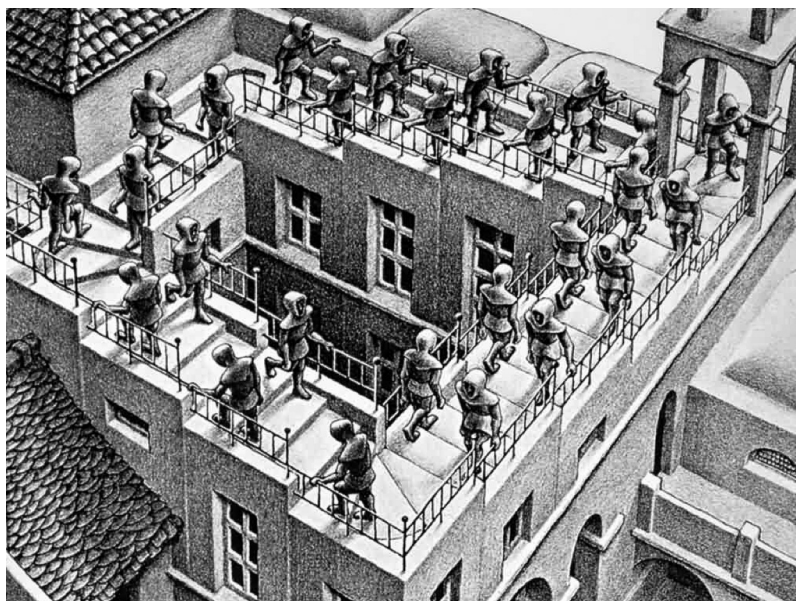
1 Douglas R. HOFSTADTER, *Gödel, Escher, Bach. Egybefont Gondolatok Birodalma*, ford. LIPOVSKZI Gábor, Typotex Kiadó, Budapest, 20053, 10.

2 Uo., 709.

3 Mark BUCHANAN,
Itt és mindenütt,
ford. SERES Iván,
Akkord Kiadó,
Budapest, 2004,
151.

4 Vö. Sean CARROLL,
*Most vagy mind-
örökké: A végső
időelmélet nyomá-
ban*, ford. GILICZE
Bálint, Akadémiai
Kiadó, Budapest,
2010, 144–175.

rázata a Furcsa Hurok egy fajtáján alapul, vagyis a szintek egy olyan kölcsönhatásán, amelyben a legfelső szint visszanyúl az alsó szintre és befolyásolja azt, őt viszont ugyanekkor az alsó szint határozza meg.”²

A furcsa hurokkal rokon (de nem azonos vele!) az autokatalitikus hurok, amely – pozitív fejleményként – az élet kialakulásában játszhat(ott) döntő szerepet. Mark Buchanan *Itt és mindenütt* című könyve szerint az autokatalitikus halmaz a következőképpen viselkedik: „Az A molekula katalizálhatja a D molekula keletkezését [mely B-ből és C-ből alakul át]; a D katalizálhatja az E és az F molekula keletkezését, azok meg a C és a G molekuláét és így tovább. S végül, jóval ezután, az Y és a Z katalizálhatja az A meg a B keletkezését, s ezzel teljessé válik a kör, vagyis mindegyik molekula keletkezésében közreműködhet valamelyik másik.”³ A furcsa hurokhoz hasonló jelenség emellett – negatív fejleményként – a kozmológiában is felmerült: az olyan világvonalat, mely helyi időből szemlélve mindig előre halad az időben, de metszi önmagát a múltban, zárt időszerű görbének nevezik. A fizika törvényei – mai tudásunk alapján – meggátolják az ilyen „hurkok” kialakulását. Stephen Hawking ezt az elvet ezért kronológiavédelmi sejtésnek nevezte el.⁴

Az Escher-képek felhasználása a filmiparban evidens (Greenaway *A rajzoló szerződése* című produkciójától kezdve *A Gyűrűk Urán* át az *Éjszaka a múzeumban 3*-ig), nézzünk inkább egy-két irodalmi példát a szóban forgó alakzatra. Dan Simmons *Hyperion* című űroperájában (és folytatásaiban) többször szóba kerülnek az ilyen jellegű hurkok a költészet és az intelligencia értelmezésekor. Diana Wynne Jones *A trónörökös* című fantasy regényében a cselekmény színhelyéül szolgáló szálloda úgy működik, mintha Escher tervezte

volna. De említhető itt Charles Stross posztumán sci-fije, az *Accelerando* is, melyben az emberiség maradványkolóniáinak ott-hont adó, Nap nélküli bolygók körül keringő hengerek szintén Escher-féle térre emlékeztetnek. (Néhány példa még a teljesség igénye nélkül az alternatív kánonokból; az alábbi művekben szintén található Escher-utalások: Adrian Barnes: *Álmatlanok*, Kim Stanley Robinson: *Aurora*, Neil Gaiman – Michael Reaves: *Köztesvilág*, Neil Gaiman: *Amerikai istenek*, Lev Grossman: *A varázslókirály* stb.)⁵

A hasonló megoldások közül kiemelkedik Szergej Lukjanyenko *Őrség*-sorozata, mivel a furcsa hurok a mű egyik legfontosabb alakzatává válik. A Másfélék egyik különleges képessége az ún. Homályba történő alámerülés, sőt a szerint osztályozhatók a mágikus erőviszonyok, hogy hány szintet képesek megtenni az örök a különleges térben. A regények folyamatosan utalnak arra, hogy a Homály több szintből áll, de csak kevesek tudják elérni az alsóbb szinteket. Amikor aztán Gorogyeckij a negyedik kötet végén eléri a Homály hatodik szintjét, majd a lánya továbbviszi őt a következőre, kiderül, hogy a Homály valójában végtelen, mert „mi valamennyien a Homály hetedik rétegében élünk”. Azaz egy furcsa hurokban... (A sorozat ötödik kötetében, az *Új Őrség*ben szerepel egy párbeszéd, amely megerősíti az imént mondottakat. A regény egyik szereplője így nyilatkozik a szóban forgó jelenségről: „A Homály minden rétege egyre jobban különbözik a mi világunktól, ugyanakkor a hatodik rétegből vissza lehet térni a mi világunkba, amely ily módon nem más, mint a Homály hetedik rétege.”)

A közelmúltban jelent meg George B. Marwell *Világok útvesztője* című filozófiai thrillere.⁶ A tetszetős kiállítású könyv borítóján több, a történetben fontos szerepet játszó alakzat található (pl. labirintusszerű textúra, időre utaló kép, nagy nyomtatott I betű, a Labyrinthus Mundi felirat), a belső fülön pedig Escher *Lépcsőn fel és le* című alkotásának egy részlete látható.⁷ Nem véletlenül. A regényben a rejtélyes gyilkosságok utáni nyomozás során olyan világszerkezettel szembesülnek a nyomozók, melynek több részlete is Escher-tereket körvonalaz. Az első konkrét hivatkozás a következő analógiára fut ki: „Az euklideszi geometria által leírható háromdimenziós térben egy szüntelenül emelkedő vonal nem juthat vissza saját kezdőpontjához, a művésznak tehát ahhoz, hogy a furcsa hurkot ábrázolni tudja, be kellett csapnia a nézőt, s ki kellett játszania az euklideszi tér törvényeit. A monostor apátja azonban mintha az imént arra utalt volna, hogy ez a lépcső valóban létezik, s nem más, mint maga a könyvtár...”

A jelenséget, melybe a nyomozók belebotlanak, a Sátán lépcsőjeként emlegetik a kolostorban; a szimbólumok szakértője, Dr. Larkin a labirintusok prototípusaként értelmezi, amely virtualizálja a teret és a valóság helyére lép. Escherre hatszor hivatkozik az elbeszélő, a történet szereplői ténylegesen megtapasztalják a furcsa hurok működését, a sztori végén Larkin pedig így fogalmaz: „M. C. Escher önmagába visszatérő lépcsője nem más, mint az általunk megtapasztalt

5 Természetesen más kánonokba tartozó művek is említhetők lennének szép számmal; az egyik legelképezhetőbb valószínűleg Mark Z. Danielewski *House of Leaves* című regénye. Ha ide vesszük azokat a műveket is, melyeknek eleje megegyezik a végével (tehát textuális hurkot alkotnak), akkor Milorad Pavić *Akszeanoszilas* című novellájára érdemes utalnunk, melynek címe és utolsó szava megegyezik, ily módon a cím elolvasása a gyilkossággal lesz egyenlő.

6 George B. MARWELL = BALIKÓ György.

7 Fentebb ugyanez a képrészlet volt látható.

idő.” Ezt arra alapozza, hogy az idő mindkét irányban (múlt és jövő) a semmibe tart, mindannyian ott fejezzük be az életünket, ahol elkezdtük. Innen nézve egy furcsa hurokban vagyunk, melynek a kezdőpontja és a végpontja látszólag egybeesik: porból lettünk, porrá leszünk. Ez önmagában igaz, ám a mű éppen az Escher-téren keresztül rugaszkodik el a spekuláció irányába (pl. a szereplők szerint a fizikai világot az érzetek, a képzelet, az akarat stb. módosítja).

Végül egy szédületes példa az idő kapcsán. Ted Chiang *Életed története és más novellák* című kötetét a science fiction egyik legfontosabb elbeszélésű gyűjteményének tartják. Greg Bear szerint „Ha nem olvastál Chiangot, nem ismered a sci-fit”. Márpedig a sci-fit feltétlenül érdemes ismerni... Befejezésül – egy kis kontextusépítés után – pár mondat erejéig a xenolingvisztikai tárgyú címadó novellával foglalkozunk (melyből az *Érkezés* című kitűnő film készült Denis Villeneuve rendezésében).

A tudomány sok-sok időirányt különböztet meg. Néhány ezek közül: az univerzum tágulása jelöli ki az idő *kozmológiai* irányát; a világ rendezetlenebbé váló szegmensei az idő *termodinamikai* irányát határozzák meg; az élőlények öregedése az idő *evolúciós* irányát képviseli, a múlt és a jövő különbsége az idő *tapasztalati* irányát szabja meg; a fény terjedésének iránya – ugyancsak a múltból a jövő felé – az idő *elektromágneses* irányát jelenti; a töltések szétterjedése az idő *gravitációshullám-típusú* irányával áll kapcsolatban. Megkülönböztethetünk továbbá *pszichológiai, oksági, részecskefizikai, kvantumfizikai és radioaktív módon alapuló* időirányokat is.

Ha szigorúan a tudomány felől közelítenénk az idő problémájához, akkor mindenekelőtt Einstein relativitáselmélete, Hawking *Az idő rövid története* c. bestsellere és Lee Smolin *Az idő újjászületése* c. könyve jelölhetné ki azt a háromszögletű pontot, melyen belül mozoghatunk. Ha viszont a művészet és az idő kapcsolatrendszerét próbálnánk feltárni, erre egy élet munkája kevés lenne. Az időben kibomló folyamatok ugyanis szinte minden művészeti ágat és médiumot érintenek, a ritmustól kezdve a mozgóképekig. Nem is beszélve azokról a művekről, melyek magát az időt teszik témává (Cage-től, Dalítól kezdve a Pink Floydon és az időutazásos sci-fiken át Proustig).

Ted Chiang *Életed története* című kolosszális novellája két szálon fut: Louise Banks nyelvész élete nagy eseményéről, egy idegen civilizáció kommunikációs rendszerének megfejtéséről beszél, illetve megszólítva az alanyt és a tárgyat, részleteket villant fel lánya élettörténetéből. Kissé leegyszerűsítve, az első vonal időrendben halad, a másik sztori visszafelé, a haláltól a születésig. Menetközben az idegen nyelv és írás felfejtése összekapcsolódik néhány kulcsjelenséggel és egy különleges időfogalommal. A példák: Escher, Borges, Fermat. (Az előbbi az idegenek, a heptapoidok írásképét modelálja, a jelek „Eschert idéző rácsmintává álltak össze”. Ebből a háromszögletű pontból kiindulva komoly szaktanulmányt lehetne írni a novelláról, de egyelőre nem tesszük.)

Az idegenek nyelve performatív, időfelfogásuk paralel, ezért előre tudják, mi hangzik el egy beszélgetésben. Ennek megfelelően Chiang szövege is önmagába fordul, mediális hurkokat alkot, közben azt teszi, amiről beszél. Ahogy a novella elejében már benne van a vége, úgy fogható fel az a gondolkodásmód is, amely az élettörténetet nem lineáris kód mentén szemléli, hanem *szimultán időben*. Innen nézve a fenti felsorolás kiegészíthető az idő *performatív* irányával, mely tehát alkalmas arra, hogy olyan időről is beszéljünk, melynek közege az Escher/Borges-mintázatot előállító nyelv. („A heptapodoknak minden nyelv performatívnak számított. Ők nem információközlésre, hanem valaminek a megvalósítására használták a nyelvet. Nyilván előre tudták, mi hangzik majd el bármilyen beszélgetésben, viszont ahhoz, hogy ez a tudásuk megerősítést nyerjen, a társalgásnak

meg kellett történnie.”⁸ A novella ennek megfelelően működik: Banks az idegenek nyelvén beszél el az élettörténetet, és ezzel előre megalkotja mint performatív aktust. Ugyanakkor a xenolingvisztikai tudás következtében Louise látja előre a jövőt, lánya halálát, és változtathatna rajta – nem jön össze az apjával –, mégsem teszi. Másfelől nézve: a xenolingvisztikai kód áthuzalozza az agyat, melynek következtében Louise a jövőre emlékezik, ezért nem is változtathat rajra.)

8 Ted CHIANG, *Életem története és más novellák*, ford. GALAMB Zoltán és mts., Agave Könyvek, Budapest, 2016, 160.

Mint látható, az Escher-tér vissza-visszatérő alakzat a kortárs irodalomban. Van azonban olyan tulajdonsága is, amely képes lerombolni a szöveg autonómiájának felfogását. Amikor az írás Escher-térbe ütközik, az olvasás azonnal elmozdul a vizuális leképezés irányába (intermediális hurok jön létre). Az Escher-teret inkább látjuk, mint értjük. Jó példa ez arra, hogy egy bepillanó kép a gondolkodásunk határaival szembesít. Bár a mester anno úgy nyilatkozott, hogy közelebb érzi magát a matematikusokhoz, mint a művészekhez, a furcsa hurok pontosan azt mutatja meg, ami logikailag nem mindig fogható fel (még ha a paradoxon egy következő szint bevonásával feloldhatónak tűnik is, pl. az egymást rajzoló kezeket egy harmadik kéz – a művészé – rajzolja). Ahogy a szem látja, de az elme nem tudja befogni a kétdimenziósból háromdimenzióssá váló végtelent. Ennek oka nem maga a végtelen (például egy gömbön is a végtelenségig haladhatunk egy irányba), hanem a hierarchikus rendszer pluszdimenziója, melynek következtében a görbült tér tulajdonságaival rendelkezik a sík. Az Escher-tér – talán éppen ezért kedveli a popkultúra – a lehetséges és a valóságos ütközőpontját viszi színre. (A rendszer úgy tér vissza önmagába, ahogy nem szabadna visszatérnie.) Ezért egy olyan lehetséges világ, amelyben furcsa hurkok vannak, alapjaiban különbözne attól a világtól, amelyikről azt gondoljuk, hogy a miénk. Bedőlünk a látszatnak.

VIDA BARBARA

A kortárs magyar fantasy női vonulata II.

Lőrinczy Judit: *Ingókövek*

¹ LŐRINCZY Judit, *Ingókövek*, Ad Astra Kiadó, Budapest, 2013, 447.

Lőrinczy Judit *Ingókövek* c. első regénye 2013-ban jelent meg az Ad Astra Kiadó gondozásában. A könyvről az online kritikai felületek elismerően írtak, ám műfaji jellegét tekintve eltérő következtetésre jutottak. A regény legbiztosabban a történelmi regények közé sorolható, másrészt viszont a mágikus realista és a fantasy műfaj között ingázik attól függően, hogy a kritikusok épp melyik kategóriába sorolják. Maga a szerző így vélekedik művéről: „Az *Ingókövek* nem dokumentum- vagy történelmi regény. Nem városi fantasy vagy mágikus realizmus, és mégis, ez így mind együtt.”¹ Lőrinczy részéről ez egy olyan állítás, mellyel tökéletesen összezavarja az olvasót/kritikust, inkább a tartózkodást választja, mintsem besorolná az opust valamelyik kategóriába.

Lőrinczy szövege jócskán kilóg a hazai fantasy-termésből, ám annál fontosabb a kortárs magyar fantasy-irodalom szempontjából. Leginkább a historical fantasy és az urban fantasy alműfajok jellemzői illenek a műre, ezen túl még Sarah Mendlesohn határhelyzetű (liminal) fantasy kategóriájába is besorolható. Ez utóbbi jellemzője, hogy a mágia végig a szemünk sarkában lebeg, érezzük, tudjuk, hogy ott van, mégsem természetes része a világunknak.

Nyelvi, valamint dramaturgiai megoldásait tekintve a regény éppúgy részét képezi a szépirodalmi alkotásoknak, mint ahogy számon tartható a zsánერიrodalom jeles alkotásai között is, így a mű interkanonikus műként kezelhető. A fantasy a regénybe a babonákkal, az éhség, a kimerültség és a fáradtság okozta hallucinációkkal, illúziókkal kerül be; mígnem az olvasó az egyik pillanatban ráeszmél, hogy egy mágikus realizmussal átítatott fantasy-regényt tart a kezében. A regény központi fantasy-elemét az élő város adja, míg a mitikus szereplők, mint a halál (Kharón) vagy a halál folyója (Sztüx) a regény mágikus realista elemeit képezik.

A magyar szakirodalomban Bényei Tamás *Apokrif iratok* című monográfiája egyben a magyar szakirodalom által legtöbbször hivatkozott tudományos írás, mely a mágikus realizmussal részletekben foglalkozik. Bényei a mágikus realizmusra mint írásmódra tekint, „egyrészt azért, mert ez a kategória elég szűk ahhoz, hogy ne műfajként határozza meg, másrészt pedig azért, mert ugyanakkor

kellően tág ahhoz, hogy szűken vett stilisztikai sajátosságok mellett tematikus és poétikai természetű vonásokat is figyelembe vegyen.”²

Bényei Tamáson kívül magyar viszonylatban Papp Ágnes Klára foglalkozott részletekbe menően a mágikus realizmussal. Munkájában magyar művek elemzéseinek segítségével próbál rámutatni a műfaj sajátosságaira. Alapvetően két irányzatot különböztet meg, egy népi és egy urbánus mágikus realizmust. Utóbbi alatt a mágikus realizmussal gyanúsított, ún. „áltörténelmi” regényeket érti. Ebbe az irányzatba sorolja Márton László *Árnyas főutca*, *Jakob Wunschwitz igaz története*, *Testvériség* című műveit, Láng Zsolt *Bestiarium Transylvaniae* című regényét, Darvasi Lászlótól a *Könnymutatványosok legendáját* vagy Háty János *Dzsigerdilenjét* és *Xanaduját*. A Papp Ágnes Klára által meghatározott két irányzat közül az *Ingókövek az urbánus mágikus realizmusba illeszkedik nagyvárosban játszódó történelmi tematikájával*.

A népi irányzat közé sorolja azokat a műveket, melyekben a mágikus, csodás gondolkodásmód nem teoretikus meggondolás, „hanem egyfajta belső alakulás eredménye, spontán, élményszerű, a magyar elbeszélő hagyományban gyökerezdő.”³ Ennek az irányzatnak a magyar képviselői Háty János, Gion Nándor, Lázár Ervin, Fehér Béla, de „egyfajta »mágia nélküli mágikus realizmus« nyomai mutatathatók ki Grendel Lajos korai regényeiben, mindenképp a *Galeriben*”⁴ is.

Arra a kérdésre, mitől is válik a csodás elem „mágikussá”, a következő – Bényeinek némileg ellentmondó – választ kapjuk: „A mágikus világlátás esetében a természetfölötti kódja nem ellenpontozza a műben tételezett reális, hétköznapi kódját, ahogy az a fantasztikum esetében történik, hanem mintha beleilleszkedne annak világába. Nem olyan módon, ahogyan a lélektanilag motivált: álomként, látomásként megmagyarázott, egy szereplő képzelet-világába beillesztett (szinte már nem is csodás) természetfölötti elemek. Épp ellenkezőleg: ez esetben, úgy tűnik, a mágikus kauzalitás olvasztja magába a racionálisat. Felülírja annak kódjait, átmetaforizálja minden elemét. Ugyanakkor nem is az történik meg benne, ami a misztikus irodalom határátlépő élményét adja: nem alakul ki, nem válik ki egy, a reálisat is magába olvasztó transzcendens kód.”⁵

Papp Ágnes Klára a mágikus realizmusra mint kronotoposzra gondol, az egy helyre zsúfolt sokféleség, sokidejűség, sokféle jelentés kronotoposzára. *A mágikus realista anekdota* című tanulmányában említettek közül Lőrinczy Judit *Ingókövek* című regényében a mágikus realizmus főként az animisztikus látásmódban és a mágikus kauzalitásban figyelhető meg. Az animisztikus látásmód az animizmusból, ami pedig a latin anima (lélek, lélekzet, életerő) szóból származik. Az animizmus megalkotója Sir Edward Burnett Tylor volt, e hit szerint testünk halála után lelkünk tovább él, s hasonló vágyakkal, indulatokkal rendelkezik, mint az élők. Ezek a jegyek elmondhatók az *Ingókövekben* szereplő lelkekről is. Az animizmus szerint továbbá a lelkek lehetnek segítők és ellenségek egyaránt, akik hatalma megha-

2 BÉNYEI Tamás, *Apokrif iratok: Mágikus realista regényekről*, Debrecen, 1997, 14.

3 PAPP Ágnes Klára, *A mágikus realista anekdota (A mágikus realizmus és a magyar elbeszélő hagyomány találkozása – A mágikus realizmus kronotopikus jellege)*, = <http://periferia.btk.p te.hu/old/perif3/pap pagnesklara3/pap pagnesklara.htm>

4 Uo.

5 Uo.

6 A Lőrinczy Judit *Inkókövek* című regényéből vett idézeteket a továbbiakban hasonlóképpen, az idézet után zárójelben fogjuk jelölni.

ladja az élőkét. Esetünkben ez maga Sztálingrád, a labirintusváros, ami/aki önkényesen befolyásolja a regényben történeteket. A mágikus kauzalitás alatt az ismétlődés mögött feltételezett rendet, a véletlenszerűség kétségbevonását, azaz minden „találkozás”, „keresztvezetés” törvényszerűnek való feltüntetését értjük, ami szintén jól megfigyelhető az *Inkókövek*ben.

A regény dokumentumjellegét a Sztálingrádi csata eseményeinek precíz felhasználása adja, az író hónapokat töltött kutatómunkával. Regényéhez többek között felhasználta Manszur Abdulin *A vörös út – a Volgától a Dnyeperig* című visszaemlékezését, Guido Knopp *Sztálingrád – Kinek a drámája?* vagy Anthony Beevor *Sztálingrád* című könyvét, mely utóbbiból valós tábori levelek részleteit saját regényében is elhelyezte. Ezen kívül számos hadtörténeti beszámoló és dokumentumregény szolgált alapjául a műnek, úgymint Cornelius Ryan mindenki által ismert *Messze volt a híd* című műve, Wibke Bruhns *Apám földje* című könyve, Theodor Plivier *Sztálingrád* című regénye, melyből később azonos címen filmet is készítettek, illetve Robert Capa az orosz katonák mindennapjairól készült képei. Mégis – az író bevallása szerint – a legtöbb merítést Vaszilij Grosszmann haditudósító *Író a háborúban* című fronton készült jegyzetei jelentették. A jegyzetekből az író halála után regény készült, magyarul 2013-ban jelent meg *Élet és sors* címmel. Vaszilij Grosszmann maga is szereplőjévé válik a regénynek egy rövid jelenet erejéig, amikor is személyesen adja át Galina Kazacsova pilótának és egy másik nővérnek, a két legbátrabb sztálingrádi nőnek, az Amerikai Egyesült Államok nőszervezeteinek ajándékait. A hatalmas csomagban rengeteg fürdőruha, strasszokkal díszített papucsok, fürdőköpenyek és csipkés alsóneműk lapultak.

Az *Inkókövek* masszívan épít megtörtént eseményekre, Lőrinczy konkrét történeteket vesz át különböző naplóbejegyzésekből és keveri el azokat saját fiktív történetében. Egy beszélgetésben még a híres orosz mesterlövészről, Vaszilij Zajcevről is szó esik, aki bár nem szereplője a regénynek, megtudjuk róla, hogy:

Nemrég ért a városba, és már az összes rohadt szám róla szól. Van valami politruk haverja. [...] Úgy csinálnak, mintha ő lenne az egyetlen mesterlövész az egész átkozott városban (178).⁶

A regényben a történelmi események bemutatásán túl filmszerű jeleneteken, tankönyvbe illő történeteken keresztül kapunk betekintést a katonák mindennapjaiba. Az ételosztástól kezdődően a betegségeken túl az oroszok németektől elkobzott óráikon át a németek által halott oroszokról lehúzott bakancsig – mivelhogy a németeknek csak nyári bakancsaik voltak, amiket egy ideig újságpapírral béleltek ki, de a nagy télben puskatussal verték szét a halott oroszok lábfejét, hogy aztán lehúzhassák róla a nemezcsizmát – Lőrinczy mindent rendkívül olvasmányosan ír le. Történetébe szövi még azt is, hogy bújtatták kabátjuk belső zsebében az orosz katonák a németeknek szánt, de rossz helyen landolt karácsonyi ajándékokat – a „botrányos újságokat”.

Mondhatni, a legjobb utat választja: kerüli a megszokott kliséket, nem kíván sem elcsépelni, sem pedig giccses lenni, nem kíván igazságot tenni a két fél között, pusztán egy történetet mesél, melynek szereplői számára olyan sors jutott osztályrészül, amit senkinek nem kívánna, s ezek az emberek mégis megpróbálnak helytállni, nem épp úgy, ahogy azt a propaganda-plakátokon hirdették, hanem egyszerűen csak humánusan. Egyetértünk Desrixszel, a Geekz online kritikussával, aki szerint „az író a dokumentarista stílus fundamentumára biztos kezekkel rakosgatja a líraiság építőköveit, olyan ügyesen, hogy a száraz valóság betonszürke háttere, a háború sújtotta város láthatatlanul kel életre a lapokon, átvitt és – a regény valóságában – szó szerinti értelemben is.”⁷

Karakterábrázolás és világépítés Lőrinczy Judit *Ingókövek* című művében

„Oly helyen jártam én, versbe venni félek, hol átlátszón, mint szálka az üvegben... egészen... jég alatt volt minden lélek.”⁸

Lőrinczy Judit regénye a csata kezdete után két héttel indul, a gumraki ütközettel, 1942. szeptember 7-én, s a csata vége előtt pár nappal, 1943. január 31-én ér véget. A Sztálingrádi csata hivatalosan 1942. augusztus 21-én kezdődött és 1943. február 2-án ért véget.

Sztálingrád szimbólum. Szimbólumként tekintenek rá a II. világháború értelmezői, hisz ez a csata jelentette a fordulópontot a világháború általunk ismert végkimeneteléhez. Szimbólum a németeknek, az ellenség, az elátkozottság szimbóluma, ami saját nevének köszönheti vesztét. Szimbólum az oroszoknak is, a kitartás és hősiesség szimbóluma.

A város „– ahogy arra hőseink is rádöbbenek – ugyanúgy él, érez és pusztul, mint az ember. Így tehát nem pusztán a holtak és a túlélők mementója ez a könyv, hanem a szimbolikus névvel felruházott Sztálingrád is.”⁹ A regény azonban nem csupán az oroszok és németek csatáját írja le, hanem tőlük sokkal nagyobb, fiktív hatalmakét, a városét és a halálét.

Már a könyv borítóján utalást találunk Harrison Fawcett-től Dante *Isteni színjátékára*: „Sztálingrádba érkeztek, Dante poklába kerültek.” Ez az utalás előrevetíti az olvasó számára a könyv tematikáját, ám a pokol ez esetben nemcsak földi mivoltában – mint a háború szinonimája – jelenik meg az oldalakon, a város, mint élő, érző, gondolkodó entitás, egy felsőbb hatalom vesz részt a Sztálingrádi csata eseményeiben, majd végkimenetelében egyaránt. Dantéra való utalás Lőrinczy részéről is megtörténik, a regényben intertextusok jelzik az olvasó felé a kapcsolódást a két mű között.

Az író már az előszóban felvázol egy olyan világot, melyben a városoknak lelkük van:

Minden városnak lelke van. Arcuk változékony, akár az emberé, tízezer ablakszemükkel követik lépteinket, bennük élünk és ők is miben-

7 Lőrinczy Judit:
Ingókövek =
https://geekz.444.hu/2013/07/01/lorinczy_judit_ingokovek

8 A regény 336. oldalán Lőrinczytól találunk egy Dante idézetet, ami okot ad számunkra a párhuzamok keresésére.

9 Lőrinczy Judit:
Ingókövek =
http://monty.blog.hu/2013/07/11/konyv_ingokovek_lorinczy_judit

10 *Lőrinczy Judit: Ingókövek* = <http://konyvvizsgalok.blogspot.sk/search?q=l%C5%91rinczy+judit>

11 *Az Ingókövek más szemmel* (*Lőrinczy Judit: Ingókövek*) = <http://sfmag.hu/2013/08/01/az-ingokovek-mas-szemmel-lorinczy-judit-ingokovek/>

nünk, láthatatlan pókfonalakkal kötődünk a helyhez, melyet otthonnak nevezünk. [...] Minden városnak lelke van; élettelen kő, fa, malter, téglá ne tévesszen meg! Hatnak ránk, nyelvünk kiszárad, és varázsütésre fényes öröm vagy éppen furcsa, oktalan szomorúság költözik szívünkbe. (7.)

Az olvasó azonban erről a tényről hajlamos megfeledkezni, hiszen maguk a szereplők, a mi világunk emberei, sem kezelik ezt tényként, sőt, Lőrinczy saját regényének fantasy-elemeit egészen a végjátekig próbálja reális magyarázatokkal megokolni, hogy megtévessze és félrevezesse olvasóját. A város suttogásait, az életre kelő kőszobrokat a háború és éhség okozta elborult elme zavarainak, hallucinációnak titulálják maguk a szereplők éppúgy, ahogy mi sem lehetünk a jelenetek valóságában biztosak egészen a regény végéig.

Valaha Caricin volt a város neve, mely már akkor is csatában állt a halállal mielőtt a németek és oroszok földig rombolták volna épületeit. Ósidők óta ejtette foglyul halottjait, Caricin sorsát mégis az emberek pecsételték meg azzal, hogy átnevezték, s így a németek számára célponttá tették. Caricin/Sztálingrád „egy élő, lélegző szörny, aki magába olvasztja a holtak testét, lelkét, szellemét, issza a vérüket, ropogtatja a csontjaikat, éppúgy, ahogy táplálkozott a benne élők örömeiből, lépteiből, elhullajtott boldogságmorzsáiból is. A város magához húz, megszólít, elbűvöl – és ha egyszer rád tette a kezét, nem szabadulsz. [...] Caricin él, lélegzik, hidegével fojtogat. Ahogy ez a könyv is.”¹⁰ A hideg és a csönd meghatározó elemei a regénynek, melyek a szereplőkben éppúgy, mint az olvasóban szorongást, borzongást, misztikumot, félelmet, végül pedig rettegést váltanak ki. A regény alig ír le konkrét csatajelenetet, meghatározóbb benne a csatákat követő csöndes éjszaka, az ember magárahagyatottsága, önmagára utaltsága, a tetvektől, fagyási és egyéb sérülésektől való szenvedés érzése.

A város fokozatosan válik labirintussá, melyben „a lelkek megrekedtek a senki földjén, ami egy ponttól már nem csak az ellenséges csapatok területei közti sávot jelenti, hanem azt a helyet, amely az élők világa és a túlvilág közt húzódik.”¹¹ Az író a regény végéig manipulál, hogy aztán az utolsó ötven oldalon ledöntse félrevezető ingóköveit, s helyreállítsa az olvasóban elszórt morzsányi sejtelmeket.

Az *Ingókövek* négy szereplő sorsán keresztül viszi végig a cselekményszálát: Wilhelm Galler, német mesterlövész, Wolfgang Lindt, a Wehrmacht hadnagya, Galina Kazacsova, orosz pilótanő, illetve a besorozott sztálingrádi polgár, Vaszilij Nyikolajevics sorsán keresztül. Rajtuk kívül még két fontos karaktert kell megemlíteni: ők az orosz kislány, Nadin Beleckova, valamint a kettős szerepben feltűnő Fjodor Ivanovics, vagy másnevén a Révész.

A karakterek kivétel nélkül elevenek, precízen kimunkáltak, eltérő személyiségjegyeiknek és gondolkodásmódjuknak köszönhetően igen színes skálán keresztül láttatja az író, miként hat az emberekre a háború, a magány érzése, s hogy az egyes szereplők milyen „kapcsolatba” kerülnek a történet során Sztálingráddal. A szereplők a

56. Velencei Biennálé őrzői, fotósorozat, változó méret, 2015

regény kezdetén még nem ismerik egymást, ám legtöbbször útja kereszteződik, így a szá-
lak végül összefonódnak, kiegészítik egymást.

Vaszilij Nyikolajevics, a civilből lett katona, Sztálingrádban nőtt fel, itt dolgozott, így a
csata kezdetéig maga is úgy gondolja, jól ismeri azt. A város azonban fokozatosan alakul
át számára is egy kiismerhetetlen labirintussá, amelyből csak akkor jut ki élő és holt, ha
azt a város is úgy akarja. Nyikolajevics elvtárs a regény végére fokozatosan válik háborús
hőssé az olvasó szemében. Ő a legempathikusabb, legpozitívabb személyiségjegyekkel
rendelkező karakter. Talán épp emiatt vagy pusztán, mert gyermekkorra óta ott élt,
Sztálingrád vele alakítja ki a legszorosabb kapcsolatot a karakterek közül. A gondolatot,
miszerint a városnak lelke van, Nadin Beleckova, az orosz kislány ülteti el benne, s Vaszilij
ezek után maga is elkezd figyelni a jeleket, hallgatni a szelet, aminek segítségével létre-
jön a kommunikáció. Vaszilij érzi, segítséget kap a várostól, de ezért fizetnie kell, hogy
megkímélje őt haragjától. Morzsákat szór neki, vodkát önt a földre, vérével itatja, bajtár-
sai haláláért pedig az ellenségtől elkobzott órákat teszi felelőssé:

Mind fizetnünk kell a városnak. Ki kerülővel, ki verssel, ki némasággal, kiöntött vodkával,
földre szórt morzsával... és ha elmulasztjuk az adót, vérrel és könnyekkel. (179.)

És a karórák? – vitatkozott magával. Az órák, amiket a fasisztákról szedtek le a bajtársai,
hogy aztán sorra meghaljanak? Mintha az, aki nem függetleníti magát a szorító időtől, csap-
dába esne. A náció ideje lejár, és az óra hordozza az átkot? Ő sosem csatolta fel, és még
mindig itt van. Vakszerencse-e, vagy létező istenverés? És az épületek? Összeomolhatnak,
emlékezete megcsalhatja, s túlságosan egyforma most minden utca, kereszteződés: hát
nem könnyű azt hinni, hogy a táj magától meg-megváltozik? Nem könnyű azt hinni, a város
terelgeti az útját, átengedi kapukon és utcákon, elfődvé az ellenség szemét? És a köd? A
furcsa, nehéz csönd? És a hangok a romok mélyéről? [...]; a város, akár a Volga az óvatla-
nokot, magának követelte őket. (250.)

Vaszilij testesíti meg a humánus gondolkodást a műben, ő a megértő és segítőkész figu-
rája a regénynek. Miután a város akarata ellenére segítséget nyújt az orosz pilótának
– akinek náci karórája okozhatta volna vesztét –, a város elfordul tőle.

Galina Kazacsova a regény másik orosz szereplője, az ő karaktere csak a 132. oldalon
repül be keroszinkájával a térbe, majd végig részese marad a történetnek. A pilótánő leg-
főbb harca megfelelni és bizonyítani az ellentétes nem számára, hogy egy nő is lehet
éppolyan jó pilóta, mint egy férfi. Galina karakterének cselekményszálába beleszővődik
Fjodor Ivanovicsé, a reptér vezetőjéé és Galina közvetlen feletteséé. Fjodor a regény
végére fokozatosan válik kulcsfontosságú figurává, s Galinában éppúgy, ahogy az olva-
sóban is, gyanút ébresztenek a felettséggel történő furcsábbnál furcsább események. Az
olvasó is csak sejti, hogy Fjodor a mindentudó a regényben, de hogy mi is az a minden,
azt a regény végéig ugyancsak jótékony homály fedi.

Én csak azt tudom, hogy a Pokol és a mi világunk közt néha egészen elvékonyodik a határ.
Elszabadult itt néhány rémség, melyek kissé ártalmasak az egészségre. Káros folyamatok,
amelyek... régóta érelődtek, és most már ideje a végükre járni. Ezért fontos ez a csata. (176.)

A pilótánő kapcsolata a várossal egy gyilkosság után kezdődik, mikor is Fjodor rátámad
a Galinával erőszakoskodó társára, s megöli azt. A Volgához viszik a halottat, s ekkor szél-
ként veszi fel Sztálingrád a kapcsolatot a lánnyal. Ő azonban nagyanyjának tulajdonítja a
hangokat. Fjodor személyében két szereplő olvad egybe: a reptér vezetőjéé és a halálé,
avagy a Révészé.

A halál is a város ellen harcol, az ő küldetése megtörni azt, felszabadítani a holtakat, és átsegíteni őket a túlvilágra lélekvesztőjével. Az ő dolga a pártatlanság, s bár többször is elhangzik, hogy neki az élőkkel nincs dolga, mégis vágyódik az élet után. Lánya, Nadin Beleckova, végig apját keresi a regényben. Megtudjuk, hogy a volgai hajós egy időben felhagyott munkájával, és családot alapított. A kislány kapocsként működik két világ között. Az élőkkel és holtakkal egyaránt kommunikál, látja őket. Nadin az egyetlen élő, aki számára életre kelnek Sztálingrád kőszobrai. Nadin szerint a város túszként tarja fogva az élőket és holtakat, s csak apja segíthet rajtuk. Ebből feltételezhető, hogy Nadin tisztában van apja foglalkozásával, s miután apjáról, mint volgai hajósról beszél, aki egyszer majd eljön érte, valószínűleg azt is tudja, hogy ez csupán akkor fog bekövetkezni, ha meghal.

A halál végül legyőzi a várost, de életben hagyja azt, amennyiben elengedi foglyait.

Ez a ház az utolsó. Nem maradt belőled semmi, hiába vonulsz vissza, az utolsó téglát is porrá zúratom, és a kurgánt, mint egy zsákot, felhasítom! Bábel és Karthágó sorsára juttatlak, élő ember többé újjá nem épít. Esztelen ellenállásodnak vége, legyőztek! Halott város leszel, és poraidat a szél teríti majd szét a sztyeppén. (424.)

Az utolsó jelenetek egyikében tatárok, üzbégek, kazahok, oroszok és németek egyaránt tódulnak a Volgához, hogy végre átkelhessenek a túlvilágra. Tehát a regényben szereplő Volgát a túlvilág folyójaként kell értenünk (Sztűx), a Révész pedig a görög mitológiából jól ismert Kharón.

Wolfgang Lindt, a 6. német hadsereg hadnagya a csata kezdetén teljes meggyőződéssel hiszi, hogy a német a nagyobb hal, az igazi ember, az erősebb, fejlettebb faj, míg a fél évig húzódó csata végére Hitlerből s az általa vallottakból való teljes kiábrándultságig jut. Már a csata elején tudatosul benne, hogy a Führer a dicsőségért akarja magának tudni a várost, nem azért, mert bármiféle értéket látna ebben a kietlen területben.

Hitler életteret ígért. Azt nem mondta meg, hogy milyen. (49.)

Érzi, a város állandóan leselkedik rá/rájuk, ám szerinte a csata és a megannyi veszteség Sztálingrád bosszúja a Bjelaja Cerkovban történt gyermekmészárlásért. A város egy kiéhezett, elvadult szörnyetegként formálódik meg gondolataiban:

A hadnagy a parancsnokságon látott egy jelentést, amely szerint volt olyan nap, hogy háromezer német esett el – sokuk teste sosem került elő, a város soha többé nem adta vissza őket [...]. Ilyenkor Lindt mindig a megmenekülésül éjjelére gondolt, arra, hogy amikor az alagsor huzatos folyosóját légcsőhöz hasonlította [...]. A romok alatt nem csak légzőszervek, de gyomrok húzódtak, amelyeket sosem lakatott jól a holtak húsa. [...] Lindt már nem tudott másként gondolni Sztálingrádra, mint egy döglődő, ember- és lélekevő szörnyetegre.” (144.)

Lindt kalandos utazása a szabadságos levél kézhez kapása után kezdődik csak igazán. Sorstársaival vonatra száll, majd visszavonják az összes szabadságot, hogy aztán egy repülőgép Gumrakig visszaszállítsa, majd kitegye őket az embert próbáló hidegben a hómezők közepén. Egyedül bolyong, a tájékozódásban érzékeire hagyatkozik.

A térkép néha egyáltalán nem tükrözte a valóságot, és aki nem tudott elszakadni tőle, az biztosan eltévedt. Sztálingrád valódi labirintus volt. És az a kényelmetlen zsibbasztó érzet, mely nem csökkent akkor sem, ha fedezékbe bújtak, csak fokozta az elveszettséget. (146.)

Miután rájön, Hitler nem jön, hogy segítsen rajtuk, bajtársai halottak, rajta pedig hemzsegnek a tetvek, sebei újra és újra kifakadnak és elfertőződnek, megadja magát az oroszoknak, és önként munkatáborba kerül. Hazajutását, akárhogy is, a városnak köszönheti:

Túlélte fagyást, pergőtüzet, repülést légelhárító tűzben, dübörgő orosz tankokat a róka-lyukak felett, romok mélyén lapuló mesterlövészek célkeresztjeit. De a város még utoljára aláomló ingókőfalai szétzúzták a lábát. (442.)

A regény másik német szereplője Wilhelm Galler, a mesterlövész, s egyben a regény legkomplexebb figurája is. Gallert ugyanis a regény 61. oldalán egy bombarobbanás következtében maguk alá temetik a romok. Ennél a pontnál a regény olvasati lehetősége egészen a végjátékig megkettőződik. Csak ott jövünk rá, ahogy maga Galler is, hogy a mesterlövész már a 61. oldaltól halott. Vegyük szemügyre a bombarobbanás jelenetét:

Megint becsapódott egy közeli bomba – Galler felkészületlenül érte, mert nem hallott semmit –, ezúttal a civilek róka-lyukai felett álló foghíjas épület omlott még kisebb darabjaira. Amint a halálos téglazapó abbamaradt, és a mesterlövész kábulata is enyhült, megpróbált kimászni a halom alól. Lábra állnia még annál is nehezebb volt, de amint sikerült neki, habozás nélkül a lépcsőház felé vette az irányt. Két emelettel lejjebb járt, amikor a lépcsőforduló sarkába lökte egy újabb robbanás. Mielőtt elsötétült volna a világ, még tompán érzékelt, hogy reng az épület, s hörögte, döngve megadja magát. (62.)

A következő „fejezet” a regény egyik legprofibban kimunkált része. Lőrinczy rengeteg utalást tesz arra, hogy a mesterlövész ekkor már nem él, ám az akkor még tudatlan olvasónak éppúgy, ahogy Gallernek, ezek a jelzések fel sem tűnnek. Wilhelm, miután magához tér, sajog mindene, ámde néhány gerenda megakadályozta, hogy a téglák agyonynyomják. Ezzel az író nő csupán azt mondja, hogy nem ebbe halt bele, s nem pedig azt, hogy nem halt meg. Nem emlékszik teljesen mindenre, arra sem, mi a feladata, nem érez éhséget, sem pedig szomjúságot, fájdalmai hamar megszűnnek, majd pedig készítő érzés fogja el, hogy a Volga felé vegye az irányt, ahogy az összes többi szellem/lélek is ezt érzi, hiszen ott várakozik a volgai hajós, aki átsegíti őket a túlpartra. Addig viszont mind a város foglyai, melynek falai börtönné, utcái labirintusokká válnak számukra. A különösebbnél különösebb jelenetek után az olvasó a környezetben keresi a misztikumot, holott a földöntúli elem maga Galler. Egy rövid ideig néhány fiatal katonával húzza meg magát, akikről szintén utóbb válik csak világossá, hogy nem élnek már a beszélgetés idején. Régmúlt idők prémbundás tatárait látja Wilhelm lovaikkal, akikről azt feltételezi, hogy ők a barbár ellenség, akik ellen harcol a német nép. Az olvasó múltidézésnek, a város tréfájának gondolhatja ezeket a jeleneteket, míg utóbb ki nem derül, hogy foglyok ők is, ahogy Galler és az összes többi halott. A mesterlövész az olvasóval együtt azt hiheti, hogy a város elbűjtatja az embereket, s csak azok látják egymást, akiket ő akar. A csatamezőről egymást felsegítő majd elsétáló holtak vagy a Gallert nem, de Nadint látó Galina mind erre adhatnak bizonyosságot, mígnem végigolvasva a regényt rájövünk, hogy csupán Nadin volt a kapocs a két világ között, hogy az emberek nem látják a holtakat, s hogy maguk a holtak sem ismerik fel a halált.

Az egyik jelenetben Vaszilijék egy betört ruhaüzlet előtt haladnak el, ahol társa felfigyel valakire. Az érzés, hogy valaki figyel a szereplőket, végigkíséri őket az egész regény során. De vajon ki az? Elsőre talán a városra gondolnánk, de miután kiderül, hogy a város hemzseg a halott lelkektől, akik még csak tisztában sincsenek a ténnyel, hogy már nem az élők sorait gyarapítják, őket is megjelölhetjük figyelőkként. Ebben a jelenetben

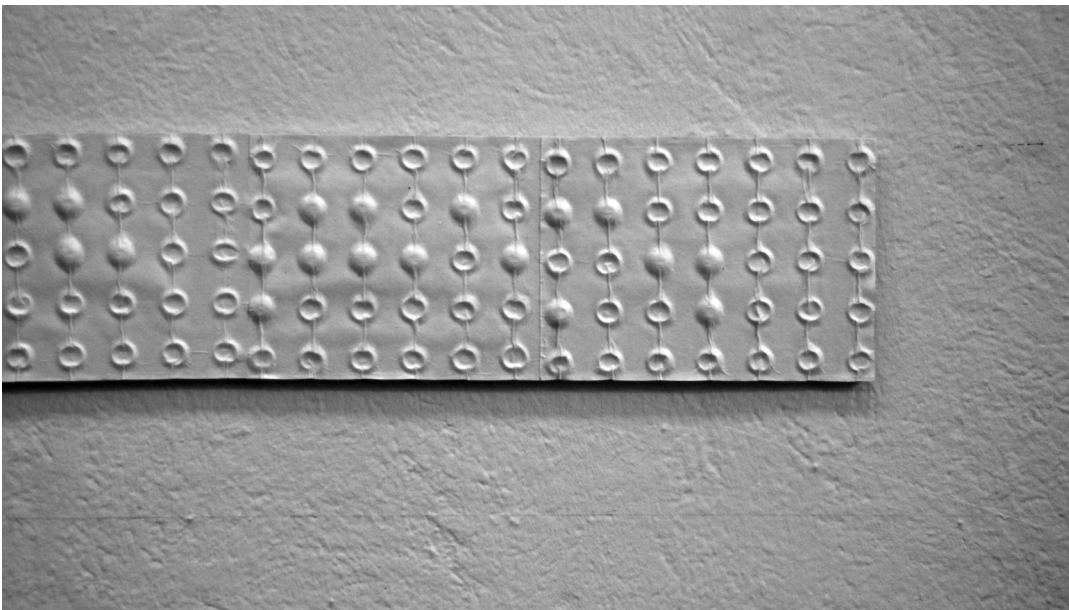
Vaszilij Gallert érezheti, aki a ruhaüzletben húzza meg magát, míg egy másikban Galina a nagymama hangját véli felfedezni a szél suttozásában.

A holtak nemcsak térben, hanem időben is bolyonganak, ezt azonban nem tudják irányítani. Többször megesik, hogy Galler egy előző jelenet szereplőit hallja és érzi, de ahogy közeledne, ködvé válik minden, s Galler újra egyedül a város csapdájában találja magát, aki csupán tréfát úz belőle. A város tehát időnként útvesztővé alakul, amiből élő és holt egyaránt csak akkor jut ki, ha a Sztálingrád kiengedi őt. A város labirintusként való körülírása és az abban bolyongó karakterek története a műfaji kód stabilizálhatatlanságával hozható kapcsolatba, s az így létrejövő alakzatrendszer a címet egy centrális, de ugyanakkor folyamatosan mozgó és átrendeződő játéktér allegorizálására használja. Az ingókövek alakzata innen nézve áthatja a regény minden rétegét, de újabb és újabb kontextusba kerülve, folytonosan ellenáll a stabilizáló olvasói műveleteknek.

I don't possess things, I just touch them, papírlenymat, Stuttgart, 2006

Egy apró elemet ragadtam ki Stuttgart környezetéből, mégpedig egy speciális domború járólapot. Ezek a járólapok a metró megállóiban a járművek/szerelvény ajtajának helyzetét mutatják meg, valamint a járdákon az átkelőhelyeket jelzik a gyengén látók / vak emberek számára. Ennek a járólapnak a mintázata és a Braille-írás közt nagy a hasonlóság, mivel mindkettő félgömb kidudorodások sorából áll. Ezért választottam ezt az elemet, mivel számomra a vakság és a fogyasztói társadalom közti hasonlóság egyértelmű. Erről a járólapról készítettem papírlenymatot, oly módon, hogy a domborulatok segítségével a felületen Braille-írással egy mondat olvasható. A kiírt mondat „I don't possess things, I just touch them” (én nem birtokolom a tárgyakat, csak megérintem őket.) a fogyasztói szokásaimat tükrözi, mely egyben a munka címe. A tárgyak alatt a termékeket értem, melyeket elegendő megérinteni – felpróbálni – ahhoz hogy a birtoklási vágy megszűnjön.

A fogyasztói társadalom mint spektakulum nem méltó megnevezésére, mert nem viselkedik néző/megfigyelőként, hanem egy öntudatlan álomban élve a termékek eszetlen fogyasztásának és birtoklásának rabja.

L. VARGA PÉTER

„Twisting, turning through the never”

Mediális metamorfózisok a Metallica korában

Snake pit

A Metallica az egyik legjobban dokumentált zenekar a világon. Koncertjeik – melyek közül a svédországi Göteborgban 2015. augusztus 22-én minden, valaha megrendezett metálkoncertek legnagyobbikát adták, ami az önálló fellépéseket illeti (tehát nem fesztiválesemény részeként), összesen 63 ezren tekintették meg a show-t – mindegyikét profi stáb rögzíti, tulajdonképpen már az esemény jelen idejében DVD-minőségben láthatja a közönség a műsort a hatalmas színpad háttérvásznán (végül valamennyi letölthető a MetOnTourról, mely a Metallica hivatalos weboldaláról érhető el). Ez azt jelenti, hogy a tűéles képek oly módon helyettesítik a színpad valós – nem mediális – képét, hogy az vágott film benyomását kelti az élő esemény máskülönben statikus folyamában. (Amennyiben azt feltételezzük – márpedig mást nemigen tehetünk –, hogy a néző hozzávetőlegesen egy pontból kíséri figyelemmel a koncertet, egyetlen perspektívát elfoglalva.) A közösségi élmény abból is fakad, hogy a kivetítőn a szabad szemmel közlőrl sem látható pontok szintén jól láthatók, mint például egy-egy apró tetoválás James Hetfield alkarján, vagy a matrica és a felirat Kirk Hammett gitárján. Az énekes kezére tetovált M-betű – a Metallica logójának kezdőbetűje – óriás méretben e logó alá rendezi mindazt, amit egy Metallica-koncert több tízezer jelenlévő számára jelent, s eme rövid történet során a zenekar tagjának bőrére festett jel a színpad hátterére vetített képként tölti be a stadion látványának terét. A látvány nem jöhetne létre közvetítés nélkül, és nem volna megtapasztalható a koncert hiányában. Amint létrejön, kisvártatva továtúnik, és egy másik kép foglalja el a helyét, az azonosulás színekdochikus, testről a technikára átvitt alakzatát az időbeli folytonosság tapasztalatát megjelenítő zenekari előadás, valamint az e tapasztalatot képi mozaikokra bontó klipszerű közvetítés követi.

Nem minden Metallica-koncert épül erre az élményre. Sőt tulajdonképpen azok a fellépések, amelyek az utóbbi években hivatalos DVD-n is napvilágot láttak, olyan tengerentúli állomásokon lettek rögzítve, amelyeken a fellépés helyszíne zárt aréna, és ennek centru-

mában áll a csaknem az egész kosárlabda- vagy jégkorongpályát betöltő monstruózus színpad. A küzdőteret megtöltő közönség körbefolyja a színpadot, mindenki más a lelátókon követi az eseményeket. A zenekari tagok váltogatják a helyüket, így mindig vannak, akik valamely tagot/tagokat időlegesen háttal látják. Mivel a színpadnak nincs háttere, a fentebb leírt vetítés sem lehetséges, éppen ezért nem véletlen, hogy ezek az alkalmak azok, amikor nem a sebes kamera- és perspektívaváltások eredményeznek kliphatást a távolabb helyet foglalók számára, hanem azok a performanszok, amelyek által lehetőség nyílik látványos, a figyelmet teljes egészében lekötő, nem mediális színpadi produkciók előállítására. Ennek megfelelően a színpadot körbeölelő állósorok száma csekély, a kiterjedt színpad pedig a lelátó valamennyi pontjához közel helyezkedik el, hogy a tekintet számára közvetlen vizuális élmény valódi és felcserélhetetlen legyen. Nincs tehát ellentmondás abban, sőt adja magát a szituáció, hogy míg a hagyományos felállású koncerteken a közönség számára lehetőség nyílik egy párhuzamos, azonos idejű klipfolyamot nézni, mely lefolyásában megegyezik az éppen zajló előadással, addig az említett arénák színpadi teljesítménye – mely az élő tapasztalatban nem-mediális – digitálisan és DVD-formátumban is forgalomba kerül, immár mediálisan, vagyis ama képernyőtapasztalatként, mint a tradicionális koncertek élő élménye.

Kis túlzással azt is mondhatnánk, hogy a szuperközeliknek és a vágásoknak köszönhetően a rögzített műsorok olyan pillanatokat mutatnak meg – a kivetítőhöz hasonlóan –, amelyek sohasem láthatók, és ennél fogva sohasem léteznek *közvetlen* módon. A hasonló pillanatok alkalmasak arra, hogy pszeudo-narratívákat hozzanak létre, bizonyos történeteknek vagy képzettársításoknak helyet biztosítsanak, másokat kizárjanak vagy módosítsanak. A dokumentarista jelleget, éppen a mediális effektusok professzionalizmusa okán, képes felülírni valamilyen fiktív dimenzió, utóbbi pedig képes valóságossá – vagy legalábbis hatásossá – tenni az élményt. A következőkben a *Through the Never* című, 2013-ban a mozikba került Metallica-film egyes komponenseit tekintjük át a fent vázolt összefüggések keretében.

Through the Never

A *Through the Never* – címét a Metallica legendás Fekete albumán szereplő dalról kapta – az az Antal Nimród rendezte, aki a *Kontroll* sikere révén vált ismertté Magyarországon és külföldön egyaránt. Lars Ulrich dobos legalábbis erre a mozira hivatkozva javasolta a Metallica-film rendezői székébe, amire a zenekar tagjai rá is bólintottak. (Utóbb kiderült, hogy a méltán kedvelt rendező, aki az Egyesült Államokban nőtt fel, ifjúkorában maga is Metallica-rajongó volt.) A *Through the Never* dal inkább kérdez, mint konkrét válaszokat ad, és a létezés kiismerhetetlenségét, átmenetiségét faggatja annak kiszámíthatatlan, csavaros, fordulatokkal barázdált ívében, farkasszemet nézve az örökkévalósággal. Az univerzum felfoghatatlan nagyságába vetett ember útja válasz nélkül hagyott kérdések sokaságán keresztül vezet, és ebbe a származás és az identitás újra és újra felmerülő dilemmái is beletartoznak, még hozzá kozmológiai léptékben. Az örök kérdések – kik vagyunk, honnan jöttünk és miért – a sohan keresztülvezető élet termékei, azaz egy olyan valószínűtlenségé, amely jellegénél fogva nem ad lehetőséget érvényes válaszok előkészítésére és megadására. Mindazonáltal a lendületes és inkább játékos dalhoz nem szükséges filozófiai kontextusokat rendelni, inkább abba az irányba érdemes továbbgondolkodni, hogy a cím jól hangzóságán kívül milyen kapcsolódásokat feltételezhet a dal és a huszonek esztendővel később elkészített és bemutatott film közt. A koncertfilmben nem hallhatjuk a szóban forgó 1991-es szerzeményt, de számos olyan átjárással szem-

besülhetünk, amelyek a pszeudo-narratívák körét jelentősen kibővítve sajátos Metallica-univerzumot hoznak létre, fikció és valóság – illetve ezek többszörös rétegeinek – egymásba omlását eredményezik. Ezek során a koncertélmény és a show lefolyása, továbbá a zenei univerzum asszociatív képi és testközeli megelevenedése egyfajta punctumot jelent a mindenségről alkotott képek közt, egyetemessé tágítva a Metallica-élményt. Aligha véletlen, hogy az arénán kívüli világ „összeomlásával” – amit a főhős, Trip idéz elő ellenfele kalapácsának ismétlődő leütéseivel – a kiürült koncertteremben az utolsó tételként fölhangzó (instrumentális) *Orion* hallgatható végig a zenekar magányos előadásában, melynek egyetlen tanúja az üres arénában egyedül maradt főszereplő.

A *Through the Never* világában már a nyitójelenetek, Trip útja az arénába, a backstage állomásain látottak, valamint az enigmatikus események az autó körül hasadtta teszik a fokolizált karakter, azaz Trip világát. Ebben a világban a Metallica a szent grál, sőt aligha túlzás állítani, hogy a zenekar jelenléte hozza létre a továbbiakban látott és megtapasztalt pszeudo-világot, valamint pszeudo-narratívát, Trip – talán hallucinációkkal, illúziókkal teli – utazását, amire a főhős neve is egyértelműen utal. E tekintetben a Metallica egyfajta tudatmódosító szerként egyaránt értelmezhető, továbbá egy olyan világ „felfnyitójaként” lépnek színre, amely csak a koncert jelen idejében létezik. Az egyes dalokhoz a koncerteken külön-külön képi és díszletvilág tartozik (az egyes lemezeknek megfelelően – a *Master of Puppets* címadójához a bábokon függő sírkeresztek, az *...And Justice for All*hoz a gigantikus Jusztícia-szobor, mely látványosan megsemmisül, leomlik a dal előadása közben, a *One*hoz a militáris kontextus fojtogató hang- és képeffektusai stb.), azonban mindezek az elemek nem kapcsolódnak ahhoz a vizuális narratívához, amely Trip kalandjairól tudósít. A *Through the Never* koncerteseménye ebben az egyszerre valós (mert megtörtént eseményt rögzítő és továbbító), illetve fiktív (mert megtöri a valós ismert dimenzióját, és megkettőzi azt) világban a médium, a közvetítő kapocs az egyes szintek közt, úgy azonban, hogy maga teszi csupán lehetővé a szintek egymásra vetülését. Tehát a *trip* csakis akkor létezik, amikor az esemény – a koncert – történik. A *Through the Never* esetében a szóban forgó eseménynek természetesen van lokálisan kitüntetett pontja: a filmben ez az aréna, ahol a koncert zajlik, és amelynek a történet bizonyos pontjain Trip is a megtekintőjévé válik; a filmen kívül pedig a moziterem, ahol a néző a Metallica filmjét 3D-ben megtekinthette. A technikának nem kizárólag élményfokozó és az érzékeket lehengerlő szerep jutott: annak segítségével a néző (rajongó) részévé válhatott a koncert (tehát egyszerre valós és fiktív) eseményének. A tény, hogy a koncertfilm 3D-vetítésre alkalmas mozikban került forgalmazásra, azt sugallja, hogy az alkotók szándéka valóban az egyes valós és fiktív szintek egymásra vetítése lehetett. A koncerteknek hagyományosan nem a moziterem a színhelyük, a moziteremben pedig hagyományosan nem koncerteket láthatunk-hallhatunk. (A kivételek nem tartoznak ide, így tekintsünk el tőlük.) Ugyanakkor a 3D a *through the never*-élményt hihetővé tette: a koncert eseménye valós, megtekintése viszont nem valós *idejű*, hanem technikai reprodukció eredményeként válik eseménnyé. Még hozzá oly módon, hogy a technológia által kaput nyit az immár fiktívvé vált – mert a moziterem keretező helyszínére vitt – koncertvilágba, illetve az azon belül létrejövő fikcióba.

A *Through the Never* innovatív horizontja a metálzenei közegben nem tekinthető mindennaposnak, megoldásai csak részben arattak sikert. Az Antal Nimród által kitalált háttértörténet túlságosan enigmatikusnak bizonyult a rajongók számára, a koncertfilm technológiája viszont rendkívül pozitív fogadtatásra lelt. A Metallica mindig is büszke volt arra, hogy olyan kísérleteket végezzen, amelyek nem egyértelműen tágítják közönségüket, de kockázatot vállalnak az irányában. Magyarán szólva, a zenekar minden alkalommal a saját feje utánt ment, és nem törődött a pénzületi vagy kritikai következmé-

nyekkel. Bizonyos tekintetben mind a *Through the Never* mozi, mind a Lou Reeddel közösen készített *Lulu* lemez kreatív, számos vonatkozásában posztmodern vállalkozásként értékelhető, míg a metálzenei színtér a mai napig is meglehetősen konzervatívként írható le. A következőkben a kimondottan negatív reakciókat kiváltó *Lulu*-projektről ejtünk néhány szót az experimentalitás Metallica-féle vonatkozásában.

Lulu

Sajátos helyzetben találhatták magukat azok, akik a metálzene felől közelítettek a Metallica és Lou Reed *Lulu*jához, mert nem adódhatott evidensen a Reed-kontextus ismerete. Reed-ismerőként persze a *Lulu*-sztori kontextusa sem feltétlenül magától értetődő; s hogy a két csoport ismeretei milyen halmazokat alkothattak, e halmazok pedig metszették-e egymást, vagy sem, arról nincs pontos képünk. Adódik azonban a kérdés, hogy ha a művészi ambícióiról ismert Reed és a határait előszeretettel feszegető Metallica összeáll, abból születik-e olyan – fogalmazzunk úgy, kiasztikus, egymást produktívan átható – együttállás, mely Reedet a Metallica lazább, hovatovább nem-művészi beágyazottságához közelíti, és fölruhazza, átítatja a fémzene zsigeri élményszerűségével, valamint, ezzel egyidejűleg, a Metallicát művészi-esztétikai magaslatokba emeli. Már a kérdés ilyenén feltétele sem evidens, hiszen az előadók pozíciója nem föltétlenül ezekben a pozíciókban rögzíthetők. Talán maga a *Lulu*-kontextus és Reed avantgárd érdeklődése szolgáltatott alapot e szituáció effajta leírására, (befogadás)esztétikai szempontból azonban mindenképp tudatosítani kell, hogy a popkultúra és a magaskultúra hagyományos viszonyrendjének újratermelése ebben az összefüggésben kevés hatékonysággal kecsegtet. Elsősorban azért, mert a Metallica sok szempontból – a popkultúrán belül is – maga is „avantgárdnak” tekinthető, Lou Reed pedig az elitkánon felől nézve popnak. A továbbiakban a kérdést tehát másfelől szituálnánk.

A főnti előföltevés egyik legsérülékenyebb pontja – láthatóan –, hogy az „artisztikus” és az „esztétikai” kategóriái reflektálatlanul maradnak. Mindenekelőtt azért, mert valamennyi megszólaló, aki bekapcsolódik a lemeztől való beszédbe, adottnak véli e fogalmak jelentését, olyannyira, hogy viszonylag rövidre zárva az érvelést, ironia vagy lesajnálás tárgyává is teszi. A „művészi” ebben az összefüggésben – és ebben az összefüggésben a Metallica kontextusa a domináns – pejoratívként jelenik meg, eltérő-elütő, bizarr, különködő entitásként, ami csupán körülményei és utalásrendszere (jelen esetben a Reed–Metallica-együttműködés, valamint az irodalmi-színházi alap és referenciatartomány) révén tart igényt az elismerésre. Az artisztikusnak e mégoly öntudatlan *esztétikai* ideológiai kisajátítása és kiforgatása során egyenes út vezet ahhoz a befogadói magatartáshoz, amit a gyanú hermeneutikájának szokás nevezni, és ami az eltérőt, a különbözőt, a mást, a differenciát nem megérteni igyekszik, hanem távol tartani. Viszont nem árt szem előtt tartani azt sem, hogy a különböző, a távoli *megértő* kezelése önmagában még nem vezet megértéshez, azt *közelbe kell hozni*.

A kontextusok és az utalásrendszer, a művészeti és művészetközi háttér ismeretének hiánya – metálos nézőpontból – további defektusokat okozhat: e szerint a *Lulu* sikerületlensége legjobb esetben is a *St. Anger* (2003) vagy a *Death Magnetic* (2008) lemezek sikerületlenségének folytonosságáról tanúskodik, a Metallica fölött eljárt az idő, már képtelen jelentős vagy akár jó album létrehozására, vezető kreatív és kísérleti potenciálja kimerült. (A *Lulu*ról szóló ismertetések és beszámolók legtöbbször ezeket a belátásokat forgalmazta.) Ha Reed irányából érvelnénk, e nézőpontból nem tennénk helyesen: a Reed-kontextusra a Metallica-hagyomány felől pillantó radikális tekintet legfeljebb legyint, és

Reed – olvashatjuk – egyébként is szörnyű ezen a lemezen. Ha a Wedekind-darabok és színházi, valamint filmes adaptációi, esetleg az opera-értelmezés, továbbá a kiterjedt szakirodalom vagy éppen az irodalom- és színháztörténeti korszak (expresszionizmus, modernség) felől vizsgálódunk, úgy beleeshetünk az ideológiai csapdába, miszerint igazolni próbáljuk a Metallcát egy nem-Metallica-produkción. Bárhonnan is nézzük, kockázatokkal vagyunk körülvéve a Reed/Metallica-féle *Lulut* övező diskurzusban: mindenképp számolni kell azzal a diszkurzív manőverrel, amely a Metallcát márkanévként kivonja az ilyen jellegű kísérletek legitimációja alól (vö. „más néven kellett volna kiadniuk ezt a lemezt”), vagy ellenkezőleg, a márkanévnek köszönhetően a megértés kegyes (és nem interpretatív vagy applikatív) gesztusában részesíti a produkciót.

Bárhogy is, a *Lulu kísérleti* anyagként előreláthatóan bukásra lett ítélve. E helyütt a *kísérleti* kategóriája tulajdonképpen szintén gúny tárgya. Tény, hogy jogunk van ily módon közelíteni: mondhatjuk például, hogy Reed monoton, a változatosságot észrevehetően kerülő szövegmondása elidegenítő hatású, és ezáltal tetten érhetjük a *Lulu* lemez expresszionista-teátrális jegyeit; de mondhatjuk azt is, hogy a szóban forgó jegyek a Metallica felől nézve hallgathatatlaná teszik az alkotást.

De hol lelhető meg a *Lulu* kapaszkodója, amelyet megragadhatnánk? Alighanem mindenkinek máshol: számunkra nem Wedekind, nem az irodalmi-színházi utalásrendszer, de még csak nem is az experimentális jelleg megkérdőjelezhető adekvátsága jelenti a fogódzót, hanem az, ami épp a tézis az antitézis előtt, a *konvencionális* az avantgárd köntösében: a *Lulu* zenei ismerősége. Föltehető tehát a kérdés, hogy Metallica-hallgatóként mi ismerős a *Lulu* dalaiban. A válasz, hogy a Metallica, természetesen, közelebbről pedig James Hetfield hangja. Az énekes-gitáros ugyan nem kap nyomatékos szerepet, hangsúlyai azonban épp annyit tesznek hozzá egy-egy dalhoz, hogy azok elviszik, megemelik, familiárisá teszik a szerzeményeket: ilyen ismerős színeket hoz a lemezt nyitó *Brandenburg Gate*, a húzós *The View* vagy a könnyed-felszabadult *Iced Honey*, illetve nem egy másik dal nyomatékos pontjai. James Hetfield az énekesduó egyik tagjaként – itt valódi vokalistaként – úgyszólván „alányúl” Reed szavainak-hangjának, és énekével, iteratív szekvenciáival karaktert, refrénszerű struktúrákat visz a tételekbe. Reed arca mögött nagyon is karakteresen fölsejlik az ismerős James Hetfieldé.

Lineáris szerkezet, egyenes sodrás. Elég néhány alaposabb hallgatás, hogy körvonalazódjon a *Lulu* hagyományos struktúrája; csak kevés olyan szerzemény hallható, mely szokatlanul vagy radikális formabontóan építkezik – innen nézve az album csak részben tekinthető experimentálisnak vagy avantgárd törekvésűnek. Sokkal jellemzőbb, hogy mindenféle zajok, kísérő hangok és disszonáns komponensek billentik ki a befogadót a megszokott elemek befogadásából, különösen a kitartott bűgátások és konstans, helyenként szándékosan monoton hangulati egységek. A *Mistress Dread* old school, mechanikusan ismétlődő thrash tekerését például hangulatilag nagyban „eltolja” az efféle „idegen” komponensek használata (és persze mindenekelőtt Reed itt teljesen disszonánsnak ható recitálása), a végeredményt mégsem mondhatjuk érdektelennek. Bármily kevésbé érje váratlanul a hallgatót a *Lulu* posztmetál kísérleti attitűdje, tartalmaz annyi familiáris elemet, hogy elidegenítő összetevői ellenére sokkalta jobban sarkalljon az újrhallgatásra, mint bármelyik nosztalgia-thrash zenekar, amelyek esetében legfőlőbb elvárásai és előföltévesei teljesülésével lehet elégedett az egyszeri hallgató. A *Lulu* így tekintve rendelkezik szubverzív potenciállal, ez a lehetőség, teljesítmény azonban a stílus- és műfajkeverés, valamint az említett előfeltevések feszültségében nyeri el jelentőségét.

Mindezzel viszont még mindig nem állítható, hogy a *Lulu jó* – az viszont igen, hogy a Metallica és Lou Reed projektje a befogadói magatartás újraszituálására, illetőleg az

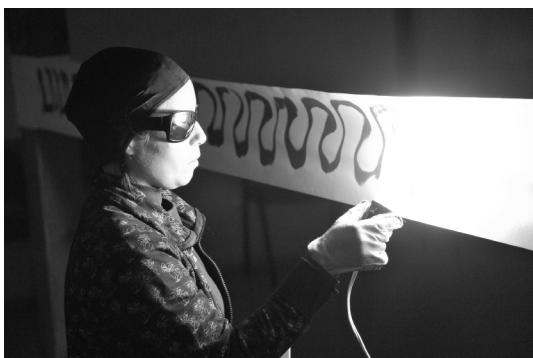
„esztétikai”, valamint az „esztétikai tapasztalat” átgondolására sarkall. Ennyiben azonban feltétlenül „kísérletinek” mondható, és pontosan azoknak a műfaji kereteknek az identitását alakítja át, amelyek műfajon belüli megújítása a nyolcvanas években népszerűvé tette a zenekart.

Lords of Summer

Az alábbiakban azt a gondolatmenetet próbáljuk elővezetni és argumentálni, miszerint a populáris zene olyan összetett konstrukcióiban, mint a Metallica lemezei és dalai, nem egyértelmű az egyes tételek identitása és határa. Anélkül, hogy részletesebben belemennénk a műalkotás „nyitott” jellegének szövevényes kérdésébe, illetve taglalnánk a kortárs stúdiós és élő műfajok rögzítési és közvetítési technikáit, továbbá mindezek kurrens technológiáját (és annak hatását a zenefogyasztásra és -befogadásra) – noha e kérdések mellett sem szabad elmenni –, a néhány hónappal ezelőtt megjelent új Metallica-lemez, a *Hardwired... to Self-Destruct* (2016) egyik előzetesének elkészültét vesszük szemügyre. Elsősorban is azt, hogy a *Lords Of Summer* című dal, mely publikálásának napjaiban mindössze a készülő új album zenei irányvonalát hivatott jelezni, és nem volt eldöntött, rákerül-e a lemezre, hány és milyen metamorfózison ment keresztül, míg megvásárolható hordozón is hozzáférhetővé vált. Előjáróban: a dal végül nem került rá a két CD-n megjelenő, összesen 12 tételt tartalmazó produkcióra, viszont szerepel az extra kiadások harmadik CD-jén, mégpedig néhány feldolgozás és koncertfelvétel társaságában. Azaz bónusz trackké vált.

A kiinduló kérdés a következő. Mi történik akkor, ha bebizonyosodik, hogy a klasszikusnak tekintett kompozíciók, melyek szerkezetileg oly komplexnek, ugyanakkor magától értetődőnek tűnnek – például – az első négy Metallica-lemezen, egy adott ponton ugyan „megíródnak”, de fönntartják a lehetőségét, hogy darabjaikra szedve későbbi, különálló dalokban mutatkozzanak meg, mintegy szétírva saját eredetüket, ami ugyanazokból – vagy hasonló – szerkezeti egységekből álltak össze? A már ismert és kedvelt albumok óriási kompozíciói (*Ride the Lightning*, *Call of Chtulu*, *Battery*, *Master of Puppits*, *Disposable Heroes*, *Orion*, az *...And Justice for All* bármelyik dala, stb.) lezárt kompozícióként ismertek, meg is hagyjuk őket annak. Azonban tudjuk, hogy a Metallica a 2008-as *Death Magnetic* album előtt is elővezetett olyan új szerzeményeket a koncerteken, amelyek aztán nem kerültek föl a korongra, vagy bizonyos szerzemények egyes részei ilyen-olyan helyeken fölbukkantak a lemez dalaiként megismert tételekben. Azaz egy korábban koncerten bemutatott előzetes dal nem került hivatalos hordozóra, annak bizonyos részei (riffek, verzék, szólók etc.) viszont felhasználásra kerültek más szerzeményekben, amelyek végül szerepeltek a megjelenő lemezen. A lemez- és dalírás ebben a perspektívában *patchwork*nek tekinthető.

Vegyük a fentebb említett *Lords of Summer* példáját. James Hetfield énekes-gitáros-dalszerző elmondása szerint direkt a By Request-koncertek kedvéért írták, hogy demonstrálhassák, a fölhalmozódott ezernyi új témából össze tudtak állítani legalább egy tételt. A szóban forgó darab lehet, hogy ott lesz a születő albumon, lehet, hogy nem, az alkotás e fázisában nem tudható. A *Lords of Summer* ezt követően legalább három verzióban került a közönség elé. Először egy bogotai koncert másnapján, egy viszonylag hallgatható, de korántsem profi koncertfelvétel formájában, pár nappal később a zenekar által nyilvánosságra hozott demóként (*Garage Demo Version* megjelöléssel, mellyel már prefigurálták a tétel hangulatát és minőségét), majd utóbb a Metallica hivatalos bogotai élő felvételeként. Természetesen az utolsó változat tekinthető a hangzás szempontjából

Apály/Dagály, akció, (villanykörte, hőérzékes faxpapír), We Haunt performansz-sorozat, 2009

a legjobbnak. Mindent összevetve azonban a harmadik verzió, a hivatalos koncertklip megint újabb arcát mutatta a *Lords of Summer*nek, és talán nem túlzás állítani, hogy egyik sem felelt meg semmilyen ideálnak, amely a *Lords of Summer* címet visel(het)ti. Az első, nem hivatalos verzió élő felvétel volt, a második, demóként aligha egy kigondolt zenei- és hangzásvilág reprezentánsaként került a hallgatók elé, a harmadikat pedig ugyan autorizált változatnak lehetett tekinteni, de csupán mint egy élő előadás 9 perces zenei eseménye. Olyan esemény, mint ami később zenei produkcióvá érik, vagy nem – esetleg csupán a részletei maradnak meg és válnak felhasználhatóvá, elszórva egy új koncepcióban. Mi volt a sorsa tehát ennek a dalnak? Üzleti szempontból a fennmaradás (koncert-maxi-CD-k vagy EP-k formájában), művészileg viszont kalkulálhatatlannak tűnt. A *Lords of Summer* mindenestre azt demonstrálja – és e helyütt óhatatlanul produkcióesztétikai szempontok is érvényesülnek –, hogy amiről azt gondoljuk, lezárt, végleges és megbonthatatlan, keretekkel és identitáshatárokkal rendelkezik, az valójában nyitott, végtelen és a legkülönbözőbb metamorfózisokra kész. Voltaképp ennek a metamorfózisnak az eseménye látható-hallható a dal három, alighanem tudatos módon egymás után nyilvánosságra hozott változatában.

És mondják el, hogy a Metallica korában éltem

1996-ban és 1997-ben, amikor a Metallica akkoriban sokat vitatott, *Load* és *ReLoad* című lemezei megjelentek, az egyes korongok hozzávetőlegesen majdnem 80 perces játékidőt tettek ki (a *Load* került a legközelebb ehhez 78:59-cel, ez volt a maximális terhelhetősége a CD-nek). A CD-korszak, mint ahogy korábban a kazetta vagy a bakelit, behatárolta a rákerülő zene terjedelmét, ebben az értelemben a hordozó határozta meg, mit és hogyan vésnek bele. Az üres kazetták 30 és 45 perces oldalai a vinylt imitálták, a CD-k pedig eleinte mindkettőt, legalábbis a metálzenében meglehetősen feltűnő módon, hiszen a megjelenő albumok java 45 perc körül mozgott, azaz éppen ráérték egy 90 perces szalag „A” oldalára. E hossz a Metallica lemezeire viszont sosem volt jellemző, inkább 60 perc körül mozogtak, így megtöltötték egy 60 perces kazetta két oldalát. A CD-k maximális játékidője éppen 79 perc. Persze, a kilencvenes években több népszerű zenekar kísérletezett duplalemezzel, mint például a U2 vagy a Guns 'n' Roses, s tulajdonképpen a *Load* és *ReLoad* is párként szerepelt, ha nem is egyszerre publikálta őket a Metallica. James Hetfieldék a hordozó és a közeg tekintetében ekkor is, miként korábban, tudatosan gondolkodtak. A nyolcvanas években, az MTV-korszak kezdetén és csúcán szándékosan nem készítettek lemezt népszerűsítő videoklipet, mert nem a tömegmédiá segítségével (és annak torzító hatásával) törekedtek szélesíteni rajongótáborukat. Ebbéli szándékukat tulajdonképpen akkor búcsúztatták (a nyolcvanas évek legvégén), amikor e szempont már nem különösebben számított.

Azóta a Metallica számos videoklipet készített, és teljesítményüknek köszönhetően, miként eme írás elején fogalmaztam, a mai napig is az egyik legjobban dokumentált koncertzenekar a világon. Valamennyi fellépésük elérhető a zenekar hivatalos oldalán (letölthető formában), kiadványaik olyan szövevényes rendszert alkotnak, hogy képtelenség követni őket. Az ezredfordulón, a Napster nevű fájlmegosztó pioníroldal elleni kereset benyújtásával (és megnyerésével) a zenekar elsőként (és valószínűleg az egyetlen nehézsúlyú szereplőként a színtéren) állt ki a digitális szerzői jogok érdekében, az illegális letöltések ellen, majd szűk néhány évvel később, a zenehallgatási szokások nagymértékű és gyors megváltozásával összhangban maga tette digitálisan elérhetővé friss kiadványait, mielőtt a fájlmegosztó oldalak ellophatták volna azokat. Világos, hogy az új idők új

dalai egészen másként jutnak el potenciális hallgatóikhoz, mint akár tíz-tizenöt esztendővel korábban. Ahogyan az is, hogy a kiadványok népszerűsítése új stratégiát, ezzel együtt új hordozót és közeget kívánt. Jóllehet ma a bakelitok reneszánszukat élik (talán megérne egy misét számba venni, milyen vágyak és befogadási preferenciák vezetnek el vagy vissza a hallgatókat az egyik legkorábbi, analóg hangzásvilágú médiumhoz), a Spotify és a YouTube korában legalább két irányba kell tekinteni.

A retró jegyében föllángolt bakelitkultúra iránti kereslet lehetséges figyelembevételével születhetett meg az ötlet, hogy a bő nyolc év után elkészült és kiadott új Metallica-album, a 2016. november 18-án megjelentetett *Hardwired... to Self-Destruct* 12 új, önálló dala (összesen kb. 78 perc játékidő) két külön diszken kapjon helyet, a megkettőzéssel azt az olvasati lehetőséget is fenntartva, hogy a hallgató duplalemezként tekintsen a produkcióra, miáltal ketté is bonthatja annak befogadását időben is, térben is. Az egyenként 38-39 perc körül mozgó 6-6 dal tehát nemcsak a különböző materiális hordozók szempontjából könnyebben elhelyezhető, de új befogadói szituációt is teremt a zenekar követői számára.

Ami a digitális kereskedelmet és marketinget illeti, a Metallica ismét az elsők közt igyekszik a szolgálatába állítani a digitális-technológiai médiumokat, illetve az azok nyújtotta (csaknem) ingyenes terjesztési lehetőséget. A YouTube-on működtetett hivatalos zenekari csatorna, a MetallicaTV a *Hardwired... felvezetéseként* három dal videoklipjét mutatta be, sorrendben a kvázi-címadót (*Hardwired*), majd a lemez megjelenéséig két másikét (*Moth Into Flame*; *Atlas, rise!*). Mindhárom dal – a YouTube-on történő publikációnak megfelelő módon – klipet, azaz vizuális megjelenítést kapott. A klipek gyorsan és láthatóan költséghatékonyan készültek, mégsem azt a tendenciát követik, amely valamennyi zenekar rendelkezésére áll, nevezetesen a számítógépes animációval előállított, low-budget szöveges-vizuális videókét. Lars Ulrich dobos még a lemez megjelenése előtt azt nyilatkozta, elképzelhető, hogy valamennyi új dalhoz forgatnak videoklipet, „mivel most már a YouTube a világ legnagyobb tévécsatornája”.

Az MTV-korszak videoklipjes világa egy-egy albumot hivatott népszerűsíteni, és a single státuszát is megerősítette. A YouTube és társai ezzel szemben inkább fragmentarizálni látszanak a nagy egészet, miközben a single-t vagy annak lokuszát meghagyják, de nem emelik központi helyzetbe. Valamennyi dal single-lé válik, és mindegyiknek hasonló a státusza, továbbá az összes rendelkezhet saját identitással, amelyet úgy alkot meg a zenekar és úgy adagol, ahogyan csak akar. Az ilyen széttartás azonban körszerű mozgást eredményez, hiszen a központi helyzet megszüntetésével (legyen akár egy-egy lemeznek „több” központja vagy kitüntetett helye) a single visszatér abba a koncepcióba, amelynek része. Új, vagy legalábbis más befogadói attitűdöket hívhat elő a szinekdochikus struktúra eme átértelmezése. Lényegében olyan folyamatnak vagyunk a szemtanúi, amely az időben visszafelé és előre felé tartó mozgások erőterében keletkezik, és egyszerre alapszik a médiumok iránti nosztalgikus/retró vágyakon, valamint a technikai és technológiai lehetőségek radikális kiaknázhatóságán. E folyamat pedig természeténél fogva nem zárul le, nem is lezárható.

Megtér vagy megfordul?

A legutóbbi karácsonyi ünnepek közeledtével – egy baráti társalgás során – valláshoz, hithez kapcsolódó kérdések is szóba kerültek. Ebben nincs semmi meglepő. Eközben azonban a társaságot jócskán meglepte az a szenvedélyességig hevült bő félóra, ami a címbeli két szó használatát érintő véleménykülönbség miatt és körül alakult ki. Ezért, és mert azóta biztosra veszem, vannak még, akiknek nyelvi épülését szolgálhatja, úgy érzem, érdemes körüljárni a témát.

Előljáróban muszáj elmondani, a most felelevenített beszélgetésben dunaszerdahelyi és lévai járásbeliek vettek részt. Miért? Mert az indította el a vitafolyamot, hogy az Ipoly mentéről származó egyik barátunk abbéli vélekedése mellett kardoskodott: autóval márpedig nem lehet megtérni, mivel ebben az összefüggésben ez kétségkívül helytelen, hiszen a magyar nyelv helyes használata mentén itt kizárólag a megfordulni a helyes, és a megtérni szónak kizárólag vallásos szövegkörnyezetben van helye. És hozzátette, öfeléljük, ahol a palócos kiejtés mellett az irodalmi magyar nyelvhez nagyon közelálló szépséggel beszélnek, az autósok – mondjuk egy zsákutca végén – mindig csakis megfordulnak. Mint mondta, azt, hogy az autós megtér, ő mindmáig csak a csallóköziek szájából hallotta. Gyorsan leszögezendő, ez nem általánosítás, nem jelenti, hogy az Ipoly mentén élők mind így vélekednek. Viszont minekutána ez az eset önmagában is beszédes, és mélységesen elszomorító, elhatároztam, ha nem is a teljesség igényével, de kicsit alaposabban utánajárok, mi helyes és mi nem.

Napjainkban az emberek többsége értelmezésében egyértelműnek és világosnak tűnik, hogy a megtérés a gondolkodásmód megváltozását jelenti, másként a jobb útra térést, az erkölcsi megjavulást. És igen, ezzel a szóval a gondolati síkon történő másik út választását, esetleg az életmódnak a mindenkor aktuálisan elfogadott értékrend szerinti jó irányba változását lehet kifejezni – minden bizonnyal abból eredően, hogy az újszövetségi görög nyelvből ismert eredetije, a metanoia szintén a gondolkodásmód megváltoztatását jelentette. De mindösszesen ennyi lenne, ennyiben kimerülne jelentéstartalma? Messze nem így van.

Mindjárt elsőként kívánatos azt felidézni, volt idő, amikor a megtérés a magyar nyelvben visszatérést jelentett – erről alább bővebben szó lesz. Vagy ott a nevezetes bibliai részlet, Saul damaszkuszi úton történt pálfordulása, ami után Pál apostollá lett. Latinul így írták: *conversio Sancti Pauli*. Ha pusztán a sokak által semmibe vett

paraszti következetesség mentén vesszük górcső alá, akkor is az tűnik ki, amennyiben az ő vonatkozásában általánosan elfogadott a Pál fordulása kifejezés (noha esetében nyilvánvalóan megtérésről volt szó, mégis a fordulás főnévvel együtt rögzült a köztudatba, sosem szokták a páltérés szóösszetételt emlegetni; külön ugyanakkor mondják, Pál térese formában), akkor a dolognak visszafelé ugyanúgy működni kell. Azaz minden egyéb helyzetben egyaránt használhatónak tűnik a megtérés kifejezés is. A témakör összetettségét jelzi azonban, hogy Saul/Pál esete ellenére, ezzel szemben, átvitt értelemben, az ember a hitéből mégis inkább csak kitérhet, mintsem kifordulna, hacsaknem attól elfordul – pontosan az ilyen apró eltérésekkel éltethetjük anyanyelvünk szépségét. Mint elvont fogalom, magába szállként is használatos. Aki ájulást követően magához tér, annak szervezete nem tesz mást, a baljósból visszafordul, visszatér a rendes kerékvágásba. A megfordult benne a borjú közmondással jobbra azt fejezik ki: az illető haragja elmúlt – eredetileg ezt szintén a megtér szóval mondták, és nem melleleg a csallóközi emberek ma is ekképpen mondják. Kifejező a megjön az esze jelentésű észhez tér szókapcsolat, amikor valaki belátja, addig rosszul csinált valamit, és – magától vagy némi iránymutató szándékú terelgetéssel – rátalál a helyes irányra. Érzékletes az igei utótagú térül-fordul, e szópár jelentéstartalma szerint az adott személy fordul egyet és visszatér, visszajön, esetleg körbejár. Illyés Gyula először 1953-ban kiadott, *Hetvenhét magyar népmese* című népmeseegyűjteményének egyik darabja az *A legerősebb állat*; jöjjön ebből egy részlet: „Elmondhatom! Nem bírtam már az éhezést, s az éjjel belopózkodtam a faluba, hogy valami kövér bárányt vagy malacot szerezzek. Óvatosan jártam, de amint megéreztek a szagomat a kutyák, ugatni kezdtek, ahogy kifért a torkukon. Kiugrik erre az ember, térül-fordul, csapkod azzal a fényes farkával, amit ők baltának neveznek, azután csak neki a fejemnek; úgy helybenhagyott, hogy alig tudtam elvánszorogni idáig.” Szavaink beszélő tartalmú játékaival szembesülünk, amikor egy szobához vagy egy kocsmához közelítünk. Gondoljunk előbb Petőfi Sándor 1843-ban költött *Befordultam a konyhára* című versére, majd nézzük a kocsmát, ahová szintén lehet betérni és befordulni is. Ellenben utóbbiból kifelé az ajtón, a részek legalábbis, jellemzően csak kifordulni tudnak. A modern technikatörténet csúcsgépezetei voltak a mára használaton kívül helyezett, a Földre leszállni képes amerikai űrsiklók – a világűrben végrehajtott küldetéseik után képesek voltak visszatérni a Földre, noha a valóságban az űrállomáshoz képest megfordultak és bolygónk felé vették az irányt.

Van egy szó, amely megérdemli a külön bekezdést. A Kossuth-díjas író, Czákó Gábor Csaba weboldala nyelvédésanyánk menüpontjának a mozgást jelentő igéinkkel foglalkozó aloldalán is megtalálható: ez a székelyek által használt téringet – ez annyit tesz, valaki az állatokat egy bizonyos irányba terelgeti, az elkóborolni szándékozókat a szükséges útra tereli. Emellett, ha párbeszéd során valakit kérdések sokaságával szereteágazó válaszokra sarkallnak, lényegében azt a személyt is térítgetik, terelgetik – a mondandójában. Azért fontos erről bővebben szólni, mert rossz, sok mindent kizáró irányt választanak, akik minduntalan és kizárólag a tőlük messzi elterülő régiókat emlegetik egy nyelv régies, népnyelvi, egyedi, tájjellegű kifejezései kapcsán. Jóllehet kétértelműen mindenki szűkebb hazája érdemes az alapos kutatásra, sajnálatosan vannak, akik figyelmen kívül hagyják, hogy a magyarok lakta egyéb földrajzi területeken is seregnyi alig ismert, a széles olvasótábor számára nemritkán teljesen ismeretlen, emiatt első hallásra merőben szokatlan szót csipegethetnének össze. Ne feledjük, ha valaki nem ismeri egy szó jelentését, nem jelenti, hogy nincs neki. Visszakanyarodva, a téringetről illendő kiemelni: egyéb kifejezések mellett ez sem kizárólagos székely használatú, éppígy ismerik a Csallóközben is, azonos jelentéssel.

A mindennapi életből vett példálózó sorokat hosszan lehetne folytatni, de innentől igazán rátérek a lényegre, az eddigieknél még komolyabb megközelítésre. Mert ugyebár az ilyesmire ráfordulni lehetetlen.

Szóval, hogy az autós eset és egyáltalán a tárgykör tisztázásához és értelmezéséhez ne csupán az eddig említettek alapján következtessünk, hanem tudományos szinten, avatott oldalról is, megkértem a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársát, Heltainé Nagy Erzsébetet, segítsen eligazodni a jelen elemzésben „szó-ízekre” szedett szavaink használhatósága kapcsán.

Részletező válaszát azzal kezdi, való igaz, a mai nyelvhasználatban általában a megtérés alapvetően gondolkodásmód-változásra utal, „köznyelvi**b**, egyúttal természetesen széles körben ismert az a jelentés, hogy valaki – ahogy a történeti-etimológiai szótár megfogalmazza – »bűnét, tévelygését megbánva istenhívővé válik«, azaz megtér.” A szótárakban legtöbbször vallási stílusminősítéssel jelzett megtér napjainkban tehát elsősorban vallási értelemben használatos, de a szakértő hozzáfűzi: „Azért nem csak ebben az értelemben használjuk a megtér igét és a megtérés főnevet. Az értelmező és a történeti szótárak adatai is mutatják, hogy a tér, megtér ige eredeti, konkrét jelentése szerint térbeli irányú mozgást fejezett ki, miként néhány mai jelentéskörben is, gondoljunk csak ilyenekre, mint betér, kitér, letér valahova, valahonnan, valahol.” És ami sokatmondó és fontos, kiemeli továbbá, hogy „a megtér-nek ezt a konkrét, térbeli mozgást kifejező jelentését mára már inkább csak a régi nyelv, az irodalmi nyelv és – miként a felidézett vita is mutatja – szerencsére még a nyelvjárások őrzik, »visszatér, visszafordul, megfordul« jelentésekben. Semmiképpen sem lehet elfogadható tehát a lenéző viselkedés olyan beszélőkkel szemben, akik ezt a konkrét térbeli irányultságot mutató jelentéskört ma is ismerik, ma is használják saját mindennapi anyanyelvváltozatukban. Sőt! Örömkre szolgál, hogy a nyelvjárásokban, hogy a csallóközi nyelvhasználatban ezt a konkrét szemléletet még a mai beszélőközösségek nyelvi emlékezete ismeri, megéli, hogy nem felejtette el”. Tehát a megtér kifejezést a csallóköziek egyáltalán nem tévesen használják a mindennapokban, épp ellenkezőleg, eredeti jelentését őrizve élnek, élünk vele, különféle helyzetekben. Heltainé Nagy Erzsébet a Csallóközben bármilyen járművel megtérők megnyugtatójára, a kételyeket eloszlatandó elmagyarázza, „bizony lehet ma is megtérni, úgy ahogy a csallóközi parasztság használja, lehet autóval is más irányba haladni, megfordulni, és ezt semmiképpen se gondolják nyelvtanilag helytelennek. Már csak azért sem, mert ez – mint látjuk – nem nyelvtani kérdés, hanem nyelvhasználati, stilisztikai, pragmatikai; e tekintetben pedig nem érvényes a jó-rossz, helyes-helytelen dichotómián alapuló szembeállítás. A nyelvhasználók erkölcsi, etikai megítélése, minősítése, »megbélyegzése« pedig valóban bántó; és teljesen érthető, hogy az ilyen, lenéző vélekedés rosszul esik az érintetteknek”.

Végül a további jelentéstartalom sokrétűségére utalva a szakértő rávilágít, hogy „ugyancsak régiesnek, pontosabban ma már választékosnak hat a megtér ige egy másik, ma is ismert jelentése is, amikor valaki megtér, azaz visszatér atyáihoz, őseihez; a teremtőhöz, vagyis meghal”.

Hogy legalább egy korai nyelvészeti példa megemlíttessen, az 1795-ben kiadott magyar nyelvtankönyv, a több szerző írásaiból összeállított Debreceni grammatika – eredeti címén Magyar Grammatika, melyet készített Debreczenbenn egy Magyar Társaság. (Bétsbenn a Magyar Hírmondó íróinak költségével, Alberti betűivel 1795.) – is foglalkozott a tér és kiterjesztései jelentéstartalmaival, eszerint: előbb elegendő helyet jelölt, tehát hogy egy bizonyos mennyiség megtér valamekkora helyen, később

a tér irányváltozás kapcsán is felmerült, „tér az út az erdő felé”, majd ez értelmek után kezdtek használni az „erkölts megjobbítása előadására” is úgymint „megtérni, a bűnből”. Térd szavunk szintén ebből ered, találóa, hiszen lábunk ezen a hajlékony részén képes irányt váltani, végeredményben ennek köszönhetően térhetünk-fordulhatunk bármerre.

A szószármaztatás, az etimológia tudományának eddigi ismeretei szerint a tér ige ötörök eredetű lehet, eredeti jelentése fordul volt; ugyan háttére napjainkig sem pontosan felderített, előzményeiként és vele kapcsolatban felmerülnek többek között türk és altáji kifejezések, sőt a forgat jelentésű jakut „tögörüj” is.

Fentebb említettem a népmesék világát, de még néhány szó dukál a népköltészet világának. A világhálón, a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalain olvasható a témával foglalkozó *Magyar népballadák* (szerk. Ortutay Gyula; válogatás és jegyzetek Kríza Ildikó; Budapest; Neumann Kht.; 2000). Ennek jegyzetszótára is azt írja, a megtér jelentése visszafordul, megfordul.

A nyelvtudományi oldalról való taglalás után következzen az irodalmi vonatkozású fejezet. A magyar szépirodalom mögöttünk tudott történetében számolatlanul sok olyan alkotás íródott, amelyekben a szerzők használták a megtér igét. És tették ezt nem kizárólag vallásos tartalmú párbeszédnél, sokszor adták valamely szereplő szájába olyankor, amikor az mindennapjai teendőit végezte, vagy ha szerelmi indíttatásból, hirtelen, egy pillanat elszalaszthatatlanságát felismerve cselekedett. Íróink és költőink hazatér, visszatér, elhunyt és megfordul értelemben is használták.

Vörösmarty Mihály, az 1800-ban Kápolnásnyéken született költő és író, *A két szomszédvár* című, négy énekből álló epikus költeményében olvashatjuk a következőket: „...S László híre neked? Megtérnél íme rohanva, / Hogy hamarabb honn légy, megjárna nád szárnyas örömmel / Ős lakod utcáit s nincs, szemközt aki találjon / Vágyva beszállnál s a házban nincs, aki fogadjon...” – A műre egyébként legjellemzőbb az emberi indulatok, a ború, a pesszimizmus megjelenítése.

A főnemes Reviczky család gyermekeként íróvá és költővé lett Gyula (akit nem mellesleg törvénytelenként hozott világra szlovák cselédlány anyukája 1855-ben) egyik szemléletes gyermekversében, az *Őszi remény* címűben, annak utolsó versszakában így ír: „Lesz! Mert a föld csak alszik, nem halott, / Megtérnek napsugár, madárdalok. / És akárhányszor lesz még kikelet, / Rózsás napok, napfényes ég, meleg!” – Az ősz szépségeiről ír, és mint a rövid részletből is kiderül, eközben a majdan visszatérő napsugarakról és madárcsiripelésről szólva az örök körforgásra utal. Egy másik gyermekversében, Az üres fecskéfészek címűben, a téma annyiban azonos, hogy az őszről szól, ezen belül a fecskéfészekről, amelybe utóbb visszatér az élet, hiszen hazatér, a költő szavaival „Megtér a régi fecskepár”.

A magyar irodalom egyik legkedveltebb szerzője az 1863-ban született Gárdonyi Géza. A *Hosszúhajú veszedelem* című novelláskötetéből vett részlet: „Szaladj, Gabi: hozz szivart! A vendég, ha rövid időre érkezett, már rágyújtott a maga szivarjára, mikorra én megtértem, és így egy britannika megtakarult. Ha pedig hosszabb időre érkezett, pipát kapott, új tollszopókását.” – Világos, hogy visszaér értelemben használatik.

Az erdélyi költő, az 1893-as születésű Bartalis János Míg meghallja fájó messzeség című verse a nehéz mindennapokról szól. „Erdélyi hegy... rög... / Most fölötted szállok. / A bús ugart töröm. / ... S ha fáradt igában / estére megtér az okró, / míg fapajtában / jászolhoz kötöm: / millió kis testvér-fáklya / lobog mellettem. / Világítja köröm.” Utolsó soraival pedig imígyen mutat rá a lényegre: „Hogy milliók sóhaja

legyen kórusom. / Mezők dala: vér és verejték. / S ami híven kiverje: zengő cimbalom,
/ – míg meghallja fájó messzeség.

Az 1883-ban született, a Tiszához erősen kötődő Juhász Gyula Tiszai hajósok című verse így szól: „Ha tavaszi szelek járnak, / Megy a hajó lefele, / Szárnya támad a nótának, / Víg a hajós élete, / Messze megyünk, de megtérünk, / Itt születünk, itt a révünk.” – Mindössze hatsoros, mégis tartalmas, minden szavában beszédes, és egyértelmű.

A szintén 1883-as születésű Babits Mihály *Indulás az öregkorba* című verse mondanivalóját a címből fakadóan nem kell részletezni. Mármost ebben szerepelnek a következő sorok: „Mint ki a sarkvidékre készül, / mely fukar, kemény és hideg, / hol csak a zöld jég és fehér köd / s a hazug északfény ragyog: / úgy kell készülnöm a nagy útra, / melyből megtérni nem fogok.” – E sorok, ahogy a teljes mű az evilági véges létezés megváltoztathatatlanságáról szól.

Egy Hargita megyei származású, Budajenőre került parasztember, Küsmödi Bálint a múlt század dereka táján többször bejárt a Magyar Rádió épületébe, hogy ott székely nótákat énekeljen és meséket mondjon fel. A Néprajzi Közlemények 22. évfolyamában (1979, Budapest; Forrai Ibolya szerkesztésében), a Ditrău községben született férfi élet-történetét bemutató fejezetben, – amit 1954-ben magnetofonszalagra rögzített felvételtől írtak át – az ő mesélése részeként ezt olvashatjuk: „...S figyelmes leszek én. Nézek elé, s hát annyi a farkas az uton, hogy megolvasni nem lehetett, de harmincnál több vót. Megállítom a lovakot, s mondom, János bá! Jöjjön elé! Elé jó, mondom: né lássa-e. Evvót a szójárása, héjtel! phü az idegen Istenit! Mos mit csinájjunk! Mondom, én nem tudom. Aszonygya, mennyünk vissza. Mondom hát itt nem tud megtérni, hova menyen vissza. Aszonygya, haggyuk itt a szekeret. Mondom a kötelet, az éjjel a köteleket ellopják. Inkább kötelet vészen, aszonygya, de mennyünk vissza. Mondom, mennyen hátra, s a zsúpot vegye le. A zsúpot levette, s éléhozta, amíg én kifogtam a lovakot, addig ő tüzelt...” – A történetben megfordul jelentése miatt használta Bálint bácsi, a lovasszekér-re értve.

Petőfi Sándort senkinek nem kell bemutatni. Az irodalmi és kritikai lap, az Irodalmi Szemle 1973/1 számában a költő születésének 150. évfordulójára emlékeztek, a kiadványból, Szénássy Zoltán Kiskőröstől Segesvárig című írásából idézek, aki, mint írja, végigjárta a költő életének fontos helyszíneit: „Déva már az Alföld határán áll. Ha elesik, az osztrák kijut az alföldi rónaságra. Déva kulcsa pedig Piski, a Sztrigy folyónál fekvő hátszegi falucska. A Sztrigy Dévától kb. 15 km-re ömlik a Marosba. Ha ezen átjut az üldöző had, akkor Erdély elveszett. Modern betonhíd íveli át a folyócskát, amely sebes folyással igyekszik megtérni a Maros ölébe. Megállok a nyugati parton, a hídfőnél, ahonnan 123 évvel ezelőtt Bem irányította hadait. Az új híd mellett egy régi, lerombolt híd roncsai állnak. Ezen a hídon zajlott le hát az a véres csata, amely glóriát vont az ősz vezér homloka köré.” – A megtérés a tájleíró szerepet is betöltő szövegrészben egy folyócska folyásirányának szemléltetésére szolgál.

Hazánk egyik legtehetségesebb írója az 1930-ban született Doba Gyula. A már említett Irodalmi Szemle az 1973-as év folyamán folytatásokban közölte Vajúdó parasztvilág című, szociográfiai jellegű művét (a következő esztendőben könyvként is megjelent). Jöjjön egy picit részlete: „Így hát inkább nem pihen, a ház körül való tevése mellett sem maradt meg, hanem egy délelőtt veszi a kis gumikerekű kocsit, maga előtt tolja és elmegy Pezsernyére szilváért – jó tíz kilométer oda-vissza –, belekapaszkodik a kocsitolóvasába, tolja és egyben fogózik is belé, és úgy megy, mintha húszéves volna, meggörnyedve, de szaporán és fáradhatatlanul. A szövetkezeti bolt-

ból — majd másfél kilométer az út — negyed óra alatt megtér.” Ismét olyan használatára bukkantunk, ahol a megtér teljesen hétköznapi helyzetben, megfordul, voltaképpen hazaér jelentésében jelenik meg.

A skót Robert Burns *Szombat este a kunyhóban* című, eredetileg 1786-ban kiadott verse is szemléletes. A verset magyarul Lévy József költő és műfordító bő száz évvel későbbi fordításában ismerjük (bár kissé félreértelmezve), egy kis részlet: „Novemberi szél zúg az ugaron, / A téli kurta nap végére jár, / Megtér ekéből a csüggedt barom, / Nyugodni száll a varjak serge már.” – A mű a heti munka letelte utáni (ezért tér, jelentésében megy haza az ekehúzó fáradt állat is) nyugodt, otthoni, gyerekektől gazdag családi légkör boldogságát, a skótok „pudding” vacsoráját, a szent énekek hagyományát és a haza szeretetét tárgyalja.

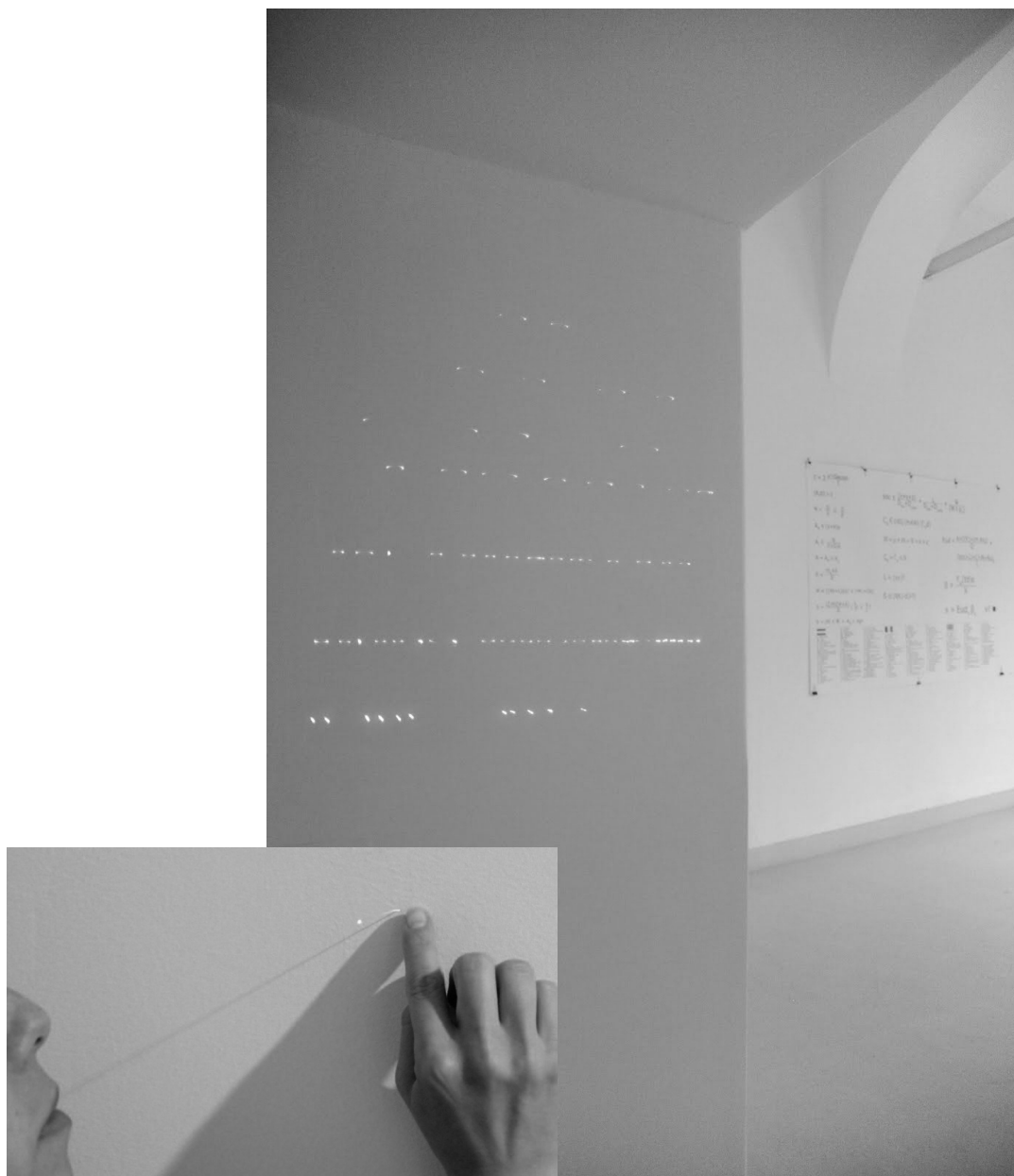
Az 1825-ben született Jókai Mór kifejező, tanító célzatú meséket is írt, mert a felnőttek mellett a gyerekeket is szórakoztatni, elbűvölni kívánta. Az *A leaotungi emberkék és más mesék* című, tizenegy kis történetet tartalmazó könyvben (Madách Könyvkiadó, 1984, Pozsony) az *A tengersizem tündére* című is szerepel. Részlet: „Másnap este nagy, mennykőves zivatar volt; a pásztorlegény elindult a harangot elhozni. A villám hullott előtte, utána, belecsapott a tóba is sístergő istennylával: a szentségtörő nem tért vissza. A jámbor remete aludt, nem vette észre a rablást.” – A mesés könyv végén, Tótfalusi István írásában szómagyarázatok is helyet kaptak, ezek közt arra is rámutat, hogy Jókai nem tért vissza szófordulata „itt azt jelenti: nem fordult vissza, nem gondolta meg magát”.

Utolsó régi szépirodalmi példaként Jókai Mór egy más jellegű és tartalmú, felnőtteknek szánt írását említem. A Hortobágyon játszódó, *Sárga rózsza* című, szerelmi háromszöveget leíró kisregény egyik szereplője a gulyásbojtár Lacza Ferkó, aki süvegén sárga rózsát hord, ami viszont folyton leesik. A mű néhány mondata: „Egy zökkenőnél ijedten veszi észre, hogy a kalapja mellől elveszett a sárga rózsza. Nosza, visszafordítja a lovát, s megtér a rózsáját keresni a tenger fűben, pedig az is tele van mindenféle sárga virággal, most nyílik a pimpó, sárma meg a vízililiomok. De azért az elveszett rózsáját azok közt is megtalálja, s megint feltűzi a süvege mellé, aztán dúdolja tovább a nótáját:...” – A történet színterét és hátterét a pusztai táj és a pásztorélet szokásainak (melybe a népköltészet szintén beletartozik) szorosan kapcsolódó világa adja, mindezt számos nyelvi sajátossággal megtűzdelve.

A konkrét példákon túl seregnyi további szerző élt versben, prózában, irodalmi témájú írásban a megtér és ragozott alakjai használatával, Kisfaludy Sándor, Fáy András, Kazinczy Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Kaffka Margit, Tamási Áron, Csoóri Sándor...

Hogy napjaink irodalmát is felvillantsam, a romániai magyar nyelvű szépirodalmi folyóirat, a *Látó* internetes oldalán megjelenített műveket olvasva szintén találkoztam írásom címszereplő kifejezésének a mindennapokban való használatára utaló alkalmazásával. Zakariás Erzsébet *A szemközti ház, avagy Ilonka Amerikában* című írásából (2011. július) idézek: „De hát ezek pisilni is autóval járnak, és egyébként tényleg szinte mindegy, hogy a mellettünk lévő Mekiben áll-e meg az ablak előtt, vagy a negyed mérföldre lévő Starbucksban, úgyis kerülni kell az autóval, csak ott tud megtérni.”

Az irodalmi művek mellett különféle témájú, régről fennmaradt magánlevelekben, újságcikkekben, kiadványokban, földrajzi jellegű írásokban ugyancsak felbukkan a kifejezés. Ilyen Pesty Frigyes *Borsod vármegye leírása 1864-ben* című anyaga (sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Tóth Péter; Miskolc; Kiadta a Herman Ottó Múzeum, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei

Családfa (Martini Yvette-el közösen), installáció, gipszkarton, damil, optikai szál, reflektor, 2013

Az installáció a családfa kapcsolati rendszereit jeleníti meg oly módon, hogy a házas társi kapcsolatban lévő személyeket damillal köti össze. Az egyedülálló személyek pozícióját rövid optikai szál jelzi. A személyek kronológiai sorrendben szerepelnek. Egy olyan családfa, mely nevek nélkül adja ki az adott struktúrát. A gipszkarton falban gombostű vastagságú lukak szolgálnak a damil és az optikai szálak foglalataként – mely hátulról megvilágítva egy reflektorral a személyek egyenkénti megvilágítását szolgálja.

Levéltár; 1988). Az egyik barlang méreteire utalva így írt a szerző: „...Subaluka, barlang a' horvölgynek elején 's nyugiti oldalán, Cserépfalutól 2/4 órányira, melynek nyílása a' községből is belátszik, 's benne egy nyáj juh könnyen megtér...” – eszerint volt elég helyük odabent a megforduláshoz. Az olyan mindennapos helyzetben, amikor vendég érkezett a házhoz, annak lakói a térülj(ön) beljebb szavakkal invitálták az illetőt.

A változatos mondanivalójú és jellegű idézeteket hosszú oldalakon keresztül lehetne tovább sorolni. De nekünk, csallóközieknek, nyelvünk tudományos szintű szakértőjének szavain túl ennyi bőven elegendő. Mert ha az elmúlt századok során mások mellett Jókai Mór, a legnagyobb szókincessel rendelkező valaha élt magyar író adott helyeken megfelelőnek, olykor kifejezetten kívánatosnak tartotta (és az ő kifejezésbeli választékosságát, nyelvi hitelességét szakértők sem szokták kétségbe vonni), akkor ezután is bátran élhetünk kifejezésmódunknak ezzel a réges-régi szóbeli eszközével.

Már csak azért is, mert nem hagyható figyelmen kívül egy alapvető körülmény. A testünket és a szellemünket körülölelő nagyvilág kezelése és értelmezése, majd irodalmi szövegeinkben és mindennapi köznyelvi beszédünkben való megjelenítése nem summázható annyival, hogy a nyelvtől függ és kész. Az élet szűkebb terét adó tájékok beszéd- és szóbeli jellegzetességei változatossá, sokszor egyedivé teszik az ott élők kifejezésvilágát. A rengeteg szavunk némelyikének jelentésárnyalatait ismerők pedig az átlagnál talán még gazdagabb nyelvet tudhatnak magukénak.

Végző összegzésképpen két dolog bizton elmondható. Századokkal ezelőtt kétségek nélkül használták, ráadásul bizonyára jóval többen, mint ma, mert még jól ismerték többféle jelentését. Idővel azonban – nyugodtan mondhatom: sajnós – ennek a tudásnak nem kis része elfelejtődött. Ennek folyamányaképpen a 21. századi magyarság tagjai között kevesen, egyre kevesebben élnek vele, alig használják. Ám szerencsére valamelyest ma is él a táji, az otthoni, az egyéni és az irodalmi nyelvhasználatban, kötött szókapcsolatokban a megtér, a megtérés eredeti jelentése is, azazhogy valaki visszatér, visszafordul, megfordul. Egyik őrzői, és jelenkori kimondói (egyesek kiejtésében „megtérnyi”-ként hangozva) mi vagyunk, a Csallóköz magyarjai. Legyünk erre büszkék! És ha valamely élethelyzetben helyénvalónak érezzük, ne fojtsuk magunkba. Ne tántorítson el bennünket, ha mások fülének ez szokatlan. Inkább magyarázzuk el, mi nem tévedésből mondjuk így, hanem mert ismerjük ennek (több másikkal együtt) az eredeti jelentését, és ezért a 3. évezredben is kétségek nélkül használjuk nyelvünk régóta kifejező szavait.

TÓTH PÁL PÉTER

Öt könyv¹

Bukovszky László: *A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség és a Mindszenty-per recepciója*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2016;

Szeghy-Gayer Veronika: *Felvidékből Szlovenszók*, Kalligram Kiadó, 2016;

Gaucsík István: *Az állameszme kritikusa*, Kalligram Kiadó, 2017;

Molnár Imre: *„Gyűlölködés helyett összefogás”*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2016

Simon Attila – Tóth László: *Kis lépések nagy politikusa*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2016

A könyvet szerető ember számára öröm a mai nap. Ez alkalommal ugyanis a Pozsonyi Magyar Intézet falai között öt fontos, a felvidéki magyarság legújabb kori történelmével foglalkozó könyv kerül „hivatalosan” az olvasni, az új ismeretek iránt vágyók birtokába. Erre pedig tagadhatatlanul mindannyiunknak nagy szüksége van, hiszen az 1990 előtti világunk nem kedvezett mindazon folyamatok valóság-hű feltárásának, amelyet a trianoni tragédiát követően szüleinknek, nagyszüleinknek s még részben önmagunknak is – függetlenül attól, hogy a feldarabolt ország mely részében maradtunk – át kellett élniük, élnünk.

Ünnep tehát ez a mai nap, mert mindennapjaink és jövőnk szempontjából ismernünk kell múltunkat, ismernünk kell azokat a törekvéseket, amelyek a trianoni békeszerződést követően, a megnyomorítás, a kilátástalanság, a „sorstalanság” éveit helytállásra, kitartásra, megmaradásra ösztönözte elődeinket. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy igazán ünneppé válójában csak akkor válik ez a nap, amikor az itt bemutatásra kerülő műveket, a bennük megfogalmazottakat a szó tartalmi, és nem csupán formai vonatkozásában is birtokba veszik, illetve ha a benne foglaltakat új összefüggések feltárására használják majd fel az olvasók. Azt mondom olvasók, igen, de ezt mindjárt ki is kell egészítenem azzal, hogy mivel ezek a művek nemcsak az egykori múlt történelmi olvasmányai, hanem az ismereteknek olyan gazdag halmaza is, amelyet holnap, holnapután az újabb kutatások során már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Nem,

1 Elhangzott április 5-én Pozsonyban a kötetek bemutatóján.

mert ha az eredeti történelmi források szempontjából másodlagosak is, megjelenésük pillanatától a korabeli történelmi folyamatok kikerülhetetlen dokumentumaivá váltak. Mindezek mellett, mindezekkel együtt a kötetek szerzői számos olyan összefüggésre hívták fel a figyelmünket, amelynek feltárását igaz, hogy ideig-óráig még el lehet odázni, de a továbbiakban már kikerülni nem lehet.

Minden könyvbemutatónak megvan a maga báj, sajátossága. Ennek a mainak a különlegességét abban tudom megragadni, hogy az öt kötet bemutatására annyi idő áll rendelkezésre, amennyi máskor egy-egy kötetre jut. Ennek a maga módján előnye és hátránya is van. Előnyét a beérett „termés”, az öt kötet gazdagságában, örömeiben tudom megragadni, hiszen ezek a művek is jól tükrözik a felvidéki magyarság körébe tartozó kutatók múltjuk iránti elkötelezettségét s azt, hogy milyen szellemi potenciával rendelkeznek. Hátránya viszont az, hogy a rendelkezésre álló idő szűkösége miatt a könyvek köszöntésére összegyűltek számára a köszöntőt mondók, az egyes könyvek bemutatói részletesen aligha mondhatnak valamit. Pontosabban arra kényszerülnek, hogy a kötetekkel kapcsolatban csak a legfontosabbnak tartott egy-két gondolatot fogalmazzák meg.

Nekem Molnár Imre „*Gyűlölködés helyett összefogás*” című igazán tartalmas könyvének bemutatás „jutott”. S ez öröm és megtiszteltetés számomra. Kérdéses azonban, hogy a könyvel kapcsolatos gondolataimból a rendelkezésemre álló következő 7-10 percben mit is kellene és mit is tudok elmondani.

Mindenekelőtt köszönetemet fejezem ki azért, hogy ezt a könyvet én mutathatom be. A köszönet háttérében pedig ott van az öröm, hogy ezt a könyvet, még akkor is, ha „lét-rejöttében” másnak is jutott némi szerep, Molnár Imre egykori tanítványom kutatói kíváncsiságának, kítartásának, igényességének köszönhetjük. Az ugyanis az, hogy a szerzők között Gyurcsík Iván, Nádor Orsolya és jómagam is szerepelek a könyvet megálmodó és megvalósító Molnár Imre figyelmességét, önzetlen szerkesztői munkáját dicséri. Feltételezhetően úgy gondolta ugyanis, hogy a nem általa készített Göndöcs László, Sinkó Ferenc interjúiban megfogalmazottak nem hiányozhatnak a kötetből. Nem, mert annak közkincsé tétele, amit tettek az szerves részét képezték a csehszlovákiai magyar értelmiségi és diákmozgalmak két világháború közötti történetének, a benne részt vevők helyállásának. A kötet kapcsán külön is meg kell említenem Bajcsi Ildikó munkáját, hiszen lábjegyzetei sokat segítenek az egykori folyamatok, személyek, és azok törekvéseinek jobb megértésében.

A kötet kilenc interjút tartalmaz. Az interjút adók közül legidősebb (Boross Zsolt 1906-ban született) és a legfiatalabb (Vígh Károly 1918-ban született) között csupán tizenkét év a korkülönbség. Demográfusként azt mondhatom, hogy egy korcsoporthoz tartoznak. Valamennyiüket a Magyar Királyság feldarabolása predesztinálta arra a szerepre, amelyet – szűkebb és tágabb értelemben – népünk történelmébe betöltöttek. Szűkebb értelemben a felvidéki magyarságra, tágabb értelemben pedig a kárpát-medencei magyarság egészére gondolok. Az a tevékenység ugyanis, amit rájuk a történelmi kényszer „kiszabott”, amit vállaltak fontos szerepet játszott annak az állapotnak az oldásában, amely a trianoni békediktátumot követő években, majd évtizedekben nemcsak a Felvidéken élőket, hanem a magyarság egészét jellemezte. Valamennyiük azok közé tartoztak, akik az új helyzetben – kisebb-nagyobb csoportokba szerveződve – az elsők között járultak hozzá a kábultság oldásához, a magyarság önmagára találásához, értékeinek megőrzéséhez, képviseléséhez s mindezek mellett a magyar közösséget szervező, megerősítő vallási, kulturális, művészeti s bizonyos értelemben politikai célkitűzéseket is megvalósítani akaró csoportosulások, mozgalmak létrehozásához.

Joggal vetődhet fel a kérdés: mivel magyarázható, mi a titka annak, hogy a két világháború közötti magyarság körében, tehát nemcsak itt a Felvidéken, hanem a többi egykori országrészekben is gomba módra szaporodtak az ifjúsági és értelmiségi mozgalmak? Ennek feltárása még várat magára. A kötet alapján azt azonban egyértelműen állíthatom, hogy az összeomlás után elsőként a fiatal értelmiségben tudatosult a megváltozott helyzet valósága, melyet abban a formában, ahogyan az például a felvidéki magyarságot is érintette nemcsak nem tudták, hanem nem is akarták elfogadni. S arról sem feledkezhetek meg, hogy mindemellett ők voltak azok, akik a hasonló indíttatású erdélyi, a délvidéki ifjúsági, vallási, kulturális szerveződésekkel együtt, a megmaradt Magyarország bénult kábultságát is oldották.

A fentiekhez kiegészítésképpen talán még hozzá kell tennem annyit, hogy a sors az interjú adókkal éppen úgy, mint kortársaikkal, valamint a felvidéki magyarsággal szemben mostoha volt. Ennek részletezésébe nem mennék bele, csupán megemlítem, hogy a kötetben szereplő kilenc személy közül csupán egynek, Schleicher Lászlónak adatott meg az, hogy ne „idegenben”, még ha az Magyarország volt is, temessék el.

Mit mondhatnék még? Vannak könyvek, amelyek vonzzák az embert, amelyeket meg kell tapogatni. A „*Gyűlölködés helyett összefogás*” című könyvről s az itt bemutatott „társairól” is csak azt mondhatom, hogy azt „akarják”, arra ösztönöznek, hogy kézbe vegyem, hogy belelapozzak, hogy magaménak tudjam mindegyiket. Ezért a könyvek kiadását vállaló kiadóknak jár a köszönet. S mivel a bemutatott könyveket „társaival” együtt említettem, akkor még arról is szólnom kell, hogy ezek a könyvek nem csupán önmagukban értékesek, hanem szervesen illeszkednek ahhoz a hét könyvhöz, amelyek a Fórum Kisebbségkutató Intézet gondozásában Magyarok Szlovákiában sorozat keretében eddig megjelentek.

Végezetül ismételten csak gratulálni tudok Molnár Imrének és mindazoknak, akik részesei voltak a mai napon bemutatásra került művek megszületésének.

Mennydörgés, videó, 4'00", 2004–2005

Jojo Moyes: Mielőtt megismertelek

Nem, ez nem egy hollywoodi szerelmi történet, happy enddel a végén, ahol a mozgássérült férfi és az ápolója közt beteljesül és örök érvényű lesz a szerelem. Ez egy ízig-vérig angol történet (rengeteg teával) és sírós befejezéssel, Jojo Moyes klaviatúrája által, 2012-ből (magyar megjelenés: 2016).

A 26 éves, mindig vidám és cserfes Louisa Clark munkát vállal a Traynor családnál mint Will ápolója, aki egy motorbaleset következtében kerekesszékebe kényszerül és kvadriplégiában szenved. A lánynak hat hónapja van arra, hogy megmutassa Willnek, igenis van miért élnie. Ugyanis Will hat hónap haladékot adott szüleinek, különben elmegy Svájcba, ahol öngyilkosságot követ el, a Dignitas szervezet által előre megbeszélte időben és módon.

Will a balesete előtt csak úgy falta az életet. Sikeres volt a munka terén, volt barátnője, utazott, új dolgokat próbált ki. Ezzel ellentétben az éretlen Louisa el sem hagyta szülőházát, hat évig a Vajas Buciban dolgozott, nem voltak ambíciói sem, a barátja, Patrick, meg folyamatosan a futással volt elfoglalva.

A lány mindenféle kiruccanásokat szervez, amelyek az „antikancslistán” szerepelnek, és hosszas utánajárás során gyűjtötte őket össze. Némelyik rosszul sül el (lóverseny), némelyik meg igazán jól (hangverseny). Bizakodik, hogy képes megváltoztatni Will döntését, és rá tudja szedni egy külföldi útra is, még a hat hónap letelte előtt.

Látszólag sikerrel is jár. Amikor a Mauritiuson töltött utolsó este Lou bevallja érzéseit Willnek, a férfi akkor már megváltoztathatatlanul eltökélte magát az öngyilkosságával kapcsolatban. Nem akarja élete hátralevő részét továbbra is egy székben tölteni. Nem akar több fájdalmat, sem fertőzéseket és katétereket. Sem azt, hogy mások döntsenek az életéről. Továbbá, Louisának sem tudná megadni, amit szeretne: átölelni őt, szeretkezni vele, simogatni.

A lány először kiborult, miután Will arra kérte őt, kísérje el Svájcba. Majd mégis elment, és végül megértette, elfogadta Will választását. A választását, amit sokan erkölcsileg nem tartanak elfogadhatónak. Viszont nem ítékezhetünk felette, hisz a saját döntése.

Louisa jellemfejlődésen megy keresztül a regény folyamán. Nem az öltözködését tekintve (színes ruhák áradata), hanem belsőleg. Willnek köszönhetően rájött, hogy igenis túl kell lépnie a maga által szabott határokon, kell, hogy valami célja legyen az életében. Élnie kell, de úgy igazán! Nem szabad „begyöpösödni,” hiszen fiatal még. Kitart a céljai mellett, és mindenáron próbálja is teljesíteni azokat.

A mellékszereplők közül érdemes megemlíteni Nathant, aki Will ápolója már hosszabb ideje. A két férfi között mondhatni barátság

van, és ez különbözik Will és Louisa barátságától. Lou is belátja, hogy Will mellé kell egy férfi társasága, hogy a nőkről, fociról és egyéb „pasis” témákról beszélgessenek. Will szülei nem jönnek ki valami jól egymással. Apjának viszonya van egy másik nővel (amelyről mindenki tudott), és fiuk halála után külön is válnak, mivel ő volt az egyetlen, aki miatt még fenntartották a látszatot. Louisa a családjával élt, sokkal szerényebb körülmények között, mint a Traynor család. Szüleivel, nagypapjával, húgával és annak fiával osztozkodnak a házon. Anyja a végén kitagadta, amiért elment Svájcba, és mert szerinte „ez nem jobb, mint egy gyilkosság”, és a lányának ebben nem kellene részt vennie.

Az elbeszélő személye váltakozik a regény során. A váltakozó narrátorok a következők: nagyrészt Lou, Camilla Traynor, Treena (Louisa testvére) és Steven Traynor.

Mire hívja fel a figyelmünket ez a könyv? Arra, hogy éljünk a lehetőségekkel, hogy feszegessük a határainkat, hogy lépünk ki a komfortzónánkból, és nem utolsó sorban arra, hogy tartsuk tiszteletben mások döntéseit és szeressünk. Még akkor is, ha a másik fél döntésével nem értünk egyet, és majd megszakad a szívünk a tette következményeitől. Emellett, (nemcsak) a kvadriplégiában szenvedő betegeknek igenis vannak lehetőségeik, amelyekkel élniük kell(ene) és amelyek színt vihetnek az életükbe.

A könyv egyszerre szívszorító és csodálatos. Egyik percben még mosolygunk Will és Lou civakodásán, a másik percben meg letöröljük arcunkról a könnyecsképeket.

A műből készült film már debütált a moziban. A regénynek tavaly íródott folytatása, amely nemsokára magyarul is elérhető lesz. Tehát mozira és olvasásra fel!

U.A.P. (Romániai Képzőművészek Szövetsége), Vetró Barnabás, Kispál Attila, Kispál Ágnes-Evelin, Roth Enikő csoportos fotó-akciója, 2010

UNGVÁRI-ZRÍNYI KATA

Mindennapok a művészetben

Diszkrét igazságok és kérdések Kispál Ágnes-Evelin alkotásaiban

1 Ebben az esetben szintén őszinte és hiteles vizsgálatról van szó: Kispál saját testmagasságából adódó egyéni székelményéből indul ki.

2 A MAGMA hiánypótló intézményként jött létre, és mára már szerves része az erdélyi kultúrtérképnek – sokak számára olyan is, mintha már sokkal régebb óta létezne.

Rendezvényei erdélyi és elszármazott, romániai és külföldi művészeket vonultatnak fel, kiegészítő programjaikon intenzív kapcsolatot igyekeznek kialakítani helyi közösségekkel, együttműködnek más kulturális intézményekkel, interdiszciplinaritásra és nyitottságra törekcszenek.

3 a mozaikszó a romániai Képzőművészek Szövetségét jelöli

Kispál Ágnes-Evelin

Kispál Ágnes-Evelin alkotói világának kibontakozását erőteljesen meghatározták a budapesti Képzőművészeti Egyetem Intermédia szakán töltött évei. A nyitott alkotási formák, amelyekkel a művészet az életbe lép ki, már diákéveitől vonzották: a 90-es évek végétől csatlakozott az Etna Alapítvány körül szerveződő akciókhoz, közeledve a performansz gyakorlatához, majd installációkban, videóknban és egyéb projektekben is kibontakoztatta koncepcióit.

A mozgás/cselekvés és az ember testet öltött valósága szinte minden munkájában jelen van. Konceptualitása ebből a pozícióból kiindulva finom és természetes beavatkozásokkal valósul meg, amelyek, bár sokszor gyökeresen megváltoztatják a valóságot, valahogy mégsem hatnak idegenként a jelenségek valós felületén. Intervenciói ezért legtöbbször pusztán felszínre hoznak olyan dolgokat, amelyek szerves részei az emberi tapasztalatnak, így inkább egyfajta feltárás és/vagy a valóság szelületének desztillálása megy végbe – és ebből a folyamatból adódik az a szilárd hitelesség, amely munkáira jellemző.

Vegyük tehát a konkrét témákat: Kispál leggyakrabban a mindennapi élet elemeivel és jelenségeivel dolgozik. *Ingó-ingatlan* című fotósorozata érzékeny és költői példája annak, amikor elegendő a hétköznapiakat egy bizonyos módon dokumentálni, és a látvány máris kontemplatív helyzetet teremt, kérdéseket ébreszt és gazdag konnotációs rétegeket aktivál a nézőben. A szerző beavatkozása egyszerű gesztus, mégis lényegre tör. Hasonló módon építkezik a *Három példa nem univerzális székre* című projekt: a valóság egy elemét, a széket, illetve az ülés állapotát választja ki, majd három különböző vonatkozás mentén beleavatkozik, és egyenként kiemeli, láthatóvá-érzékeltetővé teszi azokat.

A sorozat első darabja a szék élményének erőteljesen fizikai oldalát emeli ki¹, a második a virtuális oldalt, míg a harmadik tárgy mind a fizikai élménytől, mind az eredeti vizuális-virtuális dimenziótól megfosztva csak a gondolat, mentális konstrukció marad (és erre finom humorral döbbszent rá a jelenség). A látvány mindemellett nagyon filozofikus; racionális értelemben pedig a szék egyfajta lényegét tartja meg: hogy szerkezet, illesztésekkel (ezt a textil még jobban kiemeli), hogy a gravitáció működésére alapoz (behorpadt ülőfelület, lágy ívek, amelyek sokszorosan szemléltetik a gravitációs erő hatását) és hogy emberi munka eredménye (az ipari tömegtermelés tükrében, a sima gyári síkokat felváltó textilfelület sűrű öltéseivel kiemeli és felerősíti a szék emberi produktumvoltát. Ezenkívül a cérna-öltések sokkal emberközelebbek, mint például a faanyag illesztései: a varrás olyan művelet, amit szinte mindenki gyakorol, így az ember sokkal könnyebben azonosul a tárgyat alkotó szerepé-

vel). A szék pusztá koncepciója tehát rengeteg elméleti lehetőséget rejt. És ha a valóságból gyököt vonunk, az absztrakció hatványozódik.

A *Családfa* absztrakciója szintén desztillált formáját nyújtja a kiemelt jelenségnek, amelyben a leegyszerűsített vizuális képlet megintcsak filozofikusabb értelmezésekre nyit.

A *Cím nélküli* videóban és a *Táblaharcok* című performanszban viszont kisebb fordulattal úgy reprodukálja a mindennapi tevékenységeket, hogy a levesből való zöldségválogatás és az illattal (attitűddel) való lefűjás akciója metaforikus értelmet nyer.

Az alkotások témája szempontjából sem elhanyagolandó életrajzi információ, hogy Kispál a sepsiszentgyörgyi MAGMA² kortárs művészeti kiállítótér alapító tagja és 2010-től az ott havi rendszerességgel megvalósuló programok társszervezője és kurátora. Ennek köszönhetően alkotói perspektívája tartalmazza a kulturális termelés több nézőpontját is, és a művelődésszervezői szerepkör tapasztalata sajátos nyitottságot teremtett munkáiban a jelenségek tágabb összefüggéseinek vizsgálatára. Nem meglepő tehát, hogy olyan témák kerülnek figyelmének középpontjába, mint a művészet intézményes formái, a különböző kiállítóterek élménye, művészet és mindennapok viszonya.

Az *56. Velencei Biennálé őrzői* című fotósorozat diszkrét gesztussal mutat rá a kiállítások járulékos jelenségére, ezzel potenciálisan sok témakört vethet fel, mint pl. az őrzés gesztusa, a kultúr szektor munkaviszonyai, a galéria terének sterilsége vagy organikus élményekkel belakottsága, a művészet terének határai. Ezeket a határokat oszlatja el bizonyos értelemben a *Tér-kép* című projekt, az *U.A.P.*³ című csoportos fotó-akció pedig már közvetlenül konfrontatív, a (hagyományos) művészeti intézmények elkényelmesedett, tekintélyelvű működését – vagy épp működésképtelenségét parodizálja.

Különlegesen árnyalt alkotás az *eau de musée*. A projekt koncepciójának leírása és a múzeum-embléma berámázott itatós papíron jelenik meg, amely magát a, természetes illóolajokból (parfümkészítő bevonásával) megalkotott parfümöt árasztja. Az illat ösztönösen ható stimulusz: az érzékek közül a szaglás a legrégebbi és legprimérből, az egyetlen, amely során (a szaglólóidegen keresztül) egyenesen az agyba jut az információ. Egyedül az illat hat közvetlenül testünk működésére (hormonok, mirigyek, inzulintermelés, étvágy, testhőmérséklet, anyagcsere, immunitás, stb.), valamint gondolkodásunkra és érzéseinkre is (az idegrendszer és a psziché szintjén végbemenő folyamatokra: reakciók, érzetek, helyzetek interpretációja). Olyan jelenségről van tehát szó, amely tudat alatt nagyon is befolyásolhatja és befolyásolja is mindennapi létünket, de anélkül, hogy ezt tudatosan számon tartanánk, illetve anélkül, hogy pontosan lekövethetnénk mozzanatait.

Az *eau de musée*, azzal, hogy a múzeumot ezzel az érzéki nyelvvel hozza összefüggésbe, a múzeum hagyományos intézményét (amelyet a klasszikus, tünpanonos homlokzat, a XIX. századi akadémiakusság merev jelképe jelenít meg) megeleveníti, így az kitér az ember mindennapjainak megélt valóságába. Az illatban a múzeumnak mint jelenségnek az "esszenciáját" tapasztalhatjuk, amely túlmutat minden hierarchikus rendszeren, a tiszta esztétika és a magas művészet koncepcióin, és egyedi emléket aktivál. Míg maga az ábra olyan kort és viszonyrendszert idéz, amely a tiszta, univerzális és "objektív" ráció uralmát hirdette, a szaglás intenzív, személyes és belső tapasztalati élmény, amely egy jellegzetesen testet öltött (testbéli) és individuális nézőpontot jelent. Az illat belélegzésével kibomlik bennünk emlékeink, egyéni asszociációink sűrített valósága, amely vitathatatlan erővel bír – és ír felül bármilyen intézményi keretet, társadalmi konvenciót, a "kultúra templomának" sallangos hagyományait; ami ezek helyébe lép, az saját tapasztalatunk, amely a "templom" őszinte és autentikus élményét adja. (Az illat itt egyfajta varázst hordoz. A műalkotások titokzatosságát is képviseli: a megfejtendő, befogadandó művek, a még feltáratlan szellemi tartalmak anticipációja van ebben.)

Kispál Ágnes Evelin ösztönös szabadsággal kezeli médiumait. Így tárulhat elénk különböző percepció csatornákon a művészet és valóság lírai ötvözete.

MUNKATÁRSAINK

Baka L. Patrik (1991, Brünn) prózaíró, irodalomkritikus, a Selye János Egyetem doktorandusza. Legutóbbi prózakötete *Vérbókok* címmel 2015-ben jelent meg. Százdon és Komáromban él.

Bíró József (1951) szellemi szabadfoglalkozású író / költő / képzőművész / performer. Legutóbbi verseskötete 2015-ben jelent meg *Top Secret* címmel. Budapesten él.

Csibrányi Zoltán (1978, Dunaszerdahely) esszéista, publicista. Dunaszerdahelyen él.

Deisler Szilvia (1984, Érsekújvár) a Selye János Egyetem doktorandusza. Komáromban él.

Faludi Ádám (1951, Tatabánya) verset és prózát publikál, de az íráson kívül más kifejezési formákat is használ. Tavaly két kötete jelent meg: *Betépett oldalak* – versek, *A mélyrepülőgép feketedobozából* – prózák. Tatabányán él.

Harci Andor (1981, Pécs) recenziókat, novellákat ír. Tolmácsként dolgozik Németországban. Jelenleg Geislingben él.

H. Nagy Péter (1967, Budapest) irodalomtörténész, szerkesztő, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Alternatívák: A popkultúra kapcsolatrendszerei* címmel 2016-ban jelent meg. Érsekújváron él.

Józsa Evelin (1993, Dunaszerdahely) a Selye János Egyetem magiszteri hallgatója. Alistálon él.

L. Varga Péter (1981, Székesfehérvár) irodalomtörténész, kritikus, a *Prae* főszerkesztője, az ELTE oktatója. Legutóbbi könyve *Az értelem rácsai* címmel 2014-ben jelent meg. Budapesten él.

Nagy Zopán (1973, Gyoma) költő, író, fotográfus. Legutóbbi kötete *Próza–Vers–Esszé–Mon-tázs* címmel 2012-ben jelent meg. Budapesten él.

Ungvári-Zrínyi Kata (1987, Marosvásárhely) művészettörténész, műkritikus, fordító, kurátor. Marosvásárhelyen él.

Vida Barbara (1993, Dunaszerdahely) a Selye János Egyetem magyar–szlovák szakos hallgatója. Nyáradon és Komáromban él.

Zságot András (1971, Székesfehérvár) író. Kötete *Bábonymegyer* címmel 2000-ben jelent meg. Székesfehérváron él.

A folyóirat idei hat számát az SZMÍT ajándékba adja a tagságnak, az irodalmi szervezeteknek és a folyóirat-szerkesztőségeknek.

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága
TÁJÉKOZTATÓJA

Megvalósult és tervezett rendezvények. Képek az Író Társaság életéből.

Összeállította: Nagy Erika
Képek: Nagy Erika

t
e
l
k
é
l
e
m

TŐZSÉR ÁRPÁD ÚJ VERSESKÖTETÉNEK BEMUTATÓJA

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága 2017. április 4-én a Pozsonyi Magyar Intézetben mutatta be **Tőzsér Árpád** *Imágók* című verseskönyvét. A kötetet **Zalán Tibor** József Attila-díjas költő, író méltatta. A beszélgetést **Hizsnay Zoltán** József Attila-díjas költő vezette.

Zalán Tibor a kötet címe kapcsán megjegyezte, hogy „Ugye, a dolgok lényege a fogalmi tisztázással való kezlés! Hogy – mi is ez az imágó? Nos, elgépiesedett ezredünk kiöregedett gyermekeként, a gépeimen felbukkanó magyarázatokkal akartam előbbre vergődni. Elsőként az Idegen Szavak Gyűjteménye dobta fel a szómagyarázatot: *teljesen kifejlődött, nemzőképes szárnyas rovar*. Ez, mondjuk, kiváltképpen tetszett nyitásnak, igyekeztem, minden tisztelem mellett, elképzelni tanult kollégámat és sokban mestereket, az *Imágók* szerzőjét nemzőképes szárnyas rovarként a sok más nemzőképes szárnyas rovar között. Ha éppenséggel tudni akarják, szárnyas rovarként nehezen ment ez a képzelgés, de a többi, a legnagyobb tisztelettel, helyén valónak látszott. Ámbár sejtettem azt, hogy még nem jártam a dolgok végére. Tovább botorkáltam e göröngyös úton, ami a fogalmi tisztázáshoz kellett volna elvezessen, és az angol–magyar online-szótárban nemzőképes szárnyas rovar helyett ezt találtam: *beképzelés*. Mivel a *beképzelés* hangtanilag nagyon emlékeztetett a bekapás képzett főnévre, valamint, mert ezt a nyakatekert szót egyetlen magyar nyelvérzékelő egyén sem használja felelőssége teljes tudatában, egy lyukkal odébb álltam. A latin–magyar online-szótárban szintagmákba helyezett formáin túl a következő lehetséges jelentéseit találtam az *imágó* szónak: *alak, álomkép, arckép, árnykép, csalóka kép, elképzelés, gondolat, (most figyeljenek!) halott árnya, hasonlat, hasonmás, imágó* (ez amolyan móríckás itt, hogy a szög leginkább azzal magyarázható, írható le, hogy olyan, mint a szög...), *kép, képmás, képzet, visszatér*

nemzőképesség és szárny nélkül a *kifejlett rovar, látomás, látszat, látvány, mellszobor, rémkép.*”

Zalán Tibor ezt követően megjegyezte, hogy aki elolvassa Tőzsér kötetét, rádöbben, hogy az imágóknak legalább ennyi – vagy még több variánsa képződik meg a versszövegekben. Azért említett szövegeket, noha említhetett volna akár vers-esszéket is – mondta Zalán –, mert a mostani Tőzsér-versek szövegtestszerűek. A könyv első nagy ciklusa az imágó-megképzéssel foglalkozik, a szerző szinte megmámorosodik az imágó adta világfelfedezésektől, az imágó által lehetővé vált világmegsokszorozódhatóságoktól.

„Tőzsér Árpád ezzel a könyvével (is) közelebb került ahhoz a kiérdemeltséghez, mely méltóbb isteneket és igazabb léteket ígér a számára, s nem csak róla van szó, hanem a mi kiérdemesülésünk lehetséges útjairól is talán” – zárta gondolatait Zalán Tibor.

VERSBETÖRÉS

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága évek óta rendhagyó irodalomórák rendezésével próbálja közelebb hozni a szépirodalmat a tanuló ifjúsághoz. A Költészet Napján Versbetörés címmel szervezett rendezvénysorozatunk keretében idén is számos iskolát meglátogattak Társaságunk tagjai.

A sokéves hagyományt folytatva április 11-e idén is a költészetről szólt a Selye János Gimnáziumban. Kicsit másként, mint a hagyományos magyar irodalom órákon, ugyanis két osztályban egy-egy szlovákiai magyar költő, irodalmár tartott rendhagyó irodalomórát. Az egyik vendég Hizsnyai Zoltán volt, aki többek között a költői mesterség szépségeiről és buktatóiról, a versértelmezés lehetséges módjairól beszélt a tanulóknak. Ugyancsak a költészet, a műfordítás, az irodalom rejtélyeibe kalauzolta el a diákokat a másik vendég, Balázs F. Attila is. Köszönet illeti az iskola igazgatóját, Andruskó Imrét, amiért évek óta nyitottak a rendhagyó irodalomórákra, ami, sajnos, nem mindegyik oktatási intézményről mondható el.

GYURCSÓ ISTVÁN EMLÉKNAP

Idén 23. alkalommal rendezték meg Garamkövesden a Gyurcsó István Emléknapot, amelynek része a Gyurcsó István Szavalóverseny is. Az ifjú versmondók seregszemléjén ebben az évben számos környékbeli – köztük magyarországi – iskola harminchat tanulója mérettette meg versértelmezői és -előadói képességeit.

A versmondók többségének választása Gyurcsó Istvánra esett, de akadtak olyanok is, akik Barak László, Z. Németh István, Tóth Elemér, Gyüre Lajos, Keszeli Ferenc, Batta György, Kulcsár Ferenc, Juhász Katalin, Gál Sándor, Pénzes Tímea, Csehy Zoltán és Dénes György versét szavalták.

A zsűri – amelynek munkájában idén három elismert költő, Hizsnyai Zoltán, Szászi Zoltán és Mizser Attila vett részt – három kategóriában osztott ki díjat.

Az 1. kategória (alapiskolák 1–4. osztálya) első helyezettje Bittera Sophie Iman, a 2. kategória (alapiskolák 5–8. osztálya) első helyezettje Székely Dalma, a 3. kategória (alapiskola 9. osztálya és középiskolások) első helyezettje pedig Kosztolányi Anna lett.

PEGAZUS ALKOTÓPÁLYÁZAT 2017

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága idén is meghirdeti irodalmi alkotópályázatát szlovákiai lakhellyel rendelkező alkotók részére az alábbi kategóriákban:

I. kategória: vers

II. kategória: próza

Beküldési határidő: 2017. június 30.

Pályázhatnak önálló kötettel még nem rendelkező szerzők, magyar nyelvű alkotásaikkal. Korhatár nincs. A pályázatra érkezett munkák mindegyikéhez a felsorolt mentorok egyikek javaslata szükséges ahhoz, hogy az arra érdemes pályamű a bírálóbizottság elé kerüljön: Hizsnyai Zoltán, Juhász Katalin, Z. Németh István, Szászi Zoltán, H. Nagy Péter és Baka L. Patrik.

A pályázó feladata:

1. A felsorolt mentorok közül minden pályázó kiválaszt egyet, akivel dolgozni szeretne.

2. Ha ez megtörtént, jelentkezik a Társaság titkárságán (elérhetőségek: mobil: 0911239479, e-mail: szmit@szmit.sk), ahonnan postafordultával megkapja a mentor elérhetőségeit.

3. A szerzőnek a mentor nyújt segítséget abban, hogy a bírálóbizottság elé színvonalas pályamű kerüljön.

4. Végezetül a pályázó a mentortól begyűjti az 5–10 soros ajánlást, és azzal együtt adja le a pályázatát.

5. A pályázat jeligés. Az ajánlást, nevet, címet és a telefonszámot kérjük lezárt borítékban mellékelni, amelyre csak a jeligét kell ráírni. A jelige az oldalszámokkal ellátott kézirat minden oldalán szerepeljen! Egy pályázó több alkotással is pályázhat. A pályaműveket postai küldeményként öt nyomtatott példányban kérjük postázni. E-mailban küldött pályázatot nem fogadunk el.

Az értékelésről szakmai zsűri gondoskodik: Németh Zoltán József-Attila díjas költő, N. Tóth Anikó Madách- és Talamon-díjas író, Mizser Attila Madách-nívódíjas költő.

Védnökök: Tózsér Árpád Kossuth-díjas költő, Grendel Lajos Kossuth-díjas író

A díjak, mindkét kategóriában:

1. díj: 100 euró és könyvcsomag

2. díj: 50 euró és könyvcsomag

3. díj: 30 euró és könyvcsomag

A vers és próza kategóriában egy-egy védnöki különdíjat (50 euró és könyvcsomag) is kiosztunk.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre és díjkiosztásra a várhosszúréti (Krásnohorská Dlhá Lúka) Jozefína Panzióban megrendezésre kerülő Fiatal Írók Táborában kerül sor 2017. augusztus 4-én.

Pályázatokat az alábbi címre várjuk: **Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pegazus Alkotópályázat, Galantská cesta 658/2F, 92901 Dunajská Streda**

AZ SZMÍT MENTORI PROGRAMJA

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága 2007 óta foglalkozik írói vénával rendelkező, szárnypróbálgató kezdő írókkal, kiváló kortárs kritikusokból, irodalomtörténészekből, költőkből és prózaírókból álló mentorok bevonásával. A műhelymunkákon – amelyről az évek során bebizonyosodott, hogy a tehetséggondozásnak igen hatékony formája – alkalom nyílik arra, hogy a fiatalok személyesen találkozzanak, szövegeiken együtt dolgozzanak a szakma elismert képviselőivel. A pályakezdők meghívást nyerhetnek a nyaranta megrendezett Fiatal Írók Táborába, valamint évente két alkalommal részt vehetnek a Text-túra elnevezésű hétfégi műhelymunkán is, ahol a mentorok a beérkezett műveket elbírálják, véleményezik és ellátják őket különböző szakmai feladatokkal, vagyis útmutatót kapnak a szakma elsajátításához. Ezzel párhuzamosan lehetőség nyílik arra is, hogy szeptembertől a következő év júniusáig folyamatos, internetes mentor–mentorált kapcsolat alakuljon ki.

Azok, akik éreznek magukban íráskészséget, és úgy gondolják, hogy a továbbfejlődésükhöz szükséges az, hogy műveiket elismert irodalmárok bírálják el, a szmit@szmit.sk e-mail címen vagy a 0911239479-es telefonszámon jelentkezhetnek és kérhetik az általuk kiválasztott pártfogó elérhetőségét. Amennyiben valaki nem tud önállóan választani a mentorok közül, a főnti elérhetőségeken segítséget kérhet ahhoz is, hogy a számára legmegfelelőbb irodalmárt kapja maga mellé.

Az SZMÍT fiatalokkal foglalkozó mentorai:

Baka L. Patrik

1991-ben született Brünben. Prózaíró, költő, irodalomkritikus, a komáromi Selye János Egyetem doktorjelöltje. Az *Égiek legendája* című regénye 2007-ben, *Vérbókok* című prózakötete pedig 2015-ben jelent meg. Jelenleg Komáromban él. Az SZMÍT választmányának tagja.

Hizsnjai Zoltán

1959-ben született Rimaszombatban. Az 1980-as évek közepén induló írógeneráció Iródia elnevezésű csoportosulásának egyik vezéregyénisége volt. Verseskönyvei elismerő kritikai fogadtatásban és számos irodalmi díjban részesültek. Költői, esszéíró, műfordítói munkássága mellett szerkesztői tevékenysége is jelentős. Szerkesztette az Irodalmi Szemlét, a Kalligram folyóiratnak pedig egy évtizedig volt a főszerkesztője. Jelenleg az SZMÍT által kiadott Opus irodalmi folyóirat főszerkesztője. Az SZMÍT választmányának tagja.

H. Nagy Péter

1967-ben született Budapesten. Irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, egyetemi oktató. Doktori értekezését 2010-ben védte meg Pozsonyban. Kutatási területe a modern irodalom, a kortárs irodalom, az irodalomelmélet, valamint a tudományos népszerűsítő irodalom. Az Opus irodalmi folyóirat szerkesztője. Érsekújváron él. Az SZMÍT választmányának tagja.

Juhász Katalin

1969-ben született Rimaszombatban. Költő, újságíró. 1998-tól kilenc éven át az Új Szó kassai regionális tudósítója, jelenleg a lap kulturális rovatának munkatársa. Több verseskönyve jelent meg. Jelenleg Pozsonyban él. Az SZMÍT tagja.

Németh Zoltán

1970-ben született Érsekújvárott. Irodalomtörténész, kritikus, költő. 2004 és 2013 között a besztecebányai Bél Mátyás Egyetem Humán Tudományok Kara Hungarisztika Tanszékének tanára volt. 2013-tól a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének docense. Szépirói munkásságát számos jelentős irodalmi díjjal jutalmazták. Jelenleg Kéménden él. Az SZMÍT tagja.

Szászi Zoltán

1964-ben született Tornalján. Költő, prózaíró, újságíró. 1979-től kezdtek megjelenni írásai az Új Ifjúság hasábjain. 1983-tól az Iródia nevű csoport tagjaként az Iródia-füzetekben, majd az Irodalmi Szemlében jelentek meg rendszeresen írásai. Verseskönyvei mellett próza- és publicisztikai kötetei is megjelentek. Jelenleg Rimaszombatban él. Az SZMÍT tagja.

Z. Németh István

1969-ben született Komáromban. Költő, író, színműíró. Az Irodalmi Szemle, majd az AB-ART Kiadó, később az Atelier folyóirat szerkesztője lett. 2000-tól Csallóközarányoson tanít. Verseskönyvei, elbeszéléskötetei, regényei, gyermekkönyvei jelentek meg, irodalmi paródiáit és humoreszkjeit *Nincs meneqés* címmel rendezte kötetbe (2001). Jelenleg Csicsón él. Az SZMÍT tagja.